ÉTIENNE DE LA BOÉTIE

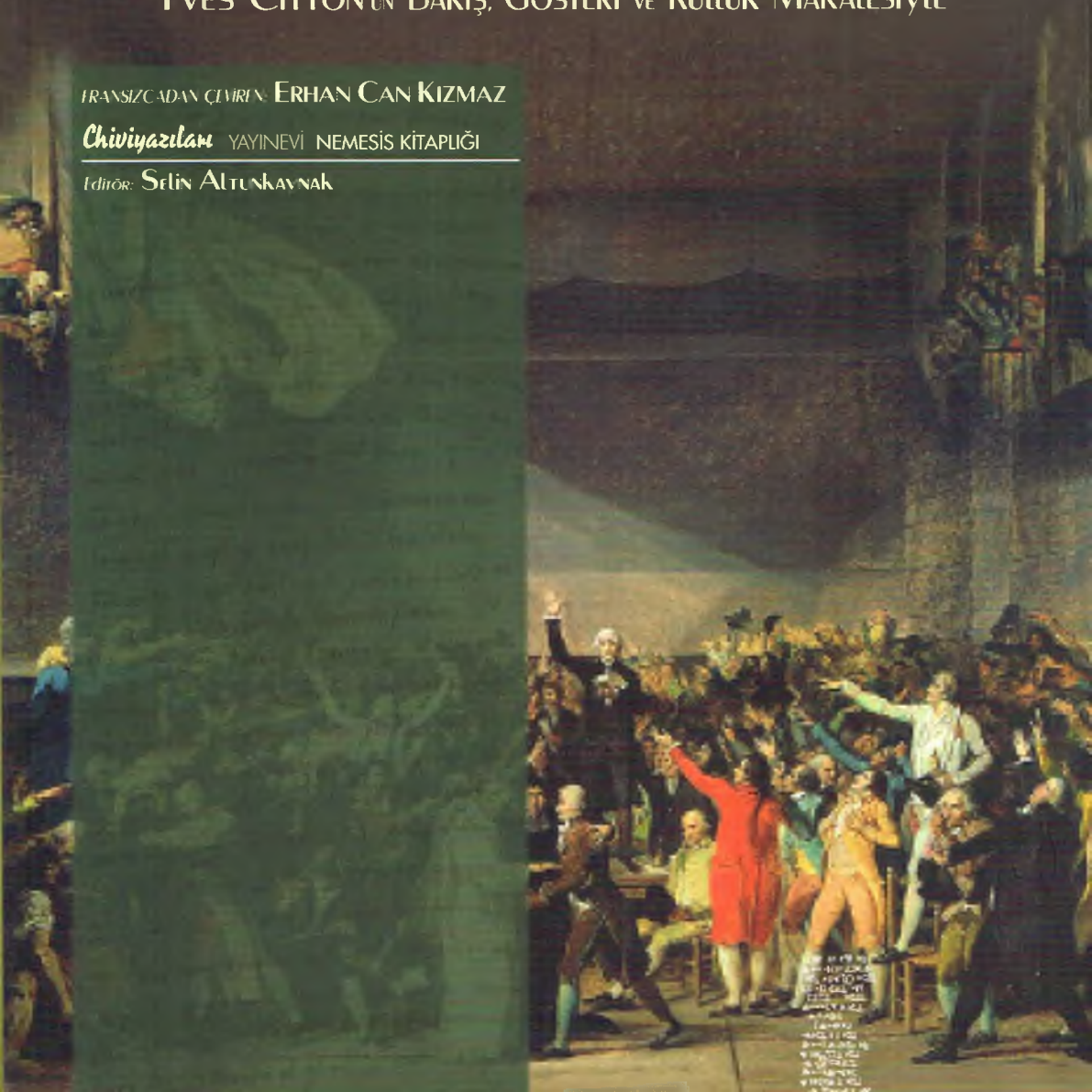
Gönüllü Kulluk

Yves Citton'un Bakış, Gösteri ve Kulluk Makalesiyle

FRANSIZCADAN ÇEVİREN: ERHAN CAN KIZMAZ

Chiviyazıları YAYINEVİ NEMESİS KİTAPLIĞI

Editör: Selin Altunkaynak

Chiviyazıları Yayınevi | Nemesis Kitaplığı

Nemesis, Gece Tanrıçasının kızıdır. Güzelliğiyle dillere destandır... Yaşadıkları ve yaptığı uygulamalar sonucunda, cezanın adilâne kısmıyla ilgili olduğu kadar, bir ödül Tanrıçası olarak da bilinir. Bu yaklaşım 'Adalet'in Dağıtıcısı' ünvanını kazandırır Nemesis'e... Dünyada adaleti koruyan, haklıyı haksızdan ayırt eden bir ahlak Tanrıçası olarak da kabul edilir...

Nemesis, eşyanın düzenini belirleyen ücretten çok, doğru ve hakkaniyetli olan bir paylaşım sisteminin de simgesidir, daha net bir deyimle doğru paylaşımın kendisidir...

Nemesis Kitaplığı | **Chiviyazıları Yayınevi**

- Avrupamerkezcilik ▮ Samir Amin
- Medyada İkiyüzlülük ▮ Edward S Herman
- Marx'ın Sosyolojisi ▮ T.B. Bottomore / M. Rubel
- Marx'tan Sonra ▮ Michel Foucault
- Meslek Olarak Siyaset ▮ Max Weber
- Oryantalizm ▮ Ali Behdad
- İmparatorluk Stortejileri ve Ortadoğu ▮ B Waylet - E. Jackh
- Yeni Muhafazakârlar (Neo-Cons) ▮ Ed. Merdan Yanardağ
- Amerikan İmparatorluğunun Yeniden İnşası ▮ T Donnelly
- Şeylerin Tarihi ▮ Özcan Sapan
- Beyaz Ölümün Güncesi ▮ Özcan Sapan
- Faili Meçhul Cinayetler Tarihi ▮ Orhan Gökdemir
- Helenizm Siyonizm Türkçülük ▮ Orhan Gökdemir
- İdeolojilerin Sonu Mu? ▮ Ufuk Uras
- Sezgiciliğin Sonu Mu? ▮ Ufuk Uras
- Lukôcs / Marx'a Giden Yol ▮ Ateş Uslu
- Farklılık Ve Diyalog ▮ M. Waller / S. Marcos
- Felsefeden Edebiyata Selahattin Hilav ▮ Selahattin Bağdatlı
- Mesih Masalı / İsa Gerçekte Hiç Yaşamadı ▮ Luigi Cascioli
- Çingeneler ▮ Jan Yoors
- Devletin Bektaşi Hirkası ▮ Ali Murat İrat
- Kilise Tarihi ▮ Eusebios
- Modern Devlet ▮ Christopher Pierson
- İslamda Isa ▮ Michel Hayek
- Uluslararası İletişimin Ekonomi Politiği ▮ Meltem Bostancı
- Amerika'da Etnik Temizliğin Saklı Tarihi ▮ Elliot Jaspin
- Dersim'in Etno-Kültürel Kimliği ▮ Mehmet Yıldız
- Bilgeliğin Yedi Sütunu ▮ T.E. Lawrence
- Süfiler ▮ İdris Şah
- Gönüllü Kulluk ▮ Étienne de La Boétie

Chiviyazıları Yayınevi | Nemesis Kitaplığı

Gönüllü Kulluk

Étienne de La Boétie

Fransızca Aslından Çeviren: Erhan Can Kızmaz

Yayınevi
Chiviyazıları

Kitabın Orijinal İsmi
Discours da la Servitude Volantaire

Yazar
Étienne de La Boétie

Fransızca Aslından Çeviren
Erhan Can Kızmaz

Yayıma Hazırlayan
Selin Altunkaynak

Sıra / Seri No
Chiviyazıları Yayınevi: 448 / Nemesis Kitaplığı: 36

ISBN
978-605-4559-34-1

Sertifika No
13085

Adres
Bahariye Cad. No: 69 Kat: 3 Daire: 9
Kadıköy İstanbul Faks: 0216 330 36 35
Eposta: bilgi@chiviyazilari.net www.chiviyazilari.net

İnternet Satış
www.chiviyazilari.org

Copyright
Türkçesi: Erhan Can Kızmaz © 2016
Chiviyazıları Yayınevi © 2016

Kapak Resmi
The Tennis Court Oath (İng.)
Le Serment du Jeu de paume (Fr.)
Ressam: Jacques-Louis David

Kapak ve İç Düzenleme
Yayınevi & Yayınevi

Baskı / Tarih
Birinci Basım 2016

Baskı
Ertem Basım Ltd. Şti.
Başkent Organize Sanayi Bölgesi 22. Cadde No: 8
Malıköy - Temelli / Ankara

Chiviyazıları Binikiyüzonbeş Yayıncılık Eğitim ve Kültür Hizmetleri Ticaret A.Ş.'nin tescilli markasıdır.

Gönüllü Kulluk

Étienne de La Boétie

Fransızca Aslından Çeviren: Erhan Can Kızmaz

Yayınevi
Chiviyazıları

Étienne de La Boétie

Aristokrat bir ailenin çocuğu olarak, 1 Kasım 1530 yılında, güneybatı Fransa'da Périgord bölgesinde doğdu. Babası Périgord bölgenin kraliyet görevlisydi. Annesi ise Bordo Parlement (avukatlar meclisi) başkanının kardeşiydi. Genç yaşta, 1553 yılında Orléans Üniversitesi'nin Hukuk Bölümü'nden mezun oldu. Bir yıl sonra Bordo Parlement üyesi ve yöneticisi oldu. Burada 1563 yılına dek yargıç-hakim ve diplomatik müzakereci olarak görev üstlendi. La Boétie bu metni on sekiz yaşındayken yazmış olması ise şaşırtıcıdır. Yakın arkadaşı, dostu, denemeci Michel de Montaigne o dönemlerde bunu yayımlamak istemedi, çok güçlü olan bu metnin sonrasında olabilecek olumsuzlukları gözönüne alarak çekimser davrandı. Ancak, metnin yeniden gündeme gelmesi 1700'lerin sonlarında oldu. İlk yayım ise aynı dönemde gerçekleşti. Şiirle de yakından ilgili olmasından kaynaklı olarak çeşitli gruplara üye olmuş ve çalışmalara katılmıştı. Fransa'da çağdaş siyaset felsefesinin kurucusu olan La Boétie 18 Ağustos 1563 yılında, genç yaşta vefat etti.

Yves Citton

1962 Cenevre'de doğdu. Batı modernitesinin politik imgelemi üzerine çok sayıda esere sahip olan İsviçreli düşünür. 18. yy siyasal felsefesi ile cağdas siyasal felsefe arasında bağ kuran eserleriyle tanınıyor. Aynı zamanda politik ekonomi üzerine de çok sayıda çalışması bulunur, 2003'ten beri Université Stendhal - Grenoble 3 - Fransızca Edebiyat Bölümü'nde akademisyenlik yapıyor. Eş zamanlı olarak "Multitudes" dergisinin direktörlüğünü de yapan Citton'un çok sayıda kitabı ve makalesi vardır. Spinoza, Deleuze, Foucault ve Derrida gibi düşünürlerin düşüncelerinden etkilenenmiştir. Başlıca eserleri arasında; L'Envers de la liberté (Özgürlüğe Doğru), L'Invention d'un imaginaire spinoziste dans la France des Lumières (Aydınlanma Fransasında Spinoza İmgeleminin İcadı) bulunuyor.

Erhan Can Kızmaz

Kara Harp Okulu'ndan makine mühendisi olarak mezun oldu. Askerlik mesleğini bıraktıktan sonra, çeşitli sektörel dergilerde sorumlu yazı işleri müdürü olarak çalıştı. Türkiye'de ilk defa yayınlanan *Le Monde Diplomatique* Türkiye'nin kadrolu çevirmenleri arasında yer aldı. Fransızcadan ve İngilizceden edebiyat, felsefe, siyaset alanlarında kitap çevirileri yapmanın yanı sıra yayınevleri için serbest editörlük ve danışmanlık yapmaktadır. *İstanbul Bilgi Üniversitesi* Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü son sınıf öğrencisidir.

Selin Altunkaynak

1988 yılında İstanbul Moda'da doğdu. 2012 yılında *Galatasaray Üniversitesi*, Siyaset Bilimi Bölümü'nden mezun oldu. *Universitat Rovira i Virgili*'de *Avrupa-Akdeniz İlişkileri ve Göç Yönetimi* üzerine yüksek lisans yapmak için İspanya'ya yerleşti. Ardından aynı üniversitede sosyal bilimler alanında doktora programına kabul edildi. Şu sıralar *Türkiye'deki Suriyeli Kadın Mülteciler* üzerine çalışıyor. Editörlük yapmanın yanı sıra çeşitli konularda makaleler yazmaktadır. İngilizce, İspanyolca, Fransızca bilmenin beraberinde temel seviye Arapça da bilmektedir.

İçindekiler

Sunuş 9

Gönüllü Kulluk 27

La Boétie'de Bakış, Gösteri ve Kulluk 77

Dizin 103

Sunuş

Selin Altunkaynak

"Gücünü halktan alanlara gelince, bunlar daha tahammül edilebilir gibi durmaktadırlar ve sanırım ki kendilerini, diğer herkesin üzerinde, bu kadar yüksek bir mevkiye yükselmiş görür görmez; büyüklük denilen, ne olduğu belli olmayan bir şeyle gururları okşanır okşanmaz bir daha bulundukları yerden aşağıya inmeme şeklinde sıkı bir karar alırlar. Neredeyse hemen her zaman, halkın onlara verdiği iktidarı çocuklarına devretme isteğine sahiptirler. Böyle olunca da bu uğursuz düşünce akıllarına düşer düşmez, her türlü kötülükte ve hatta zalimlikte diğer bütün despotları nasıl geride bıraktıklarını görmek çok ilginç olur."

Étienne de la Boétie

Egemenliğin kaynağı nedir? XVI. yüzyıl düşünürleri bu soruyu siyaset biliminin öznesi yapmaya başladıklarından beri, yönetim biçimleri ve iktidar, hegemonya, diktatörlük, kulluk ve rıza gibi kavramların odağında incelenmeye başlamıştır. Bu dönemde Ortaçağ düşüncesinden sıyrılarak, merkezi devletlerin ilk tohumları atılmış ve düşünürler, en iyi toplumun nasıl kurulacağı, en iyi siyasetin kim tarafından yönetileceği üzerine türlü tartışmalar ve teoriler ortaya koymuştur.

XVI. yy'a yüzümüzü döndüğümüzde, 1513 yılında yayınladığı Prens adlı eseriyle, bir tiranlık biçiminde bile olsa iktidarın, en etkili şekilde nasıl kullanılması ve halkın nasıl yönetilmesi gerektiği konularına odaklanan Machiavelli ile karşılaşırız ilk olarak.

İktidara giden her türlü yolun meşru olduğunu öne sürerek, egemenliğin kaynağını Prens tarafından ele geçirilmiş bir halk olarak tanımlayan ünlü İtalyan felsefecinin düşüncesinde, Prens, kendisini iktidardan uzaklaştıracak her türlü erdemden uzakta, tek hedefi, ne olursa olsun, iktidarı elinde tutmak olan ve bunun için elinden geleni yapan bir egemen olarak tanımlanır.

Machiavelli'nin bu eseri, en etkili yönetim biçiminin ve en etkili egemenin nasıl olabileceğine dair ipuçlarına yer verdiği için iktidar sahipleri açısından bir başvuru kitabı olma özelliği taşırken, öte yandan da halkı, bir Prens'in nasıl bir zorba veya tirana dönüşebileceği konusunda uyarır.

Ünlü siyaset teorisyeni Machiavelli'nin başyapıtında betimlediği ve manipülasyon yoluyla iktidarı elde etmeye ve kullanmaya ilişkin davranışlar bütününü ifade eden şeyin en basit tanımı, "amaç vasıtayı meşru kılar"düşüncesi, sistemin ve yaşamın doğrularının yerle bir edilmesini, ulaşılması gereken amaca varmak için insanları aldatmaya ve olduğundan farklı göstermeye çalışma politikasıdır özünde. O halde "meşru" olan yolu genişletmek gerekir. İşte, tam da burada iktidara giden her türlü yolun ne denli meşru ve kaçınılmaz olduğunu anlatır bize Machiavelli.

Yine bu döneme denk gelen, Toplum Sözleşmesi eseriyle iktidar ve halk arasında bir ilişki kuran ünlü Cenevreli felsefeci Rousseau'nun düşüncesinde de egemenlik, özgür olarak doğmuş olan halkın elinden, özgürlüğünün alınmasıyla temellenen bir olgu olarak tanımlanır. Machiavelli ve Rousseau benzer bir şekilde tiranın zorlayıcı gücüne dikkat çekerken dönemin düşünürlerinden Bodin'de ise bu egemenliğin gerekliliğinden bahsedilir ve tartışmalar alevlenir.

Dönemin iç savaş ve çatışma ortamından uzaklaşılması ge-

rektiğini savunan ve bunun da ancak olağanüstü yetkilere sahip olan bir yönetici ile gerçekleşeceğini söyleyen Bodin, bu iddiasının odak noktasını, çatışmanın sona ermesi için her türlü yetkiye sahip olacak bir hükümranın başa geçmesi olarak belirler.

Tartışmalar bu yönde ilerlerken, genç bir öğrenci olarak kaleme aldığı Gönüllü Kulluk adlı söylevi ile döneme damgasını vuran Étienne de la Boétie karşımıza çıkar. Boétie, Fransa'nın güneybatı bölgesinde bulunan Sarlat adlı bir kasabada 1 Kasım 1530'de dünyaya gelir. Orléans Üniversitesi'nde hukuk eğitimi alan Boétie, felsefe, tarih, filoloji ve şiir alanına ilgi duyar. Orléans Üniversitesi'nde geçirdiği yıllar, bir ödev olarak kaleme aldığı Gönüllü Kulluk ile günümüze kadar uzanan bir siyasal felsefenin temeli olması itibariyle büyük önem taşır. 1553 yılında üniversiteden mezun olduktan sonra, Bordeaux Parlamentosunda göreve başlayan ünlü düşünür, o yıllarda Montaigne'nin de yakın dostu haline gelir. 1563 yılının Ağustos ayında şiddetli bir hastalığa yakalanan Boétie, 32 yıl, 9 ay ve 17 gün yaşadığı ömrünün sonuna gelir. Boétie'nin ölümünden önceki son günlerini, çok sevgili arkadaşı, hatta kardeşim dediği Montaigne'nin ağzından kendi babasına yazılmış bir mektuptan öğreniyoruz:

"Onun son sözleri, şüphesiz ki, herhangi biri onları iyice hesaba kattığında, -ki bu ben oluyorum,- onun hayatı boyunca geliştirdiği fikirlerin, dileklerin ve yorumların ne kadar mükemmel olduğunu anlar çünkü, eğlenceli, kardeşlik dolu bir arkadaşlığa sahip olmamızın sonucunda, bütün hastalığı boyunca benimle bolca sohbet etmişti. Bir adam başka bir adamın tüm dünyasıyla ancak bu kadar birlikte olabilir, çünkü bütün fikirleri, yorumları bana istikrarlı, erdemli, takdire şayan ve hayranlık verici geliyordu (...)

[...] Bu doğrudur, Mösyö, hafızam kendi içerisinde kısa kısa şeyleri hatırlıyor, önemli ve korkunç bir kaybın ağırlığından dolayı epey etkilenmiş durumda. Unuttuğum bir sürü şeyi hatırlamak isterdim, ama hatırlayabildiklerim kadarıyla sizinle paylaşacağım [...]

[...] 1563 yılının 9 Ağustos Pazar günü, Saraydan dönerken, bana gelmesi ve beraber akşam yemeği yememiz için bir davet gönderdim ona. Minnettar olduğunu ancak keyfinin olmadığını, ama bir saat onunla vakit geçirirsem müteşekkir olacağını söyledi. Akşam yemeğimden kısa bir süre sonra ona gittim. Üstünde kıyafetleri ile birlikte yatağında yatıyordu, farkettiğim kadarıyla çok değişmişti. Gribe eşlik eden ishalden şikayetçiydi [...]

[...] Ertesi sabah erken saatlerde, gece şiddetli bir dizanteri atağı geçirdiğine dair, Madam Boétie'den bir telefon aldım. Telefonda eczacı ve doktoru aradığını söyledi, benim de gelmem, Boétie vakit kaybetmemem için yalvardı. Yanına gittiğimde, beni gördüğüne çok sevinmişti; ertesi gün tekrar döneceğime söz verip yanından ayrılırken, yapmaya hiç alışık olmadığı bir biçimde, ona yapabildiğim kadar arkadaşlık etmem için yalvardı. Biraz etkilenmiştim, gitmeme yakın, Madam Boétie birşeylerin olacağını tahmin ettiğini söyledi ve o gece kalmam için ağlamaya başladı. İsteğini kabul ettiğimde, Boétie daha mutlu görünmeye başlamıştı. Ertesi gün eve döndüm, ve Perşembe günü onu bir kez daha ziyaret ettim. Daha da kötüleşmişti; dizanteri sebebiyle çok fazla kan kaybediyordu, gücünü tamamıyla yitirmiş gibiydi. Cuma günü

yanına uğramadım ama Cumartesi ona yine gittim, ve çok zayıf buldum onu (...)

(...) Pazar günü, bayganlık geçirdi, kendine geldiğinde ise, bayganlıkla ilgili onun aklını karıştıran her şeyi anlattı bana. Sanki bir sis ve düzensizlik gibi dedi. Her nasılsa bu ziyaret onu mutsuz etmişe benzemiyordu. 'Ölüm,' diye yanıtladım, 'daha beter bir duygu yok, kardeşim.' 'Çok kötü değil' oldu onun cevabı. Hastalığının başlangıcından beri düzenli uyku uyuyamamıştı ve bu durum gün geçtikçe daha da kötüye gidiyordu. Bütün dikkatini insanların kendilerini son evrelerinde meşgul ettiği sorulara vermişti, iyileşme umudu yoktu ve bunu bana üstü kapalı bir şekilde ima ediyordu (...)

(...) 'Daha sonra, bayıldığında çok üzülüp üzülmediğimizi sordu. 'Hiç önemi yok' diye yanıtladım onu, çektiği acılara kayıtsız kalarak. "Doğru, kardeşim' dedi: 'önemsiz olurdu, eğer beklenen en kötü duruma liderlik etmiyorsa.' 'Senin için' diye ekledim, 'mutlu bir durum olurdu; ama ben kaybeden olurdum, önemli bir şeyden mahrum, yetim, ve yerini hiçbir şekilde dolduramayacağım bir arkadaştan' (...)

(...) Sonra bana döndü. 'Kardeşim,' diye başladı söze, 'sınırsız bir sevgiye sahip olduğum, o kadar insan arasından seçtiğim, çağın bozukluğu karşısında yine de sadık ve değerli bir arkadaşlığı bana bahşeden biri için, sana yalvarıyorum ki, üzerinde biraz etki bırakabilmem için benim kütüphanemi hediye olarak kabul et: bu ince bir teklif, ama

samimi olarak yapıyorum, ve sana çok uygun olduğunu düşünüyorum, çünkü sürekli öğrenme hazzı içerisindesin. 'Eski bir arkadaştan bir hatıra olarak gör' (...)

(...) Sonra elimi tuttu ve devam etti: 'Kardeşim, arkadaşım, hayatımda yaşadığım çok fazla şey var, ve çoğunu zorlukla deneyimledim, her şeye hazırlandım tüm hayatım boyunca, ve bütün derslerimi aldım. Yeteri kadar uzun yaşamadım mı? Neredeyse 33 yaşındayım. Tanrıya şükür, günlerimi sağlık ve mutlulukla geçirdim, tabii ki, insanız ve bu durum o kadar uzun sürmeyecekti, yaşlı olmanın getirdiklerini yaşayacaktım. Üstüne üstlük, hayatımı çok sade, şeytandan uzak, Tanrı'nın bana bahşettiği kadarıyla refah içerisinde geçirdim. Şu an kendi açımdan eminim ki, Tanrının yanında kutsal bir yere gitmeliyim' (...)

(...) Pazartesi günü, daha da kötüleşmişti durumu ve umutsuzluğa kapılmıştı bütünüyle. Bana acı çekerek, 'Kardeşim, çektiğim acıyı hissetmiyor musun? Bana yaptığın yardımın acımı daha fazla arttırmaktan başka bir etkiye sahip olduğunu algılayamıyor musun?' dedi. (...)

(...) Bu aşırılık içerisinde, sık sık bana seslendi, yanında olduğum için onu mutlu ettiğimi söylüyordu. 'En sonunda biraz dinlenmişti, bu da bizim umutlarımızı güçlendirmişti, o kadar ki, odadan çıktım ve Matmazel Boétie ile birlikte epey neşelendik. Ancak, bir saat geçti geçmedi, beni adımla bir ya da iki kez çağırdı, ve sonra, aldığı uzun bir nefesin sonunda, 18 Ağustos 1563, Çarşamba sabahı, 32 yıl, 9 ay ve 17 günlük ömrü sona erdi...

Fransızcaya *etre comme Montaigne et la Boétie* (Montaigne ve Boétie gibi olmak, aralarından su sızmamak) deyimini kazandıran bu dostluk aynı zamanda Montaigne'nin edebi kariyerinin de başlangıcı olarak görülüyor kimi çevrelerde. François Rigolot, "Bu ölüm insan olan Montaigne için korkunç bir darbe, travmatik bir deneyimdi, ama yazar olan Montaigne için edebi kariyerinin bir başlangıcıydı,"* der.

Bu ebedi dostluğun ve büyük kaybın ardından Montaigne ilk kitabı olan Denemelerde, Boétie'nin Gönüllü Kulluk adlı söylevine yer vermek ister. Ancak Protestan aktivistlerinin bu metni, tiranlığa karşı bir propaganda aracı olarak kullanması üzerine, politik sebeplerle yayınlamaktan vazgeçer. O dönemde bunun kendisi için tehlikeli olacağını düşünür.

Gönüllü Kulluk, yazıldığından üç asır sonra, 1922 yılında Paul Bonnefon tarafından keşfedilip, kitap halinde basılır. Bu basımda hem Paul Bonnefon'un uzun bir sunuşu vardır, hem de Montaigne'nin babasına yazdığı mektubun tamamına yer verilir.

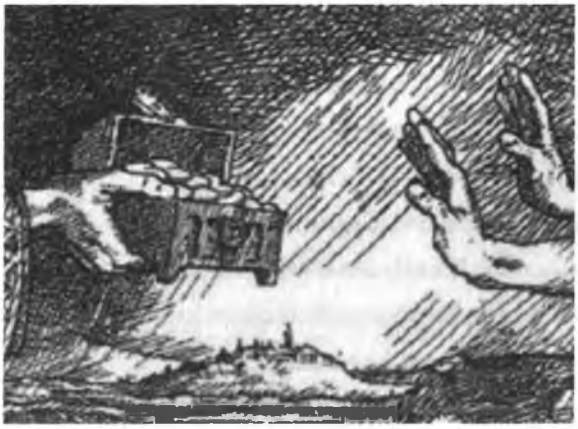
Kitabın 1954 yılı Brüksel basımında ise, Jacques Laudy'nin (1907-1993) Gönüllü Kulluk üzerine hazırladığı illüstrasyonlara yer verilir. Kitabın bu basımı günümüzde pek bulunamadığından, bir kaç illüstrasyonu sizlerle paylaşmak istiyoruz. *(Sayfa 16)*

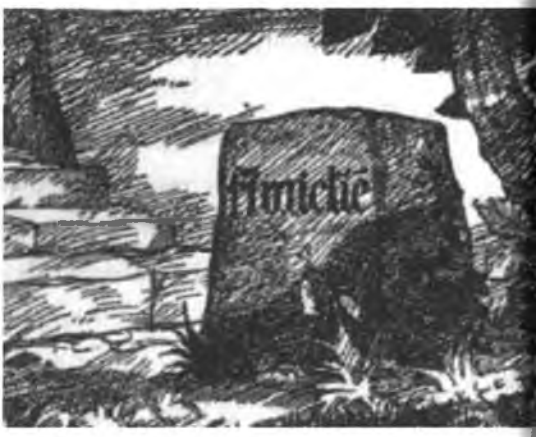
Yaşadığı dönemin siyasal düşüncelerine ve tartışmalarına başka bir boyut getirir Boétie: İktidarın kaynağı olarak halkın gönüllü kulluğu. Montaigne'nin de belirttiği gibi, Machiavelli ve Bodin'in aksine özgürlükten yana tavır alır; tiranın halk üzerindeki egemenliğinin herhangi bir meşruluğunun olmadığının altını ısrarla çizer.

*) François Rigolot, "Montaigne's Purloined Letters, Yale University Press.

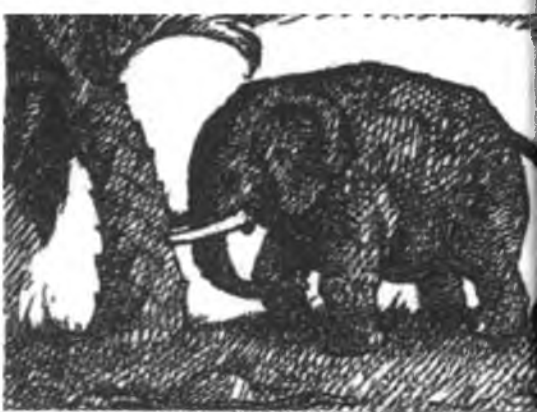

Jacques Laudy (1907-1993)

Gönüllü Kulluk 1954 / Brüksel Basımı.

Egemenlik ilişkisi üzerine farklı bir bakış açısı getiren Fransız felsefeci, hükümdarların gücünün sadece halkın kendi özgürlüğünden vazgeçen gönüllülüğünden kaynaklandığını savunur. Bunun sonucu olarak da halk, bu "Gönüllü Kulluk"tan vazgeçse, hemen o anda hükümdarın bütün gücü de yok olur, der.

1500'lü yıllarda kaleme aldığı söylevi ile Boétie halkın gücüne dikkat çeker. Monarşi, Oligarşi, Teokrasi, Aristokrasi, Cumhuriyet... Adı ne olursa olsun, yöneticisi hangi yolla başa geçerse geçsin, tüm rejimler üstüne basabilecekleri bir desteğe, arkalarına alabilecekleri bir kulluğa ihtiyaç duyarlar. Bu da halkın gönüllü olarak kendini teslim etmesiyle karşılanabilecek bir ihtiyaçtır. Çünkü koşulsuz destek olacak, gönüllü olarak kulluk edecek halk olmadan, ne devlet, ne iktidar ne de hükümdar kuru bir daldan öteye gitmeyecektir. Bu durumda, iktidarı yaratan da ona güç kazandıran da bekâsını sağlayan da ve hatta yeri geldiğinde onu devirecek olan da bu gönüllü kullardır, yani halktır. Peki, günümüzde halkın bu gücünü fark edebilmesi sorusu zihinlerimizi ne kadar meşgul etmektedir?

Boétie, henüz öğrenciyken yazdığı bu metinde egemenliğin dayanağı olarak halkın gönüllü kulluğuna dikkat çekerken pek çok önemli soruya yanıt arıyor:

> "Nasıl olur da bu kadar insan, bu kadar şehir, bu kadar millet ona verdikleri güçten başka gücü olmayan, ona katlanma istekleri ölçüsünde onlara kötülük yapma imkânına sahip olan, ona karşı koymak yerine ona tahammül etmeyi tercih etmeseler, onlara tek kötülük yapamayacak olan tek bir tiranın yönetimine çoğu kez tahammül ediyor?"

> "Sadece itaat eden değil fakat sürünen; sadece yönetilen değil fakat eziyet edilen; ne malı, ne ailesi ne de çocukları

olan, hatta kendilerine ait bir yaşamları bile olmayan bu kadar insanı görmek utanç verici değil midir?"

"Bu efendinin sadece iki gözü, iki eli, bir bedeni vardır ve şehirlerimizin sonsuz sayıdaki sakinlerinden en sonuncusundan farklı olarak hiçbir fazlalığa sahip değildir; aslında, seni mahvetmesi için kendi elinde ona verdiğin güçten daha fazlasına sahip değildir. Sizi takip eden, izleyen bu kadar ispiyoncuyu nereden buluyor? Eğer sizinkileri ödünç almıyorsa, size vurmak için bu kadar çok ele nasıl sahip oluyor? Şehirlerinizi çiğneyen ayakları; aynı zamanda sizin kendi ayaklarınız değil mi? Sizler olmasanız, o sizin üzerinizde nasıl böyle bir güce sahip olabilir? Sizlerin işbirliği olmasa, sizleri düşmanın üzerine saldırtmaya nasıl cesaret ederdi? Eğer sizi soyan hırsızla işbirliği yapmasaydınız, sizi öldüren katilin işbirlikçisi olmasaydınız, eğer kendinize ihanet etmeseydiniz o, size ne yapabilirdi?"

Ne kadar da tanıdık değil mi? Sanki şu an yazılmış gibi, ancak beş yüz yıl öncesine ait. Siyasal tartışmalar, tiranlar ve egemenlik alanları üzerinden şekillenirken dikkatlerin bir anda halka çevrilmesi o dönemde cesur sayılabilecek bir adım olmakla birlikte; bunun hâlâ geçerliliğini koruyan bir teori olarak günümüze kadar ulaşması, Boétie'nin söylevine önem vermemiz gerektiğini ortaya koyuyor.

Oysaki XVI. yy siyasal düşünürlerinin egemenlik tanımlarından yalnızca üç asır önce Farabi tarafından ideal egemenin tanımı şu şekilde yapılmıştı: "Gerçek kral, sanatını ilgilendiren şekilde, yönettiği şehir devletinde kendisine ve orada yaşayanlara gerçek mutluluk vermek amacı ve niyetinde olan kişidir. Bu, krallık zanaatının amacı ve hedefidir. Bunu takiben, erdemli şehir devletinin kralı, şehirde yaşayanların mutlu olmalarını sağladığı için on-

ların arasında en mükemmel olanıdır."* Üç asır içerisinde Farabi tarafından yapılan bu tanımın Machiavelli'nin *Prens*'i, Bodin'in ideal yönetimi, Rousseau'nun toplumu olarak tam tersi bir boyut kazanmasına rağmen, Boétie'nin söylediklerinin XXI. yy'da hâlâ yankılanmasının sebebi, bizi bu kitapla buluşturan en önemli noktalardan biridir. 1500'lü yıllarda yaşayan Boétie, sadece 15-16 yaşlarında yazdığı bu metninin günümüzde halen geçerli olabileceğini düşünmüş müdür?

La Boétie'nin bu çalışması başta, politik felsefenin temel eserlerinden biri olan Toplum Sözleşmesi'nin yazarı Rousseau olmak üzere, birçok filozofu ve politikacıyı derinden etkilemiştir. 1789 Fransız Devrimi'nin önemli isimlerinden Jean Paul Marat'ın yazdığı *Les Chaines de L'esclavage* (Köleliğin Zincirleri) adlı kitabının referansı, Kant'ın ünlü Aydınlanma Nedir? sorusuna yanıt aradığı makalesine esin kaynağı olan Gönüllü Kulluk, XIX. yüzyılda politik felsefenin en önemli başyapıtlarından biri olarak tanınmıştır. Karl Marx'tan Louis Althusser'e, Max Weber'den Pierre Bourdieu'ye, Hannah Arendt'ten Alain Badiou'ya, Michel Foucault'dan Jacques Rancière'e, egemenlik ilişkileri üzerinde düşünen ve bu paradoksal mekanizmayı anlamaya çalışan filozof ve sosyologların günümüzde referans haline gelmiş çalışmalarının çoğunun başlangıç noktası, La Boétie'nin Gönüllü Kulluk adlı eseridir diyebiliriz. Ve bu eser günümüz karanlığına da ışık tutmaya devam ediyor.

Gönüllü Kulluk kitabını hazırlamadan önceki süreçte, sonraki dönemlerde esere yapılan atıfları, hakkında yazılan metinleri araştırma işine giriştik. Bu süreçte çokça makale ve yorum okundu. Ancak, okuduklarımız arasında, Gönüllü Kulluk'u gü-

*) Farabi / Politika Üzerine - Chiviyazıları Yayınevi, adli kitabı yayınevimiz tarafından yayınlanmıştır.

nümüze uyarlayan ve medyaya yaptığı atıfla daha bir anlamlı kılan Yves Citton'un *"Regard, Spectacle et Servitude Chez La Boétie"* [La Boétie'de Bakış, Gösteri ve Kulluk] makalesi dikkatimizi çekti. Sonrasında kendisiyle iletişime geçtik. Makalesinin kullanımı konusunda bize izin verdi. İlgimizi çok sıcak karşıladı.

Ricamızı kırmayıp, kitabımızda makalesiyle bize katkı sunan ünlü İsviçreli yazar ve teorisyen Yves Citton'un makalesinde konuk ettiği La Boétie ona şu soruyu sorduruyor: "Edebi bir metin, kaleme alınmasının üzerinden asırlar geçmesine rağmen, kendisinin içine doğduğu bir dünyadan tamamen farklı bir dünyada yankılanmaya nasıl devam edebilir?"

"Edebiyat incelemeleri metinlere tarihsel amaçların ve yazarlarının amaçlarının işaret ettiğinin ötesindekini görecek şekilde bakmayı mümkün kıldığı ölçüde, bana öyle geliyor ki, özgürleşmemize ve düşünce çabamıza bir katkıda bulunabilecektir" diyen Yves Citton, Boétie'nin ünlü söylevini bir edebiyat metni olarak değerlendirmesinin yanı sıra, bu metnin günümüzde nasıl bir ufuk açtığına dair bir okuma da yapıyor. Batılı modern siyasi düşüncelerine ve siyasal felsefesine ışık tutan teorileri ve makaleleri ile hem politik hem de edebi dünyada önemli başarılar elde etmiş bir yazar ve teorisyenin, bu bilgi birikimini ve metin çözümleme yeteneğini yansıttığı *"La Boétie'de Bakış, Gösteri ve Kulluk"* makalesini kitabımıza dahil etmenin, elinizdeki çalışmaya kattığı değer tartışılmaz.

Montaigne, Stendhal, Spinoza gibi XVI. yüzyıl düşünce tarihinin temel taşları üzerine çalışmalar yapan Yves Citton, dönemin düşünce tarzına olan hâkimiyeti ile Boetie'nin okunmasında ve anlamlandırılmasında bize ışık tutuyor. İlerleyen dönemde, Chiviyazıları Yayınevi olarak Yves Citton'un diğer eserleriyle de sizleri buluşturmayı temenni ediyoruz.

Bu metinde yazılanlar içine doğmadığımız bir dünyanın gerçekleridir. Bu kitabı sizlerle buluşturmak istememizdeki amaç, şu dönemi, eskiye bakarak anlamaya çalışan ve daha iyi değerlendirip gücünün farkına varmak isteyen okuyuculara, Boétie aracılığıyla kılavuzluk etmektir. Boétie'nin söylevi, sadece XVI. yy için değil, sadece monarşi toplumları için değil, günümüz iktidarları ve ona destek sağlayan halkları için de önem taşıyan bir metindir. XXI. yy demokrasilerinde, seçimle başa gelenlerin de nasıl egemenlik kurabileceklerine dikkat çekmek istiyoruz bu kitapla.

La Boétie'de Gönüllü Kulluk davranışının, nedeni de tiranın kurnazlığı, gücün devamı, rahatın ve iktidarın sürmesi, yani manipülasyondur. Alışkanlıkları nedeniyle özgürlüğün farkında olmayanlar, yani illa ki birileri tarafından güdülmeyi bekleyen halk, bulunduğu boyunduruktan çıkmak için gerekli istek, dikkat ve enerjiden de yoksun davranmaktadır. Ve öyle bir gücü kendinde görmemektedir, ihtiyaç duymamaktadır. Tabii toplumu bu hale getirme bir el emeği ve göz nurudur. Oya gibi işlemek gerekir. Bütün argümanların yanı sıra binbir eğlence merkezlerini hayata geçirmek ve onların rahatı için çalışan birilerinin olduğunu gün be gün gözlerine sokmak gerekir. Ve daha da önemlisi, bir gün tiranın başına bir hâl gelirse aç ve açıkta kalacağı, ülkede yoksulluk ve açlık olacağı, tehlikelerin ve savaşların kapımızı çalacağı hatırlatılır. Kısaca halk onsuz olamaz kanaati yayılır. Çok tanıdık değil mi?

Ne diyor Boétie, söylevinde: "Fakat bugün de farklı davranmıyorlar; en tiksindirici suçları bile işlemeden önce halkın genel iyiliği ve kamu düzeni üzerine birkaç güzel nutuk atıyorlar ve zavallıları rahatlatıyorlar. Bu kadar sık ve bu kadar sinsice kullandıkları formülü iyi biliyorsunuz."

Tiran, halkın bu zaafını bilerek, daha zayıf ve daha zavallı hale

gelmesi için gece gündüz sarayında çalışmaktadır. Bütün katmanları ve bütün işbirliği yapmak isteyenleri bu olaya dâhil etmektedir. Paralı parasız, gönüllü gönülsüz bir katman kitlesi yaratarak bir çeper oluşturur. Sürekli bir şekilde ben kendimi size feda ettim naraları atarak, tehlike sinyalleri vererek, kaygıyı ve endişeyi yayar. Arada bir etrafında birileri çıkarak kendini tirana feda edeceğini açıklar. Aynı zamanda da korkunun egemenliği sağlanmaktadır...

Tiran, egemenliğinin devamını sağlamak için, her türlü yola başvurur; eğlence hayatı, içki, uyuşturucu, gladyatörlerin ölümcül oyunları, matadorlar, madalyalar, meydan kapışmaları, gösteriler, spor vb. Her türden eğlence ve oyunun halkı aptallaştıracağını bilir ve gönüllü kulluk alışkanlığı içinde yaşamaya devam etmeleri için elinden geleni yapar.

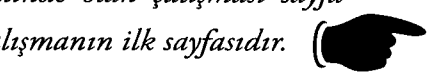
La Boétie, tiranın iktidarını koruması için etrafında kendisi gibi sistemden yararlanan bir grup insana ihtiyaç duyduğunu söyler. Kendisine suç çetesi yaratmak durumundadır egemen. Herkes kısmi veya dolaylı bir şekilde bu refahtan faydalanır. Tiran, etrafını saran bu koruyucu grubun belli çıkarlar ve mevkiler elde etmesini sağlayarak kendine bağlar. Ayrılması veya desteğini çekmesi durumunda halk gibi perişan olacağını ima eder. Ve bu türden güç gösterileri zaman zaman hatırlatılır. Tıpkı Berger'in deyiminde olduğu gibi. John Berger'in edebiyat, resim, heykel ve çağdaş insan sorunlarıyla ilgili denemelerini bir araya getirdiği bir çalışmasında, Şiirin Saati, adlı yapıtında yurtsuzluğa, sömürüye, ezimişliğe karşı bizi bu durumdaki insanlarla özdeşleşmeye, onlarla dayanışma içinde olmaya çağırıyor. Ve bu anlamda kitabı aklımıza düşüren şey ise Berger'in şu tesbiti: "Egemenler bizim insanlarımızı alıp öldürdükten sonra şehrin köşelerine bırakıyorlar, saklayabilirlerdi veya yok edebilirlerdi, bir kayıp olayı daha olurdu. Ama o bize bunu göstererek ardımızdan gelene mesaj veriyor," der. Mesajın yanı sıra belli ayrıcalıklar ve payeler aracılığıy-

la etrafında tuttuğu bu kişilerden oluşan çıkar zinciri sayesinde saraydan odaya, beyaz yakalıdan, yakasıza, toplumu kontrol eder ve piramidin en tepesinde olan geleceğini ve krallığını korur.

Piramidin tabanındaki halk ise, tiranı "kutsal" görülen örgütlü bir çetenin egemenliğinin temelini oluşturan gönüllü bir şekilde destekler. İşte La Boétie tam da burada der ki, halk, sadece bu gönüllü itaatten oluşan desteğini çektiği anda tiranın hükümranlığı çöker.

Destek vermenin ve desteği çekmenin ne kadar anlamlı olduğuna işaret ediyor bu kitap. Keyifle okurken, aynı zamanda, bu önemli söylevi, içinde bulunduğumuz toplumlar ve iktidarlarla da ilişkilendirerek gücün ve egemenliğin kaynağında kendimizi görebilmemiz dileğiyle...

Size savaşın demiyor la Boétie, sadece desteğinizi geri çekin!

La Boétie'nin, el yazması şeklinde olan çalışması sayfa 25'te. Bu aynı zamanda da çalışmanın ilk sayfasıdır.
Diğer çalışma notlarını 51 ve 64. sayfalarda bulabilirsiniz.

Gönüllü Kulluk

Étienne de La Boétie

La Boétie'nin doğduğu ev.

"İnsanların niçin bir hükümete itaat ettikleri temel bir siyasi sorudur. Bunun yanıtı kendilerini köleleştirmeye, tiranlar tarafından yönetilmeye eğilimli olmalarıdır. Kölelikten kurtulma şiddet yoluyla değil; hizmet etmeyi reddetmekle gerçekleşir. Halk desteğini çektiğinde tiranlar da düşerler."

"Pek çok efendiye sahip olmak iyi bir şey değildir;
sadece bir tane efendimiz olsun!"

Halka hitap ederken Odysseus'un[1] Yunan halkına böyle dediğini söyler Homeros. Eğer, "pek çok efendiye sahip olmak iyi bir şey değildir", demenin ötesinde başka bir şey söylemeseydi, güzel söylemiş olacaktı; fakat mantıklı olmanın gereği olarak, efendi unvanını elde eder etmez; tek bir adamın yönetiminin bile sert ve iğrenç bir hale gelmesi nedeniyle, pek çok efendiden oluşan

1) Odysseus'un kendisi de bir kraldı. Bu durumda, zaten tek bir kişinin efendiliğine itiraz etmesi de mümkün olmazdı.

bir yönetimin hiç de iyi bir yönetim olmayacağını söylemekle yetinebilirdi. Ama o, tam tersine, *"tek bir efendimiz olsun"* diye bir eklemede bulunmuştur.

Fakat yine de, o sıralarda, orduda çıkan bir ayaklanmayı bastırmaya çalışan ve sanırım söylevini gerçeklikten çok ortama uydurmaya gayret eden Odysseus'u hoş görmek gerekir. Bununla birlikte, aklın ışığında düşünüldüğünde, canı çektiği zaman zalim olma gücünü elinde bulundurduğu için iyi biri olacağından hiçbir zaman emin olamayacağımız tek bir efendinin hizmetinde olmak büyük bir talihsizliktir.

Pek çok efendiye itaat etmek, kat kat daha büyük bir talihsizlik olmaz mıydı?

Pek çok kez değinilmiş olan bu soruya, yani "pek çok kişinin iktidarının monarşiye tercih edilir olup olmadığına", burada değinmeyeceğim. Yine de monarşiyi tartışacak olsaydım, toplum işlerini yönetme biçimleri arasında, monarşinin hangi sırada yer alması gerektiğini araştırmadan önce, her şeyin tek bir adama bağlı olduğu bir yönetim türünde halka ait (kamusal) bir şey olacağına inanmak çok zor olacağı için monarşiye böyle bir sıralamada yer verilip verilemeyeceğini bilmek isterdim. Doğası gereği her türlü siyasi tartışmaya yol açabilecek olan ve özel olarak ele alınmayı hak eden bu soruya başka bir zaman yer vereceğiz.

Nasıl olur da bu kadar insan, bu kadar şehir, bu kadar millet ona verdikleri güçten başka gücü olmayan, ona katlanma istekleri ölçüsünde onlara kötülük yapma imkânına sahip olan, ona karşı koymak yerine ona tahammül etmeyi tercih etmeseler, onlara tek bir kötülük yapamayacak olan tek bir tiranın yönetimine çoğu kez tahammül ediyor? Şimdilik bunun bana izah edilmesini isterdim.

Milyonlarca insanın, büyük bir güç tarafından zorlandıkları

için değil de; zaten tek bir kişi olduğu için korkmamaları gereken, onlara karşı insanlık dışı bir şekilde acımasızca davrandığı için değer vermemeleri gereken tek bir adamın karşısında hipnotize olmuş; âdeta büyülenmiş bir halde başları önlerinde, içler acısı bir halde boyun eğmiş olarak boyunduruk altına girip köleleşmiş olduğunu görmek gerçekten şaşırtıcı bir durum (bununla birlikte o kadar yaygın bir durum ki, şaşırmaktan çok yakınmak gerekir)!

İtaate zorlandıkları, uygun zamanı beklemeye mecbur oldukları, kendi aralarında bölündükleri için her zaman en güçlüler olamazlar... İnsanoğlunun işte böyle bir zayıf yönü vardır! Bu nedenle, eğer bir millet silah zoruyla tek bir kişiliğin boyunduruğu altına girerse (bir zamanlar, otuz tiranın egemenliğinin yaşandığı Atina şehrinde olduğu gibi)[2] onların hizmet ediyor olmalarına şaşırmamamız gerekir; bu duruma şaşırmak ya da bu durumdan şikâyet etmek yerine onun bu köleliği karşısında içimiz parçalanmalı, kötülüğe tam bir boyun eğişle katlanmalı ve gelecekte daha iyi bir fırsatı beklemeliyiz.

Öyle bir doğamız vardır ki, insan ilişkilerinin ortak yükümlülükleri hayatımızın akışında geniş bir yer tutar. Erdemi sevmek, güzel davranışlara değer vermek, yapılan iyiliklere minnettar olmak ve sıklıkla, sevdiklerimizin ve tarafımızdan sevilmeyi hak edenlerin onurunu yükseltmek ve çıkarını arttırmak için kendi rahatımızdan feragat etmek... Bütün bunlar çok doğaldır.

Bu nedenle, eğer bir ülkenin yurttaşları, aralarında, onları tehlikelerden koruyan büyük bir öngörünün tekrarlanmış örneklerini vermiş; onları korumak için mertlik, yönetmek için ise büyük bir özen göstermiş bu ender rastlanan adamlardan birini keşfederlerse, farkında olmadan yavaş yavaş ona itaat etmeye alışırlarsa ve hatta bir üstünlük bahşedecek kadar ona güvenirlerse, bu adamı iyilik yaptığı yerden alıp da kötülük ya-

2) Atina ile Sparta arasında geçen Peleponez savaşından galip çıkan Spartalıların otuz oligarktan oluşan yönetimine bir gönderme var burada.

pabileceği bir yere yerleştirme yönündeki bu sürecin akıllıca bir davranış olacağından emin değilim. Bununla birlikte, bize bu kadar iyilik yapmış olan birine karşı içimizin iyilik duygusuyla dolu olması ve ondan bize bir kötülük gelmeyeceğini bilmemiz nedeniyle kendisinden korkmamamız da bana çok doğal ve makul görünmektedir.

Fakat ey ulu Tanrım! Ne ilginç bir olaydır bu böyle! Ne isim vereceğiz buna? Sadece itaat eden değil fakat sürünen; sadece yönetilen değil fakat eziyet edilen; ne malı, ne ailesi ne de çocukları olan, hatta kendilerine ait bir yaşamları bile olmayan bu kadar insanı görmek utanç verici değil midir?

Her bireyin kanının son damlasına kadar yaşamını savunmak zorunda olacağı bir ordunun, bir barbarlar sürüsünün karşısında değil de tek bir adamın, kahraman bir savaşçı olmayan, savaş alanlarının tozunu yutmamış, kılıç müsabakaları dışında nerdeyse eline kılıç bile almamış, sadece erkeklere emir komuta etmek konusunda değil, sıradan bir kadını tatmin etmekten bile âciz, genellikle toplumun en efemine, en alçak, en adi insanı unvanına sahip olan tek bir insanın yağmalamasından, haydutluğundan ve vahşetinden inim inim inliyorlar!

Böyle birine boyun eğmeyi alçaklık olarak mı isimlendireceğiz? Böyle bir boyunduruğun altına giren insanları alçak ve korkak olarak mı nitelendireceğiz? Böyle tek bir adama boyun eğenler eğer iki, üç, dört kişi olsalardı, bu durum ilginç ama yine de mümkün olurdu. Böyle bir durumda, haklı olarak, bu insanlar için cesaretleri yokmuş denilebilirdi. Fakat yüzlercesi, binlercesi, milyonlarcası tek bir adam tarafından ezilmeye izin veriyorsa, cesaretlerinin eksik olmasından çok ona karşı gelme isteğinden yoksun olmalarını bunun nedeni olarak gösterebiliriz ve böyle bir tutum korkaklıktan çok ilgisizliğin göstergesi olmaz mı? Sadece yüzlerce, binlerce insan değil, yüzlerce böl-

ge, binlerce şehir, milyonlarca insan, kendisinden gördükleri tek nazik davranışın onları serfliğe ve köleliğe zorlamak olduğu tek bir insana saldırmaya itiraz ediyorlarsa, bunu nasıl isimlendireceğiz?

Korkaklık mıdır bu? Elbette, her kişilik bozukluğunun ötesine geçemeyeceği sınırları vardır. İki, hatta on insan tek bir insandan korkabilir; fakat bin kişi, bir milyon kişi, bin tane şehir tek bir kişiye karşı kendini savunamıyorsa, bunun adı korkaklık değildir. Korkaklık bu kadar derinlere gidemez; nasıl ki tek bir insan bir kaleyi ele geçiremez, bir orduya saldıramaz ve bir krallığı fethedemezse, korkaklığın da sınırı vardır. Korkaklık olarak nitelendirmenin bile kafi gelmediği, bütün nitelendirmelerin yetersiz kaldığı, doğanın ve dilin isimlendirmeyi reddettiği nasıl korkunç bir kişilik bozukluğudur bu böyle?

Bir tarafa silahlı elli bin adam yerleştirin, karşılarına da yine silahlı elli bin adam koyun. Savaşa tutuşsunlar. Bir taraf özgürlüğü için, diğer taraf da bu özgürlüğü onlardan almak için savaşsın. Hangi tarafın zafere ulaşacağını tahmin edersiniz? Hangileri daha cesur adımlarla girecektir savaşa? Alacakları ödül, özgürlüklerinin devam etmesi olacak olanlar mı, yoksa vurdukları ya da yedikleri her darbenin bedeli olarak diğerlerini köleleştirecek olanlar mı? Bir tarafın gözünün önünde geçmiş yaşamlarının mutluluğu ve gelecekte de böyle rahat bir yaşamın beklentisi olacaktır. Bunlar, yenildikleri takdirde kendilerinin, çocuklarının ve gelecekteki refahlarının maruz kalacağı acılar karşısında savaşın anlık eziyet ve sıkıntısını daha az düşünmektedirler.

Diğerleri ise tehlike karşısında hemen körelen ve yaralarından dökülecek olan ilk kanda yapmacık ateşi anında sönen bir açgözlülüğün dürtüklemesinden başka bir şeye sahip değillerdir. Gözünüzün önüne, bugün hâlâ hem kitaplarda hem de daha dün gerçekleşmiş gibi insanların belleğinde tazeliğini ko-

ruyan Militades, Leonidas ve Themistocles'in[3] iki bin yıl önce Yunanistan'da Yunanların bekası için, bütün dünyaya örnek olacak şekilde gerçekleşmiş olan o meşhur savaşlarını getirin. Bu bir avuç Yunana, denizin bile ağırlıklarını taşımakta zorlandığı bu donanmaları püskürtme, pek çok milletten oluşan, sadece subaylarının sayısı bile bütün Yunan kuvvetlerinden daha fazla olan düşman ordularıyla savaşma ve yenme gücünden çok cesaretini veren neydi? Bu şanlı günlere damgasını vuran, Yunanların Perslere karşı savaşmasından çok özgürlüğün boyunduruk altına girmesi karşısında, özgürleşmenin kölelik karşısında kazandığı zafer olmuştur.

Özgürlüğün onu savunanların yüreklerine saldığı yiğitlikle ilgili anlatılan şeyleri duymak müthiş bir şeydir. Fakat her yerde, her gün tek bir adamın yüz binlerce şehri baskı altına aldığını ve özgürlüklerinden mahrum ettiğini duyarız.

Eğer bu sadece bir dedikoduysa ve her saniye kendi gözlerimizin önünde gerçekleşmiyorsa buna kim inanabilir? Yine, eğer bu olay uzak ülkelerde gerçekleşiyorsa ve birileri gelip bize anlatıyorsa bunu, içimizden kim bunun yalan ve zevk için uydurulmuş olduğuna inanmaz? Çok açık görülmektedir ki, eğer bir ülke onun kölesi olmaya asla rıza göstermezse, bu tiranla savaşmaya ya da kendini ondan korumaya gerek bile olmaz, çünkü o zaten kendi kendini yenik bir duruma düşürmüş olur.

Onun elinden bir şeyini almaya gerek yoktur; ona hiçbir şey vermemek yeter. Bir millet kendi mutluluğu için, eğer içinden öyle geliyorsa, hiçbir şey yapmasın; ama kendi yıkımı için de çalışmasın. Bu nedenledir ki köle olmaya son vermek azmini yitirerek kendi ayaklarına pranga vurulmasına izin verenler, vatan-

3) Sırasıyla, Maraton Muharabesi (MÖ 490), Termopylae Muharebesi (MÖ 480) ve Salamis Deniz Muharebesi (MÖ 480).

daşların ta kendileridir. Eğer özgürlüğünü kazanmanın ona bir maliyeti olacaksa, doğal haklarına geri dönmek, kabaca söylemek gerekirse, hayvanken insan olmak en çok arzuladığı şey olmasına rağmen, onu buna asla zorlamazdım. Yine de ondan böyle büyük bir yiğitlik beklemiyorum; hatta keyfince yaşaması için herhangi bir garantiyi arzulamasını da istemiyorum. Fakat sonra ne olacak?

Eğer özgürlüğe sahip olmak için onu arzulamak yeterliyse; bunun için istemek yeterliyse, kanını dökmeye hazır olduğu haklarını elde etmek için tek bir dileğin, ödenecek en yüksek fiyat olduğunu düşünen bir millet var mıdır bu dünyada? Ki bu hakların kaybedilmesi durumunda bütün onurlu insanlar, yaşamı çekilmez görüp ölümü kurtuluş olarak görürler.

Herkes bilir ki, küçücük bir kor parçası büyür, gittikçe harlı bir hale gelir ve yakacak odun buldukça daha bir iştahla yakar; fakat onu beslemeyi durdurunca tükenir ve kendiliğinden söner. Benzer olarak, tiranlar yağmaladıkça daha çoğunu isterler; yıktıkça ve tükettikçe onlara daha çoğu verilir, tıka basa doyurulurlar; bulundukları yeri sağlamlaştırdıkça her şeyi yakıp yıkmak için daha uygun bir konuma gelirler. Fakat hiçbir şiddete başvurmadan onlara, sadece, hiçbir şey verilmezse; onlara asla itaat edilmezse çıplak kalırlar ve çözülürler, tıpkı kökü beslenmediği zaman dalları kuruyup ölen bir ağaç gibi.

Arzu ettiği iyiliğe kavuşmak için girişimci insan hiçbir tehlikeden korkmaz, entelektüel insan hiçbir zorluğun karşısında geri adım atmaz. Sadece alçaklar, uyuşuklar ne kötülüğe tahammül edebilirler ne de istemekle yetindikleri iyiyi elde edebilirler. Bu iyiliği elde etme çabaları kendi alçaklıkları tarafından ellerinden alınır; ellerinde sadece ona sahip olmanın doğal isteği kalır.

Hem bilgelerde, hem delilerde, hem cesur insanlarda hem de korkaklarda ortak olan arzu, elde edildiği zaman onları mutlu ve

memnun kılacak olan her türlü şeye duyulan arzudur. Ama bir şey vardır ki, nedendir bilmem, insanların bunu arzu edecek güçleri yoktur: Özgürlüktür bu. O kadar yüce ve o kadar çekici bir iyiliktir ki bu, bir kere kaybedildiğinde bütün kötülükler birbiri ardına gelmeye başlar ve kullukla kirletilmiş diğer iyiliklerin de tadı tuzu olmaz. İnsanların burun kıvırdıkları tek şey özgürlük gibi geliyor bana; çünkü arzu etselerdi ona sahip olurlardı. Bu değerli ayrıcalığın peşinden koşmaktan uzak duruyorlar; çünkü görünen o ki, onu elde edilmesi çok kolay olan bir şey olarak görüyorlar.

Zavallı, sefil ve aptal insanlar, kendi kötü talihinden taviz vermeyen ve kendi iyiliklerine olan şeylere gözleri kör olmuş milletler! Gelirinizin en iyi kısmından mahrum bırakılmanıza göz göre göre izin veriyorsunuz, tarlalarınız yağmalanıyor, evleriniz soyuluyor ve aile mirasınız elinizden alınıp götürülüyor! Artık hiçbir şeyin size ait olmadığı bir yaşam sürüyorsunuz.

Malınızın, mülkünüzün, ailelerinizin ve yaşamlarınızın sadece yarısının size bırakılmasını artık büyük bir mutluluk olarak görüyorsunuz. Ve bütün bu karışıklık, bütün bu acılar, kısacası bütün bu yıkım yabancı düşmanlardan değil, uğruna cesurca savaşa gideceğin, onun kibri uğruna her an ölümü göze alabileceğin, bu kadar güçlü olmasına bizzat senin izin verdiğin tek bir düşmandan kaynaklanmaktadır.

Bununla birlikte, bu efendinin sadece iki gözü, iki eli, bir bedeni vardır ve şehirlerimizin sonsuz sayıdaki sakinlerinden en sonuncusundan farklı olarak hiçbir fazlalığa sahip değildir; aslında, seni mahvetmesi için kendi elinle ona verdiğin güçten daha fazlasına sahip değildir. Sizi takip eden, izleyen bu kadar çok ispiyoncuyu nereden buluyor?

Eğer sizinkileri ödünç almıyorsa, size vurmak için bu kadar çok ele nasıl sahip oluyor? Şehirlerinizi çiğneyen ayakları; aynı zamanda sizin kendi ayaklarınız değil mi? Sizler olmasanız, o si-

zin üzerinizde nasıl böyle bir güce sahip olabilir? Sizlerin işbirliği olmasa, sizleri düşmanın üzerine saldırtmaya nasıl cesaret ederdi? Eğer sizi soyan hırsızla işbirliği yapmasaydınız, sizi öldüren katilin işbirlikçisi olmasaydınız, eğer kendinize ihanet etmeseydiniz o, size ne yapabilirdi?

O talan etsin diye tarlalarınızı ekiyorsunuz; o keyfini çıkarsın diye evlerinizi dayayıp döşüyorsunuz; kendisine asker yapsın, onları mezbahaya sürsün, doymak bilmez isteklerinin hizmetkârı, alacağı intikamların uygulayıcısı yapsın diye çocuklarınızı (yine de çok mutlular!) besleyip büyütüyorsunuz.

Tiranınız haz içinde kendinden geçsin, kirli zevklerinin tadını çıkarsın diye kendinizi zor işlere koşmaya razı oluyorsunuz. Dizginlerinizi sürekli elinde tutacak şekilde güçlü ve yüce olması için kendinizi zayıf bir konumda tutuyorsunuz. Hayvanların bile yaşayamayacakları ya da katlanamayacakları kadar bu büyük aşağılanmalardan, eyleme bile geçmeye gerek kalmadan, eğer denerseniz, sadece isteyerek kendinizi kurtarabilirdiniz.

Artık hizmet etmemeye kararlı olun; göreceksiniz ki anında özgürleşeceksiniz. Gidin bu tirana vurun, onu sarsın demiyorum; sadece onu artık desteklemeyin, göreceksiniz ki kaidesi altından çekildiğinde kendi ağırlığı altında devrilen büyük bir heykel gibi devrilip parçalanacaktır.

Doktorlar, tedavisi mümkün olmayan yaraları iyileştirmeye çalışmanın boş bir çaba olduğunu söylerler; belki ben de üzerine çökmüş olan bu kötülüğe karşı olan hassasiyetini çok uzun bir zaman önce yitirmiş olan –ki bu da hastalığının ölümcül olduğunu göstermektedir– bir halka, bu tavsiyelerde bulunmakla yanlış yapıyorum. Yine de eğer mümkünse, aslında özgürlüğe olan aşkın o kadar da doğal olmadığını düşündürten bu iflah olmaz hizmet etmek iradesinin nasıl kök saldığını keşfetmeye çalışalım.

İlk olarak, herkes kabul edecektir ki, eğer yaşamlarımızı doğanın belirlediği yola ve onun öğrettiği derslere göre sürdürüyorsak, doğal olarak, ailelerimize karşı itaatkâr olmamız gerektiğini görürüz ve daha sonra kendimize rehber olarak aklı seçeriz ve başka kimsenin de kölesi olmayız.

Elbette, her birimiz içimizde, kalbimizin derinliklerinde, annemize ve babamıza itaat etmeye yönelik o çok içgüdüsel itkiyi hissetmekteyiz. Aklın bizlerde doğuştan var olan bir şey olup olmadığına gelince (akademide ve felsefe okullarında hararetle ve derinlemesine ele alınan bir konudur bu), iyi nasihatlerle ve örneklerle serpilip gelişen ve sonunda bizde erdemin ortaya çıkmasına neden olan; bunun tam aksi olan durumda da kendisini saran kötülüklere dayanma kabiliyetinden yoksunsa boğulup körelen bir akıl tohumunun ruhumuzda var olduğuna inanmakla yanlış bir şey yaptığımı düşünmüyorum.

Fakat herkes için açık ve seçik olan bir şey vardır ki kimse bunu inkâr edemeyecektir, Tanrı'nın en başta gelen hizmetkârı ve insanların yöneticisi olan doğa, bize kardeş olduğumuzu göstermekten çok eşit olduğumuzu göstermek için, bizi aynı eriyikten ve aynı kalıba dökerek yaratmıştır. Hediyelerini dağıtırken doğa, beden ve ruha yönelik olarak birilerini diğerlerine göre daha avantajlı kılmışsa da hiçbir zaman bizi bir arenaya yerleştirmeyi planlamamış; en güçlü ya da en zeki olanları bu dünyaya ormandaki haydutlar gibi davranıp en zayıf olana saldırsınlar diye göndermemiştir. Birilerine daha fazla, diğerlerine daha az dağıtarak onun insanlarda kardeşlik duygusunun doğmasını istediğine ve hatta birilerinde yardıma koşacak güç, diğerlerinde de bu yardıma ihtiyaç olduğu için bu kardeşlik duygusunu hayata geçirmelerini istediğine inanmak gerekmektedir daha çok.

Mademki, bu iyi annemiz hepimize bütün dünyayı yaşanacak bir yer olarak vermiş, hepimizi aynı çatının altına yerleştir-

miş ve aynaya bakar gibi baktığımızda komşumuzda kendimizi görelim diye hepimizi aynı hamurdan yoğurmuş; kardeşçe bir arada yaşamak için bize sesi ve konuşmayı hediye etmiş ve bunun sonucu olarak da düşüncelerimizin ortak ve karşılıklı ifadesi sayesinde irade birliğine ulaşmayı mümkün kılmışsa; birliğimizi ve kardeşliğimizi sağlayan bağı her yolu deneyerek sıkılaştırmış ve en sonunda da mümkün olan her şekilde, sadece bir araya gelmemiz değil fakat bir bütün oluşturup tek bir varlık haline gelmemiz arzusunu sergilemişse, bu durumda, hepimiz eşit olduğumuza göre, hepimizin özgür olduğundan kimin şüphesi olabilir?

Bizi bir araya getirerek aramızdan bazılarının köle olmasına razı olabileceğini düşünmek kimin aklından geçebilir? Yapılan şeyin büyük bir yanlış olduğu hissinden uzak bir şekilde, hiç kimse kölelik altında tutulamayacağına göre ve dünyada hiçbir şey doğaya (doğa akıl demektir) adaletsizlikten daha fazla karşıt olamayacağına göre özgürlüğün doğal bir şey olup olmadığını tartışmak gereksiz bir şeydir.

Daha ne denilebilir ki? Özgürlük doğal bir şeydir ve kanaatimce sadece özgür doğmuyoruz, aynı zamanda onu savunmak iradesini de içimizde taşıyarak dünyaya geliyoruz. Eğer hâlâ bundan şüphe duyanlar çıkarsa, haklarını ve doğuştan getirdikleri eğilimlerini bilmeyecek kadar sersemlerse onlara hak ettikleri onuru vereceğim, diğer bir deyişle, doğalarını ve durumlarını onlara öğretmesi için kürsüye hayvanları çıkaracağım. Bu hayvanlar, (Tanrı yardımcım olsun!) eğer insanlar anlamak isterlerse, onlara "Yaşasın Özgürlük!" diye bağıracaklardır, çünkü bu hayvanların çoğu özgürlükleri ellerinden alınır alınmaz ölmektedirler. Tıpkı sudan çıkarılır çıkarılmaz hayatını kaybeden balık gibi doğal özgürlüklerini kaybettikten sonra kendilerini ölüme terk etmektedirler. (Eğer hayvanlar arasında mevki ve soyluluk olsaydı, kanaatimce, soyluluk derecelerini özgürlüğü esas alarak belirleyeceklerdi.)

Yakalandıklarında, en büyüğünden en küçüğüne kadar, pençeleriyle, boynuzlarıyla, ayaklarıyla ve gagalarıyla öyle bir direnirler ki, ellerinden alınan şeye ne kadar büyük bir değer verdiklerini gösterirler bu yolla. Daha sonra da ele geçirdiklerinde yaşadıkları üzüntüyü dışa vuran pek çok ifadeye sahip olurlar. Onların artık yaşamaktan çok çile çektiklerini, köle olmuş olmaktan hiçbir zaman mutlu olmayıp özgürlüklerinden mahrum edilmeleri nedeniyle sürekli inlediklerini görmek çok kolaydır.

Gücünün son noktasına kadar kendisini savunduktan sonra, artık umudu kalmadığı için, yakalanmak üzereyken dişlerini ağaçlara vurarak kıran filin bu eylemi özgür kalma arzusundan kaynaklanmıyorsa eğer, neyi ifade etmektedir? Doğal olarak, avcılarla pazarlık etmek ve dişleri pahasına kendini kurtarıp kurtaramayacağını, geride bıraktığı fildişinin özgürlüğünü satın alıp alamayacağını görmek düşüncesini içermektedir bu davranış. Ya at! Doğduğu andan itibaren onu itaat etmesi için eğitiyoruz; ama yine de, onu eğitmek istediğimizde gemini ısırır, mahmuzladığımızda ok gibi fırlar. Bana öyle geliyor ki bu hareketleriyle at bize, gönül rızasıyla değil de zor altında itaat ettiğini göstermek istiyor gibidir. Daha ne söyleyebiliriz? Şiire merak saldığım zamanlar kafiyelerle ifade ettiğim gibi, öküzler boyunduruk altındayken inlerler, kuşlar kafeste ağlarlar...

Öyleyse, mademki varoluş duygusuna sahip her canlı tutsaklığın üzüntüsünü hissediyor ve özgürlüğü arıyor; mademki tüm canlılar, insana hizmet için yaratılmış olanları bile, ancak gönülsüzlüklerini gösterdikten sonra bu tutsaklığa razı oluyorlar; nasıl talihsiz bir kötülük, sadece özgürce yaşamak için doğmuş olan insanın doğasını ona bu ilk durumunu unutturacak ve hatta özgürlüğe olan arzusunu kaybettirtecek kadar böylesine bozmuş olabilir?

Üç çeşit despot vardır. Kötü prensleri kast ediyorum. Birin-

ciler, halkın seçimiyle krallığın başına gelirler; ikinciler, silahların gücüyle; üçüncüler ise, soyun devamı olarak. Savaşın verdiği hakla krallığı ele geçirenler, çok iyi bilindiği ve söylendiği gibi, işgal edilmiş bir ülkedeymiş gibi davranırlar. Kral olarak doğanlar genellikle en iyileri değildir; despotluğun bağrında doğup beslendikleri için, bir despotun doğasına sahip olurlar, hâkimiyetleri altında olan insanları kendilerine miras kalmış olan serfler olarak görürler ve cimri ya da müsrif olma yönünde içlerinde taşıdıkları eğilime göre krallığı bir mirasyedi gibi yönetirler.

Gücünü halktan alanlara gelince, bunlar daha tahammül edilebilir gibi durmaktadırlar ve sanırım ki kendilerini, diğer herkesin üzerinde, bu kadar yüksek bir mevkiye yükselmiş görür görmez; büyüklük denilen, ne olduğu belli olmayan bir şeyle gururları okşanır okşanmaz bir daha bulundukları yerden aşağıya inmeme şeklinde sıkı bir karar alırlar. Neredeyse hemen her zaman, halkın onlara verdiği iktidarı çocuklarına devretme isteğine sahiptirler. Böyle olunca da bu uğursuz düşünce akıllarına düşer düşmez, her türlü kötülükte ve hatta zalimlikte diğer bütün despotları nasıl geride bıraktıklarını görmek çok ilginç olur.

Yeni despotluklarını sağlamlaştırmak için, halkın köleliğini arttırmaktan ve onların zihinlerindeki özgürlük düşüncesini uzaklaştırmaktan daha iyi bir yöntem bulamazlar, öyle ki, bu özgürlüğün anısı ne kadar taze olursa olsun kısa zamanda hafızalarından tamamen silinir. Yine de doğruyu söylemek gerekirse, bu üç çeşit despotluk tarzı arasında bazı farklılıklar vardır; fakat bir tercihte bulunmayı gerektirecek bir farklılık yoktur. İktidara gelme yolları farklılık gösterse de yönetme tarzları pratik olarak aynıdır: Halkın seçtikleri halka zapt edilmesi gereken bir boğaya davranır gibi; işgal edenler, üzerinde hak iddia ettikleri bir av gibi; soy yolu ile gelenler ise doğal köleleriymiş gibi davranırlar.

Bu bağlamda, ne köleliği tanıyan ne de özgürlük arzusu du-

yan tamamen yeni insanların doğmuş olduğunu düşünelim. Bu ikisinin de adını bile duymamış olsunlar ve onlardan köle olarak yaşamak ve özgür yaşamak arasında bir tercih yapmaları istensin; seçimleri ne olacaktır? Hiç kimse onların bir tek adama hizmet etmektense sadece kendi akıllarına itaat edeceklerinden şüphe etmeyecektir, amaçsızca ve hiçbir zorlama altında olmadan kendilerini bir tirana teslim eden ve tarihlerini öfkeye kapılmadan ve hatta başlarına gelen kötülüklerden mutlu olacak kadar insanlıktan çıkmadan okuyamadığım şu İsrail'in Yahudileri gibi olmadıkları sürece.[4]

Fakat şüphesiz bütün insanlar, elbette içlerinde hâlâ insanlık kırıntısı varsa, iki şey karşısında başkasının hâkimiyeti altına girmeye razı olurlar: Zorla ya da kandırılarak. Zorlama, Sparta ve Atina'nın Büyük İskender tarafından işgal edildiğinde olduğu gibi, ya yabancı ordular tarafından gerçekleştirilir ya da daha önceki bir dönemde Atina'nın kontrolünün Peisistratos'un[5] eline geçmesi örneğinde olduğu gibi siyasi hizipleşme sonucu gerçekleşir. Kandırılarak da özgürlüklerini kaybederler, ama başkalarının onları kandırmasından çok kendi körlükleri yüzünden gerçekleşir bu genellikle; dört bir yandan düşman saldırısı altındayken önlerinde duran tehlikeye aldırmadan ve geleceğe yönelik bir öngörüde bulunmadan I. Dionysius'u[6] seçen ve ona ordunun genel komutasını veren Siraküza (eskiden Sicilya'nın başkentiydi) örneğinde olduğu gibi.

Bu insanlar onu bu kadar güçlü kıldıklarını, bu becerikli namussuz, şehre düşmanlarını değil de sanki kendi vatandaşlarını yenmiş gibi muzaffer döndüğünde fark ettiler. Kendisini önce

4) Tanah'ta Samuel Kitabı'nda ismi geçen ve İsrail Krallığı'nın ilk kralı olan (MÖ 1047-1007) Şaul'e gönderme yapıyor yazar.

5) Akropolü işgal ederek (MÖ 561) hile ile iktidarı ele geçirmiş ve Atina'nın ilk tiranı olmuştur.

6) I. Dionysius ya da Yaşlı Dionysius (MÖ 432-367) ismiyle bilinir. Siraküza'nın Yunanlı despotuydu.

yüzbaşılıktan krallığa sonra da krallıktan tiranlığa terfi ettirdi. Bir hainin kalleşliği sonucu boyunduruk altına giren bir halkın ne kadar alçaldığını düşünmek mümkün değildir; bütün haklarını öyle derin bir şekilde unutur ki, bu haklarını tekrar kazanması için onu bu derin uyuşukluğundan uyandırmak imkânsızdır; o kadar gönüllüce hizmet eder ki, bakıldığında, sanki haklarını kaybetmemiş[7] de âdeta köle olmak istemiş gibidir.

İnsanın başlangıçta kendisine rağmen zor kullanılarak hizmet altına sokulduğu doğrudur; fakat sonra, buna alışır ve kendisinden sonra gelenler özgürlüğü hiç tanımadıkları, hatta bunun ne olduğunu bile bilmedikleri için pişmanlık duymadan hizmet ederler ve babalarının zor altında yaptıkları şeyleri gönüllü olarak yaparlar.

Böylece, boyunduruk altında doğan, kölelik altında karınları doyan ve yetişen insanlar, daha ötesini düşünmeden, doğdukları gibi yaşamakla yetinirler ve başka hakları, yaşama ayak bastıklarında gördüklerinden daha başka zenginliklerin olabileceğini akıllarının ucuna bile getirmeden, içinde bulunduklarını durumu doğal durumları zannederler. Bununla birlikte, ne kadar müsrif ya da tasasız olursa olsun hiçbir mirasçı yoktur ki, miras yoluyla elde ettiği haklarından tam olarak yararlanıp yararlanmadığını görmek, kendisinin ve kendinden öncekilerin haklarına el uzatılıp uzatılmadığını kontrol etmek için gözlerini bir gün kayıt defterlerine çevirmesin. Ne var ki, her şeyde olduğu gibi, eylemlerimiz üzerinde de büyük bir etkiye sahip olan alışkanlığın bize, özellikle, hizmet etmeyi öğretme gücü vardır. Zaman içinde (Mithridates'in sonunda zehre alıştığı söylenir)[8]

---

7) Kölelik ile kulluk ya da ortaçağ Avrupa'sındaki serflik arasında fark vardır. Serflikte bir boyundurukla yetinilir ama kölelikte demir bir boyunduruk geçirilir insanların boyunlarına. Serflikte özgürlük baskı altına alınır; kölelikte ise tamamen yok edilir.

8) Pontoslu VI. Mithridates. (MÖ I. yy.) Zehire karşı bir panzehir bulduğu söylenir.

köleliğin acı zehrini tiksinmeden içmeyi bize öğreten de odur. Bize verdiği iyi ya da kötü eğilimlere göre bizi en başta yönetenin doğa olduğundan kimse şüphe etmez; fakat onun üzerimizdeki gücünün, alışkanlığın gücünden daha az olduğunu kabul etmemiz gerekir.

Zira doğal olan ne kadar iyi olursa olsun ilgilenilmediği zaman yok olur; oysa alışkanlık, doğal eğilimlerimize rağmen, kendi yöntemince bizi sürekli olarak biçimlendirir. Doğanın içimize ektiği iyilik tohumları çok kırılgan ve çok küçüktürler, ne tutkuların en küçük darbeleri karşısında ne de onlarla çelişen bir eğitim karşısında dayanabilirler. Muhafaza edilemezler, çok çabuk niteliklerini kaybederler ve hatta bozulurlar, tıpkı doğal hallerine bırakıldıklarında bütün özelliklerine sahip olan ve onları koruyan ama aşılanıp da başka meyveler vermeleri beklendiğinde, bu doğal özelliklerini kaybeden meyve ağaçları gibidirler. Otların da kendilerine göre doğal özellikleri vardır. Ama yine de soğuk, zaman, toprak ya da bahçıvanın eli niteliklerini sürekli olarak bozar ya da iyileştirir. Bir ülkede görülen bir bitki başka bir ülkede genellikle tanınmaz hale gelir.

Venediklilerin,[9] o kadar özgürce yaşayan ve içlerinden en mutsuz olanının bile kral olmayı istemediği; böyle doğmuş, yetişmiş ve birbirlerine özgürlüklerini daha iyi korumanın yollarını tavsiye etmekten başka tutkuları olmayan; beşikten itibaren böyle öğrenmiş böyle yetiştirilmiş olup özgürlüklerinin zerresini diğer bütün insani mutluluklara değişmeyecek olan bu bir avuç insanın ülkesine daha önce gitme şansı olmuş biri, yani bu insanların doğal durumlarına aşina olan biri, bugün Büyük Efendi'nin[10] top-

9) Yazara göre, özgür yaşamaları sayesinde zenginleşen Venedikliler, bu zenginlik sonucu yozlaşmışlar ve sonunda özgürlüklerini yitirmiş bir halk olarak aşağılanmışlardır.

10) Osmanlı sultanlarına o devirde Avrupa'da Büyük Efendi ya da Büyük Türk deniliyordu. (*Osmanlı Sultanı. çn.*)

rakları dediğimiz yeri görse ve orada, hizmet etmek için doğmuş ve bütün yaşamlarını Efendi'nin gücünü sürdürmesine adamış insanların varlığına şahit olsa, bu iki halkın aynı doğaya sahip olduğuna inanır mıydı? İnsanların yaşadığı bir şehirden çıkıp da, bir hayvanat bahçesine girdiğini düşünmeyecek midir? Spartalı kanun koyucu Likurgus'un[11] birbirleriyle kardeş olan ve aynı sütle beslenmiş olan iki köpek beslediği anlatılır.

Bu köpeklerden birini eve, diğerini ise trompet ve korna[12] seslerinin peşinde kırlarda koşmaya alıştırmıştı. Eğitimin doğa üzerindeki etkisini göstermek istediği için, iki köpeğini alıp halk meydanına çıkarmış ve aralarına bir kase çorba ve bir tavşan koymuş; köpeklerden biri kaseye diğeri tavşana koşmuş. Sonra dönmüş, görüyorsunuz değil mi, bunlar üstelik kardeş! demiş. Bu kanun koyucu Spartalılara o kadar güzel bir ders vermiş ki, onlardan her biri bir efendinin buyruğuna girmektense ya da Sparta'nınkiler haricinde başka kanunları tanımaktansa, bin kere ölmeyi tercih etmişler.

Burada Kserkses'in[13] gözdelerinden birinin Spartalılar hakkında söylediği güzel sözlerinden birini hatırlamaktan belli bir mutluluk duyuyorum. Kserkses, bütün Yunanistan'ı hâkimiyeti altına almak için savaş hazırlıkları yaparken, bu ülkenin pek çok şehrine su ve toprak istemeleri (Perslerin, şehirleri teslim olmaları yönünde uyarmak için kullandıkları sembolik bir formüldür bu) için elçilerini göndermiş; fakat ne Sparta'ya ne de Atina'ya elçi göndermemiş, çünkü geçmişte babası Darius'un aynı isteklerde bulunmak için elçiler gönderdiği Spartalılar ve Atinalılar bu elçileri çukurlara ve kuyulara atıp onlara: "Dilediğiniz kadar su ve dilediğiniz kadar toprak alın ve prensinize götürün!" demişler.

---

11) Likurgus (MÖ 800-730) Sparta'nın efsanevi kanun koyucusu.

12) Eskiden sürek avında köpekleri çağırmak için kullanılan ve boru sesine benzer bir ses çıkaran alet.

13) Büyük Kserkses olarak da bilinir. (MÖ 486-465). Pers kralıydı.

Aslında, bu gururlu cumhuriyetçiler, özgürlüklerine yönelik en ufak sözden bile alınırlarmış. Bununla birlikte, bu şekilde davranarak Spartalılar tanrılarına, özellikle de habercilerin* tanrısı Talthybios'a[14] saygısızlık yaptıklarını fark etmişler.

Bu durumda, tanrıları yatıştırmak için, vatandaşlarından gönüllü olan iki tanesini, babasının elçilerinin öldürülmelerinin intikamını alsın diye Kserkses'e gönderme kararı almışlar. Kendilerini gönüllü olarak kurban eden bu gönderilecek olanlardan birinin ismi Sperthies, diğerininki Bulis imiş. Yola çıkmışlar. Kralın deniz kenarındaki şehirlerinin hepsinin teğmeni olan Hydarnas isminde bir Pers'in sarayına vardıklarında, bu adam onları onurlarına yaraşan bir şekilde karşılamış ve pek çok farklı sohbetten sonra onlara Büyük Kralın[15] dostluğunu neden bu kadar ateşli bir şekilde reddettiklerini sormuş.

"Bakın benim durumuma, kral hak edenleri mükâfatlandırmayı bilir ve inanın bana, onun hizmetinde olsaydınız ve sizi tanısaydı ikiniz de birkaç Yunan şehrinin yöneticisi olurdunuz," demiş.

"Bu sözlerinle bize iyi bir tavsiyede bulunmuyorsun, çünkü sen bize vaat ettiğin mutluluğu tatmışsın, ama bizim tadını çıkardığımız şeyi hiç bilmiyorsun. Sen bir kralın lütfuna ermişsin, fakat özgürlüğün ne kadar tatlı bir şey olduğunu bilmiyorsun, onun verdiği mutluluktan hiç haberin yok. Oh! Eğer en küçük bir fikrin olsaydı bu konuda, bize onu sadece kargı ve kalkan ile değil; tırnaklarımız ve dişlerimizle de korumamızı tavsiye ederdin," demiş Spartalılar.

Sadece Spartalılar böyle bir yanıt verebilirlerdi ve her biri al-

*) Savaşlarda haberciler. Savaş haberleri iletenler. çn.

14) Yunan mitolojisinde Agamemnon'un habercisi.

15) Büyük Kserkses.

dıkları eğitimin sonucu olarak böyle konuşuyordu. Zira, hiçbir zaman tatmadığı özgürlük için üzülmesi Pers için imkânsızdı; oysa tam tersine, böyle tatlı bir özgürlüğün tadına varmış olan Lakedemonyalılar, köle olarak yaşamayı tahayyül bile edemiyorlardı.

Genç Cato[16] henüz çocukken ve hocasının gözetimi altındayken sık sık despot Sulla'nın evine gidermiş; gerek ailesinin sahip olduğu mevki, gerek akrabalık bağları nedeniyle bu eve dilediği gibi girip çıkarmış. O zamanın Roma'sında soylu aile çocukları için adet olduğu üzere dadısı da sürekli onunla birlikte olurmuş. Bir gün, Sulla'nın malikanesinde, Sulla'nın huzurunda, onun emri üzerine kimilerinin hapse mahkûm edildiğine, kimilerinin de yargılanarak sürgüne gönderildiğine, boğulduğuna, kimilerinin mallarına el konulduğuna, kimilerinin de kellesinin istendiğine şahit olmuş. Kısacası, şehrin yargıcının değil de halkın başına zorba kesilen birinin eviymiş gibi her şey orada gerçekleşiyormuş. Burası bir mahkeme salonundan çok bir tiranın inine benziyormuş.

Bu soylu çocuk dadısına: "Niçin bana bir hançer vermiyorsunuz? Onu elbisemin altına gizlerdim. O henüz uyanmamışken Sulla'nın[17] odasına giriyorum çoğunlukla... Cumhuriyeti ondan kurtaracak kadar güçlü kollarım var" demiş. İşte Cato'ya yakışan bir konuşma. Soylu bir ölüme layık olan bir kahramanın hayatının gerçek başlangıcıdır bu. Bununla birlikte, ülkenin adını söylemeyin ve sadece olayın kendisini anlatın olduğu gibi. Olay kendisi anlatacaktır, bu çocuğun, Roma'nın özgür devirlerinde yaşamış olan bir Romalı olduğunu.

Bunu niçin söylüyorum? Elbette bir ülkenin ve bir toprak parçasının bu işle bir ilgisi olduğuna inandığım için söylemiyo-

16) Marcus Porcius Cato Uticensis (MÖ 95–MÖ 46), büyük dedesi politikacı ve devlet sözcüsü Yaşlı Cato ile isim benzerliğinden dolayı Genç Cato olarak bilinir.

17) Romalı devlet adamı ve general (MÖ 138-78) diğer yöneticilerden farklı olarak konsüllük görevini üstlenmiştir.

rum bunu; zira kölelik, her yerde insanlarda tiksinti uyandırır ve özgürlük onlar için çok değerlidir. Fakat bana öyle geliyor ki, daha doğarken kendilerini boyunduruğun altında bulanlara merhamet göstermemiz gerekiyor.

Eğer özgürlüğün gölgesini bile görmemişlerse, ondan bahsedildiğini hiç duymamışlarsa onları mazur görüp affetmemiz gerekir; çünkü köle olmanın üzüntüsünü hissedemezler.

Homer'in Kimmerler'den bahsederken anlattığı gibi, güneşin altı ay boyunca aydınlattıktan sonra, diğer altı ay boyunca yerini karanlığa bırakarak, kendisini bizim güneşimizden tamamen farklı bir şekilde gösterdiği bir ülke olsaydı eğer, altı aylık bu uzun gece zarfında doğanların, şayet aydınlıktan bahsedildiğini hiç duymamışlarsa ve günün aydınlığını hiç görmemişlerse, içine doğdukları karanlığa alışmalarına ve ışığı hiç arzu etmemelerine şaşırılabilir miydi?

Asla sahip olunmamış bir şey için hiçbir zaman pişmanlık duyulmaz. Üzüntü her zaman ve sadece zevkten sonra gelir; iyinin bilinmesine geçmişte yaşanmış bazı sevinçler eşlik eder. Özgür olmak ve bunu talep etmek insanın doğasında vardır; fakat eğitim işin içine girdiği zaman insan hemen farklı bir alışkanlık kazanır.

İnsanı biçimlendiren ve meydana getiren her şey insan için doğal hale gelmekle birlikte, yine de sadece basit ve bozulmamış şeylere alışan doğasını korumaktadır. Böylece, gönüllü kulluğun ilk nedeni alışkanlık olmaktadır.

Safkan atlar da önce gemlerini ısırırlar ve daha sonra bundan zevk almaya başlarlar; az bir zaman önce eyer vurulduğunda şaha kalkarken, şimdi parlayan koşum takımlarının altında salınırlar ve savaş zırhıyla kaplı koşum takımlarının altında gururlu bir biçimde başlarını yukarı kaldırarak toprağa vururlar ayaklarını.

Aynı şekilde insan da her zaman boyunduruk altında olduğu, babalarının da aynı şekilde yaşadıkları düşüncesine alışarak yetişecektir. Böyle bir kötülüğe katlanmak zorunda olduklarını düşünecekler ve başkalarını örnek göstererek ve onları taklit ederek, en sonunda da hep böyle gelmiş böyle gidecektir düşüncesine yaslanarak, kendilerine emirler verenlerin bu haklarını tescilleyerek kendilerini avutacaklardır.

Fakat devam ettirilen bir hakaret daha büyük bir hakaret değil midir? Her zaman diğerlerinden daha gururlu ve daha akıllı olup da boyunduruğun ağırlığını hisseden, onu sallamadan duramayan, asla tutsaklığı kabul etmeyen (Denizde de, karada kendi yuvasının tüten bacasını görmek için maceralara atılan Odysseus gibi), doğal haklarını unutmayan ve her fırsatta bu haklarını isteyen birileri olmuştur. Bunlar, net bir anlayışa, açık bir zihne sahip olan insanlardır ve kendi kabuğuna çekilmiş cahillerin tersine, ne gerilerine ne de önlerine bakmasızın ayaklarının dibinde olanı görmekle yetinmezler; tam tersine, bugünü sağlıklı bir şekilde değerlendirmek ve geleceği öngörmek için geçmişte yaşananları hatırlarlar. Bunlar kendilerinde çalışma ve bilgiyle zenginleştirdikleri doğru bir ruh barındırırlar.

Yeryüzünde özgürlük tamamen yok edilip yasaklandığında, onu geri getirecek olanlar bunlardır; zira, özgürlüğü çok canlı bir şekilde hissettikleri, tadını bildikleri ve onun tohumunu ruhlarında muhafaza ettikleri için, ne kadar kılık değiştirirse değiştirsin kölelik onları asla cezbedemez.

Büyük Türk[18], kitapların ve öğretimin insanlara kendi haysiyetlerini tanımayı ve despotluktan nefret etmeyi diğer başka her şeyden daha iyi öğrettiğinin farkındaydı. Bu nedenle onun ülkesinde, kendisinin ihtiyaç duyduğundan daha fazla bilge insan olmadığını okumuştum. Başka her yerde de özgürlüğe inananların

18) Osmanlı Sultanı.

sayısı ne kadar fazla olursa olsun, bu yönde gösterdikleri çaba ve ilgi etkisiz kalmaktadır; çünkü bir araya gelmeyi bilmemektedirler.

Despotlar eylemek, konuşmak ve kısmen de düşünmek özgürlüğünü onların elinden almışlardır. Her biri yalıtılmış bir halde bu isteği içlerinde taşımaktadırlar. Aslında Momus[19], Vulcan[20] tarafından demirden dövülerek yapılmış olan adamın kalbinde, onun en gizli düşüncelerinin görülebileceği küçük bir pencerenin olamamasını eleştirirken haklıydı. Brütüs ve Cassius'un[21] Roma'yı ve dolayısıyla bütün dünyayı özgür kılmak için giriştikleri işte Çiçero'nun, o güzel sözler eden büyük insanın, yanlarında olmasını, onlara katılmasını asla istememişlerdir; çünkü onun kalbinin, böyle büyük bir iş için çok zayıf olduğunu düşünmüşlerdir.

Onun iyi niyetine inanıyorlar, fakat cesaretine inanmıyorlardı. Kim geçmiş zamanı anımsamak isterse ve eski yıllıkları şöyle bir karıştırırsa, ülkelerinin kötü ellerde kötü yönetildiğini gören herkesin bu durumdan kurtulmak amacını güttüğünü ve amacına da kolayca ulaştığını görecektir ve zaten kendi çıkarına olduğu için özgürlük her zaman, hemen onların yardımına koşar. Böylece, pek erdemli bir projeyi kafalarında tasarlayan Harmodius ve Dion,[22] bunu mutlu bir şekilde gerçekleştirmişlerdir. Bu türden başarılar için hemen her zaman, güçlü bir istek başarının garantisidir. Cassius ve Markus Brütüs ülkelerini boyunduruktan kurtarmak için Jul Sezar'ı vurarak başarılı olmuşlardır; ülkeleri-

19) Yunan mitolojisinde hiciv, alay ve eleştiriyi kişiselleştiren bir tanrı. Aynı zamanda yazarların ve şairlerin tanrısıdır.

20) Yunan mitolojisindeki karşılığı Hephaestus olan, ateşin ve yanar-dağların tanrısı. Kahramanların silahlarını ve zırhlarını yapar.

21) Julius Caesar'a düzenlenen saldırının baş aktörleri.

22) Harmodius ve Aristogeiton, her ikisi de MÖ 514 yılında ölmüşlerdir. Her ikisi de tiran katili (tyrannicide) olarak tanınmaktadırlar. Pesis-trate'yi öldürdükten sonra antik Atina'nın demokrasi sembolü haline gelmişlerdir. Dion ise Dionysius'tan sonra Siraküza tiranı olmuştur.

Leporeus (Callimachus dist amos a Jupiter pas
Ab ioue sunt omnia, nihil est diuinius vsq
Regibus. ergo tuos his tribuisti ire patrios
atq dedisti vrbes tutari dum arcubi ipse
aspicis è summo populo qui legib. sacris
imperitent vbiq; in cuncto moderamine regnent
atq bonis illos muniat opibusq beatis
illos exornet, aequus haud tamen omnibus vni
ep omphrum nrj nomq hic longe omnibus antei
sole cadente facit, silicis quę cogitat orbis
magna quidem. sed parua facit q cogitat vna

Idem alicubi
Qui male q̄dicotis obstat, is regibus obstat
Qui gemmeo regi, is plebi temerarius obstat
Regi se diua tradidit Arsinoe
Callimachus philadelpho et Euergeta Egyptios
regib. (Strabone teste) in tutelam familiarum
accepta, et regię bibliothecę a Ptolemęis magistra
unde rerum scitissimos tempora historiarum et sacrę
origines ingeniosę protulit

alibi stant a Jupiter
alibi 115 Vtq Deum ex principes sic vos a Jove missos
Abiurare in cunctos ferri tua numina terras

Tibi 115 · Ipse tibi legisti illos) de regib. est bon ig.
Il est vn peu auant la cuue

ne özgürlük getirmek için çabalarlarken öldükleri doğrudur ama şan ve şeref içinde ölmüşlerdir. Kim onların yaşamlarında ya da ölümlerinde tenkit edilebilecek bir şey bulabilir? Aksine, ölümleri büyük bir üzüntüye neden olmuş ve bana öyle geliyor ki; onlarla birlikte gömülüp giden cumhuriyetin tamamının mahvolmasıyla sonuçlanmıştır. Daha sonra Roma imparatorlarına yönelik diğer girişimler, başarısızlıklarına ve sonlarına üzülmenin gereksiz olduğu birkaç muhterisin komplosunun ötesine geçememiştir. Bunların isteklerinin tahtı devirmek değil de despotu kovup despotluğu muhafaza ederek tacı ele geçirmek olduğu çok açıktır.

Bu adamlar başarılı olmuş olsalardı çok üzülürdüm ve özgürlüğün kutsal adının kötü amaçları gerçekleştirmek için kullanılmaması gerektiğine yönelik örnek teşkil ettikleri için de çok memnunum.

Neredeyse izini kaybetmek üzere olduğum konuma tekrar dönersem, diyebilirim ki insanların gönüllü olarak hizmet etmelerinin birinci nedeni serf olarak doğmaları ve kulluk düzeni içinde yetiştirilmiş olmalarıdır.

Buradan doğal olarak ikinci bir neden kendiliğinden ortaya çıkar ki o da despotların baskısı altında insanların zorunlu olarak alçak ve efemine olmalarıdır; tıbbın babası olan Hipokrat, Hastalıklar[23] isimli kitabında, bence, bu konuya çok güzel dikkat çekmiştir. Bu onurlu adamın şüphesiz çok iyi bir kalbi vardı ve bunu da, Pers Kralı onu çeşitli tekliflerle ve değerli hediyelerle kendi yanına çekmek istediğinde göstermişti.

Pers Kralına, açıkça yanıt verdi[24] ve Yunanları yok etmek is-

23) Boétie'nin bahsettiği Hastalıklar isimli kitap da değil de Hipokrat'ın "Hava, Su ve Mekanlar Üzerine" isimli kitabında geçmektedir bu konu.

24) Orduları arasında bulaşıcı bir hastalık yayıldığı için Pers Kralı Kserkes, Hipokrat'ın yardımını istemişti. Hellespont (Çanakkale Boğazı) yöneticisi olan Hystanes'e mektup göndererek Hipokrat'ı istediği kadar altın vererek ikna etmesini ister.

teyen barbarları tedavi etmenin kendisinin vicdanını yaralayacağını, Yunanları köleleştirme girişiminde bulunan hiç kimseye yararlı olabilecek hiçbir şey yapmayacağını yazdı.

Krala gönderdiği mektup hâlâ diğer eserleri arasında bulunmaktadır ve onun yüce kalbine ve soylu karakterine şahitlik etmektedir.

Sadece özgürlük değil, onunla birlikte şüphesiz yiğitlik duygusu da yitirilir. Köleler, savaşta ne enerjiye ne de cesarete sahiptirler. Uyuşmuş bir halde, bir görevi zorla yerine getiriyormuş gibi ite kaka götürülürler savaşa.

Bütün tehlikelere karşı koyan ve hemcinslerimizin gözünde bizi sonsuza kadar onurlandıracak olan güzel ve haysiyetli bir ölümü özleten özgürlüğün ateşini içlerinde hissetmezler. Özgür insanlar ise, tam tersine, birbirleriyle yarışırcasına, daha iyisini yapmak arzusuyla, her biri hepsi için, hepsi her biri için düşüncesiyle davranırlar.

Yenilginin acısını tattıklarında ya da zaferin coşkusunu yaşadıklarında her birinin eşit bir paya sahip olacaklarını bilmektedirler.

Fakat köleler, cesaret ve canlılıktan tamamen yoksundurlar ve kalpleri o kadar yumuşak ve alçaktır ki hiçbir büyük eyleme girişmelerine izin vermez.

Despotlar bunu iyi bilmektedirler, bu yüzden de onları her zaman daha güçsüz ve alçak kılmak için ellerinden geleni yaparlar.

Yunanlar arasında en saygı duyulan ve değer verilenlerden biri olan tarihçi Ksenofon, hacimli bir kitap[25] yazmıştır. Bu kitapta, Si-

25) MÖ 430–355, Yunan filozof, tarihçi ve asker. Anadolu'yu işgal eden Pers ordularında bulunmuş ve onların askeri eğitimleri ve yaşam tarzlarıyla ilgili konularda görüşlerini yazmıştır. Boétie'nin bahsettiği kitabının ismi *Hiero*'dur.

monides ve Siraküza kralı Hieron arasında geçen despotun alçaklığı üzerine bir diyalog yer alır.

Bu kitap, bence, yerinde ve ağır olmalarına rağmen sonsuz lütuflara da sahip olan uyarılarla doludur. İnşallah bütün despotlar bu kitabı alırlar da bir ayna gibi önlerine koyarlar. Bu kitapta, hiç şüphesiz, kötülükleriyle yüzleşecek ve utançtan kızaracaklardır.

Bu kitap, herkese kötülük yaptıkları için herkesten korkmak zorunda olan despotların yaşadıkları sıkıntıdan bahseder. Bir sürü şeyin yanında bu kitapta denir ki; bin bir türlü eziyette bulundukları ve bu nedenle de korktuklarından dolayı kendi tebaalarının eline silah vermedikleri için, kötü krallar yabancı askerleri alırlarmış savaşta kullanmak için.

Birkaç kral, hatta Fransa'da bile (bugün değil de geçmişte) yabancı askerlere hizmet etmeleri için para ödemişlerdir; fakat bunu, harcanacak paranın onların yaşamlarından daha önemli olmadığı düşüncesiyle daha çok kendi tebaalarını kayırmak için yapmışlardır. Bu yüzden de Scipio (Büyük bir Afrikalı)[26] "bir vatandaşımın hayatını yüz düşmanı bozguna uğratmaya tercih ederim," diyordu. Fakat gözle görülür bir şey vardır ki hiçbir despot, adamlarının tamamı değersiz kullardan oluşana kadar kendi gücünden emin olamaz. Bu duruma çok uyan bir şeyi aktarır Terentius[27], Thrason[28] fil eğiticisine şöyle demiştir: "Bu hayvanları eğittiğiniz için kendinizi cesur mu sanıyorsunuz?"

Fakat despotların tebaalarını aptallaştırmaya yönelik kurnazlıkları, Kiros'un, Lidya'nın başkenti Sardes'i ele geçirdikten

26) Kartaca komutanı Hannibal'ı Zama Muharebesi'nde yenen Roma generali.

27) MÖ 194 yılında Kartaca'da doğmuştur. Berberi asıllıdır. Köleyken azad edilir ve bir Romalı kadınla evlenir. Daha sonra Yunanistan'a gider ve orada yaşar. Pek çok komedi yazmıştır.

28) Batı Pencap'da ve merkezde Hint–Yunan kralı olarak hüküm sürmüştür. Hakkında çok az şey bilinmektedir.

sonra, tutsak Krezüs'ü, teslim olduktan sonra Kiros'un merhametine sığınan bu çok zengin kralı alıp da götürdükten sonra, Lidyalılara karşı olan davranışlarındaki kadar açık olmamıştır. Sardes'te yaşayanların ayaklandığı haberi getirilir kendisine. Onları kısa sürede itaate zorlayacaktır; ama hem böyle güzel bir şehri yağmalamak hem de düzeni sağlamak için bir ordu bulundurmak zorunda kalmak istemediğinden orada hâkimiyeti sağlamaya yönelik sıra dışı bir çözüm buldu.

Genelevler, tavernalar kurdurdu ve halka yönelik oyunlar icat etti, bütün şehir halkını bütün bu kötülüklere katılmaya zorlayan bir emir yayınladı. Bu davranışı öyle etkili bir sonuç verdi ki, bir daha Lidyalılara kılıç çekmek zorunda kalmadı. Bu zavallı insanlar, her türden oyunlar icat ederek kendilerini eğlendirdiler, öyle ki, bugün "meşgale" dediğimiz kelimenin Latincesinin yaratılmasına neden oldular ve Lydia sözcüğünü değiştirerek bu sözcüğe "lundi"[29] dediler. Bütün despotlar, tebaalarını zayıf düşürmek istediklerini bu kadar açıkça ifade etmemişlerdir. Kiros, bu işi resmi olarak emretmiş olsa da çoğu bunu gizlice yapmışlardır.

Doğruyu söylemek gerekirse, şehirlerde yaşayanların genellikle çoğunluğunu oluşturan cahil kesimin doğal eğilimi böyledir. Onları seven ve kendini onlara adayanlardan şüphe duyarlar; onları aldatan ve ihanet edenlere de güvenirler. Sanmayın ki kendilerine sunulan ve tatmalarına izin verilen en ufak bir çıkara hemen kanıp köleliğe koşan bütün bu insanlardan daha iyi bir şekilde çığırtkana kanıp da yakalanan bir kuş ya da ucunda tatlı bir yemin sarktığı oltayı ısıran bir balık vardır. Birazcık okşanınca kendilerini böyle hemen koy vermeleri dikkate şayan bir şeydir.

Tiyatrolar, oyunlar, şaklabanlıklar, gösteriler, gladyatörler, garip hayvanlar, madalyalar, tablolar ve bu türden diğer uyuştu-

29) Lundi sözcüğü günümüz Fransızcasında haftanın ilk günü olan pazartesi için kullanılmaktadır. Latince Lūnae diēs sözcüğünden türemiştir ve "ay günü" anlamına gelmektedir.

rucular antik halklar için köleliğin yemleri, hayalini kurdukları özgürlüklerin tesellisi ve despotluğun araçlarıydılar.

Böylece, bu meşgaleleri güzel bulan, gözlerini kamaştıran boş bir zevkle eğlenen sersemlemiş insanlar, parlak resimlere bakarak okumayı öğrenen çocuklar kadar safça ama onların gayretinden daha az övgüye değer bir şekilde hizmet etmeye alışırlar.

Romalı despotlar, mangalarda yer alan adamlara ziyafetler vererek, bu sersemleri okşanılması en kolay yerlerinden, yani damağın zevklerinden yakalayarak ve tıka basa doyurarak bu yöntemleri daha da ileri götürdüler. Bunun sonucu olarak, onların arasında en eğitimli olanları bile, Platon'un Devlet adlı eserinde anlattığı özgürlüğü geri getirmek için çorba kâselerinin başından kalkmadılar.

Despotlar, buğdayları dirhem dirhem, şarapları damla damla, paraları bozukluk olarak bol bol dağıtıyorlardı ve yaşasın kral diye bağırıldığını duymak gerçekten yürek burkucuydu. Bu sersemler, aldıklarının kendi mallarının çok küçük bir bölümünü oluşturduğu; eğer zamanında neleri var neleri yoksa ellerinden almamış olsaydı despotun bu küçücük dilimi bile onlara veremeyeceğini göremiyorlardı.

Bugün biri üç kuruş parayla mükâfatlandırılıp, Tiberius ve Neron'un cömertliklerini överken, bir yandan da karnını halka açık ziyafetlerde tıka basa doyurabilir; ama bir sonraki gün, aynı kişi malını mülkünü onların açgözlülüğünü doyurmak için terk etmeye zorlanıp, çocuklarını onların şehvetine terk edip, kendi kanının bu muhteşem imparatorların zalimliği yüzünden dökülmesine seyirci kalabilir, hem de bir taş ya da kütük gibi tepki bile göstermeden.

Cahil ve sersemletilmiş halk, hep böyle davranmıştır; yani namuslu olsa kabul edemeyeceği rüşvetlere, sefihçe zalimlikle-

re ve onurlu olsa kaldıramayacağı küfürlere her zaman duyarsız bir şekilde. Günümüzde, Neron'dan bahsedildiğini duyunca ya da bu iğrenç canavarın, alçak ve aşağılık hayvanın ismi geçince titremeyecek hiç kimseyi tanımıyorum. Ama yine de söylemek gerekir ki yaşamı kadar tiksinti uyandırıcı olan ölümünden sonra, onun düzenlediği oyunları ve ziyafetleri hatırlayan asil Roma halkı, onun için yas tutacak kadar üzülmüştü. Mükemmel bir yazar ve en güvenilir tarihçilerden biri olan Cornelius Tacitus[30] böyle yazar.

Bu, aynı halkın, bütün kanunları ve Romalıların özgürlüğünü ayaklar altına alan Julius Caesar'ın ölümünde yaptıkları göz önüne alındığında, bu durumun hiç de garip olmadığı görülür.

Onun kişiliğinde özellikle övülen şey, bugüne kadar yaşamış en vahşi despotun zulmünden bile kendi ülkesi için daha ölümcül olmuş olmasına rağmen (bana öyle geliyor ki) onun insanlığı; aslında, köleliğin acı içkisini Roma halkı için tatlı hale getiren bu sahte iyiliği, zehirli yumuşaklığıydı.

Ölümünden sonra, verdiği ziyafetlerin tadı hâlâ damağında olan, onun cömertliğini hafızasında yaşatan bu aynı halk onun cenazesini yakmak için büyük halk meydanındaki oturakları bir araya getirmiş; sonra da ülkenin babası (sütunun başlığında böyle yazıyordu) olarak onun adına bir sütun dikmişti ve en sonunda da belki onu öldürenler hariç, kimsenin hak etmeyeceği büyük bir onurla taçlandırmıştı onu[31].

Roma imparatorları halkın tribünü unvanını almayı ihmal etmiyorlardı; çünkü bu görev halkın savunulması ve korunması için ihdas edildiğinden aziz ve kutsal kabul ediliyordu ve devle-

30) MS 56-117 arasında yaşamış Roma senatörü ve tarihçi. Roma tarihi üzerine eserleriyle tanınır.

31) Numidya bölgesine özgü taştan yapılma, üzerinde "Vatanın Babası Anısına" yazan masif bir sütun dikilmişti onun adına meydana.

tin gözünde itibarı yüksekti. Bu yolla, sanki sadece bu unvanı kullanıyorlar; ama suiistimal etmiyorlarmış gibi yaparak, halkın kendilerine daha fazla güvenmesini temin ediyorlardı.

Fakat bugün de farklı davranmıyorlar; en tiksindirici suçları bile işlemeden önce halkın genel iyiliği ve kamu düzeni üzerine birkaç güzel nutuk atıyorlar ve zavallıları rahatlatıyorlar. Bu kadar sık ve bu kadar sinsice kullandıkları formülü iyi biliyorsunuz.

İçlerinden bazıları o kadar yüzsüzler ki, inceliğe bile yer vermezler. Asurlu krallar ve onlardan sonra Med ülkesinin kralları, kendilerinde insanüstü bir şey olduğu zannını yaratmak ve henüz görmedikleri şeyler hakkında hayal güçlerinin çalışmasını sağlamak için halkın önüne mümkün olduğunca geç çıkarlardı. Bu şekilde, bu gizemli kralların hâkimiyeti altında uzunca bir süre yaşayan milletler, ona hizmet etmeye alışırlar ve efendilerinin kim olduğunu; hatta gerçekten bir efendileri olup olmadığını bile bilmedikçe de daha bir gönüllü hizmet ederler ve böylece kimsenin görmediği bir varlığın korkusu altında yaşarlardı.

Mısır'ın ilk kralları, bir dal parçası taşımadan ya da başlarının üzerinde ateş olmadan göstermezlerdi kendilerini asla. Böylece, kendilerini maskelerler ve bir hokkabaza dönüşürlerdi. Böyle yaparak, bu kadar aptal ve boyun eğmiş olmasalar dalga geçip gülecekleri bu garip görüntüler sayesinde tebaalarında saygı ve hayranlık uyandırırlardı.

Geçmiş zaman despotlarının despotluklarını kurmak için yaptıkları şeyleri duymak, gerçekten insanda acıma duygusu yaratır. Bunu gerçekleştirmek için bir sürü küçük yöntem kullanıyorlardı; kendilerini onun insafına terk etmiş bu kadar cahil insanı bir arada bulunca, gelip de kolayca yakalanmaları için saflıklarına hitap eden bir tuzak kurmaları yeterli oluyordu.

Aslında kurbanlarını o kadar kolay kandırıyorlardı ki, on-

larla daha fazla dalga geçtikçe daha çok köleleştiriyorlardı.

Antik çağların insanlarının kanıtlanmış bir gerçek olarak kabul etikleri başka bir zırvadan bahsedeyim.

Epiruslu Pirus'un[32] ayak başparmağının mucizeler yaratıp, dalaklarından hasta olan insanları iyileştirdiğine katı bir şekilde inanıyorlardı. Bu hikâyeyi, bu kralın cesedi yakıldığında başparmağı küllerin arasında yanmamış ve zarar görmemiş olarak kalmış diyerek daha da süslüyorlarmış.

Halk her zaman kendi kendine böyle uyduruk hikâyeler imal eder ve daha sonra da bunlara gözü kapalı inanır. Pek çok yazar bunları kaleme alıp tekrar etmiştir, fakat bu hikâyelerin çoğu zaman içinde çeşitli eklemelere maruz kalmıştır.

Vespasian'ın[33] Roma'yı ele geçirmek için Asur ülkesinden İskenderiye üzerinden dönerken mucizevî şeyler yaptığı söylenir.

Kötürümleri ayağa kaldırıyormuş, körlerin gözlerini açıyormuş[34] ve kanımca, ancak iyileştirdiği iddia edilen körlerden daha kör olan aptallar tarafından inanılabilecek bunun gibi daha binlerce şey...

Despotlar bile, kalabalıkların tek bir adamın kötülükleri altında inlemelerine şaşıyorlardı. Dinin mantosunu gönüllü olarak üzerlerine giyiyorlar ve kötü davranışlarına kutsallık katarak otoritelerini sağlamlaştırıyorlardı.

32) Pirus (MÖ 318-272). Deyim olarak kullanılan *"Pirus Zaferi"* sözünün kahramanı. Roma'yı yenmek çok ister ve bu uğurda bütün ordusunun yok olmasına neden olur. Sonunda da Sicilya'da halk tarafından taşlanarak öldürülür.

33) MÖ 69-79 yılları arasında tahta çıkan Roma imparatoru. İktidarı esnasında Yahudilere savaş açılmış ve colosseumun yapımına başlanılmıştır.

34) Bu anlatımlarından Boetie'nin başka ülkelerin tarihleri konusunda bilgili olduğunu anlıyoruz.

Diğerleri içinde, halkı kendisinin Jupiter olduğuna inandırarak onlarla dalga geçen Salmoneus, ki şimdi kutsala olan küstahça saygısızlığının cezasını çektiği cehennemin dibindedir (onu orada gördüğünü iddia eden Virgilius'un Siblyl'ine göre):

Tarifi imkânsız acılar yaşadı taklit etmeye cesaret ettiği için
Cennetin yıldırımlarını ve Jupiter'in yalımlarını
Dört atın çektiği bir savaş arabasının üzerinde savrularak gitti
Bir elinde yükseklere kaldırdığı parıldayan meşaleyle
Yunanlıların arasında ve Pazar yerinde
Elis şehrinin tam ortasında görkemli bir şekilde bindi atına
Öyle bir zafer kibriyle salınıyordu ki,
Kendisini sadece tanrılara yaraşan bir gururu taşıyor sandı.
Ama Jupiter, yıldırımını gönderip onun üstüne
Alevler içinde devirdi onu yere
Savaş arabası, görkemli atı tanrının yıldırımıyla çarpıldı
Kısa sürdü zaferi, çilesi ise sonsuza kadar sürecek.[35]

Eğer, bu kibirli aptala cehennemde bu kadar iyi davranılıyorsa, kötülük yapmak için dini suistimal eden bu sefillerin orada yaptıkları ölçüsünde hak ettikleri cezayı çekeceklerini düşünüyorum.

Bizim kendi despotlarımız da Fransa'da benzer araçları kullanmışlardır: Kurbağalar, zambak çiçekleri, kutsal yağ şişecikleri, kralların flamaları. Yine de ne olursa olsun, ne bizim ne de atalarımızın bunlardan şüphe duyma fırsatı olmadığı için, kendi adıma, ben de şüpheci olmak istemiyorum. Barış zamanında çok iyi, savaşta ise çok yiğitlik gösteren birkaç kralımız olmuştur. Kral olarak doğmuş olmalarına rağmen bana öyle geliyor ki, diğerleri gibi değillerdi ve daha doğmadan önce tanrı onları, bu krallığın yönetimini ve korunmasını emanet etmek için seçmişti.

35) Virgilius, *Aeneas*, altıncı kitaptan çeviri (kitabın çevirmeni tarafından çevrilmiştir.)

Bu istisnalar olmasaydı da tarihimizin gerçekliğini tartışmaya girişmezdim; ne de onu serbestçe eleştirip güzel yanlarının görülmesinden mahrum ederdim. Bu alan, Fransız şiiriyle uğraşan, onu sadece iyileştirmeyip yepyeni bir hale getiren Ronsard, Baif ya da Bellay[36] gibi şairlere aittir.

Bu şairler dilimizi o kadar güzel ilerletmişlerdir ki, bundan böyle Yunanlarda ya da Latinlerde, bizden daha önce geliyor olmaları dışında, kıskanacağımız hiçbir şey olmayacağını söylemeye cesaret edebilirim. Ve elbette bu alana girerek, pek çoklarının onu mekanikleştirmesine rağmen şiirimize büyük zarar vermiş olurum; yine de yeterli sayıda insanın şiirimizi saygın hale getirip ona ilk baştaki parıltısını verdiğini görüyorum.

Demek istiyorum ki, Ronsard'ın nasıl güzel, nasıl mutlu bir şekilde ilham aldığı *Franciade*'ın[37] da yer alan Kral Clovis[38] hakkındaki güzel öykülerden bu şiiri mahrum ederek ilham perisine büyük haksızlık etmiş olurdum. Onun kapasitesini takdir ediyorum, ince zekâsını ve tarzını biliyorum.

O da Virgilius'un bahsettiği Romalıların, gökyüzünden gönderilen küçük kalkanlarının ve zırhlarının hakkını verdikleri gibi, kralların flamasının hakkını verecektir.

O da, Atinalıların Erikhthonios'un[39] sepetine yaptıkları gibi, bizim yağ şişeciğimizden (Fransa krallarını kutsamak için kullanılan yağın konulduğu şişe) akıllıca ve bilgece yararlanmasını

36) 1500'lü yıllarda yaşamış olan, Rönesans dönemi Fransız şairleri.

37) Pierre de Ronsard tarafından yazılan, tamamlanmamış epik şiir.

38) I. Clovis (466?-511), Frankları birleştirerek kral oldu ve bugünkü Fransa'nın temellerini attı.

39) Hephaistos'un Athena'ya başarısız tecavüzü neticesinde Hephasitos'un yere düşen semeninden ve bir yün parçasından dünyaya gelir. İleride bilge bir insan olur ve Atina krallığını ele geçirir.

bilecektir. Minerve Kulesi'nin[40] içinde bizim sembollerimizden de bahsedilecektir. Bu alana girseydim, hiç şüphesiz, bizim harika kitaplarımızı yalanlama ve şairlerimizin beslendikleri toprakları kurutma küstahlığını göstermiş olacaktım.

Nasıl olduğunu anlamadan çok uzaklaştığım konumuza dönersek eğer, despotların yerlerini daha da sağlamlaştırmak için, insanları sadece itaate ve kulluğa değil bundan daha da fazla olarak kendilerine karşı fedakâr olmaya alıştırmak için sürekli gayret gösterdikleri aşikâr değil midir?

Buraya kadar, despotların köleleştirmek için kullandıkları yöntemler üzerine söylediğim her şey sadece halkın cahil ve kaba kesimi üzerinde uygulanmıştır. Şimdi, bence, hâkimiyet altına almanın sırrını ve mekanizmasını; bütün despotlukların dayağını ve temelini oluşturan bir noktaya varmak üzereyim.

Ellerinde teber olan muhafızların ya da gözetleme kulelerinin, despotları koruyacağını düşünen çok yanılır. Bu tür şeyleri onlara güvendikleri için değil de daha çok gösteriş olsun diye ya da korkuluk niyetine kullanırlar. Okçular, kalenin kapısını en zayıflara, hiçbir zarar verme ihtimali olmayanlara karşı güzel korurlar; fakat içeri girmek için birkaç girişimi göze alacak kadar cesur ve iyi silahlanmış olanlar karşısında etkisizdirler. Hiç şüphesiz, Roma imparatorları arasında okçularının himayesinde tehlikeden kaçanlarının çok az olduğunu söyleyebiliriz; hatta kendi muhafızları tarafından öldürülenler de olmuştur.

Atlı kıtalar, piyadeler, kısacası ordular değildir despotları koruyan (doğru olmasına rağmen ilk başta buna inanmakta zorluk çekilebilir); tam tersine onu destekleyen ve bütün ülkeyi onun boyunduruğuna veren dörtbeş kişidir onu koruyanlar her zaman.

40) Minerve, Fransa'nın Languedoc-Roussillon bölgesinde yer alan bir yerleşim alanı.

Onun yanına kendiliğinden yamanan ya da zulmüne suç ortaklığı yapmaları, zevklerine eşlik etmeleri, sefahat alemlerinin müdavimleri olmaları ya da yağmalarından pay almaları için kendisinin çağırması üzerine gelen ve despotun gözü olan beş altı kişi her zaman olmuştur. Bu altı kişi başlarındaki şefi o kadar güzel eğitirler ki bu adam topluma yalnızca kendi içindeki kötülükleri sunmaz; aynı zamanda bu altı kişinin kötülüğünü de ekler buna. Bu altı kişi, kendilerine bağlı altı bin kişiyi beslerler.

Kendi açgözlülüklerini ya da zalimliklerini desteklesinler, emirlerini tam zamanında yerine getirsinler, bulundukları yerlerde pek çok kötülük yapsınlar ve sadece kendilerinin vesayetleri ve koruması altında oldukları takdirde yasalardan ve cezadan muaf olsunlar diye onlara makam ya da kamunun parasını diledikleri gibi kullanma hakkını verdirirler ve taşranın yönetimini onlara bırakırlar.

Bu ilişkiler silsilesi uzar gider ve ipin ucunu takip etmek isteyen biri görecektir ki, despotu destekleyen sadece bu altı bin kişi değildir. Yüz binler, milyonlar bu seriye dahil olurlar ve kendi aralarında oluşturdukları kesintisiz zincir, despotun kendisine kadar uzanır. Homer'in anlattığına göre Jupiter de bir zincirin ucuna asıldığında bütün tanrıları kendine doğru çekmekle övünüyordu.

Caesar'ın iktidarında senatonun artan gücünün nedeni de budur. Yeni görevlerin ihdası ve bu görevlere adam seçilmesi adaleti yeniden tesis etmek için değil; despota yeni destekler sağlamak için olmuştur. Sonuçta, despotla girilen kazanç ve paylaşım ilişkileri neticesinde, özgürlük peşinde koşan insan sayısı kadar despotluktan yararlanan insan sayısına ulaşılır.

Doktorlar derler ki, bedenimizde her şey yolunda gidiyor görünürken bir tümör ortaya çıkarsa, bedenimizdeki bütün

Depuys il fut pris prisonnier par Alexandre
Pheroeu 1074 · et apres en auoir esté delyuré
& meilleur que luy leuoubit agaster de rechef
en bataille ou il fut desfait et occis comme
temeraire et trop imprudent entrepreneur.
ainsy nous veions en son hystoire que depuys
cestuy trop insolente victoire il ne pensa iamais
q'estimer son bien et rendre la punition bien
meritée du cas qu'il receut a la fin du tyran
auecque perte de celuy qu'il auoit esleu 1077 ses tyrannies.
Et non desplaise a qui a sy asprement
comparé a cestuy Pelopidas, Thrasybulus
Athenien dilant qu'il ny a guere ou point
de difference de leurs hystoires et
a moy icy en tremble beaucoup il deliura
sa patrie de xxx tyrans · mais ce ne fut
ny par agnet ny par embusche · ce fut
par guerre ouuerte en bataille le cap ces
xxx · nommé Critias fut tué en combatant
contre luy puys il fait auec parlamenter le
traistre que ces xxx tyrans d'emouuoient
banys du pays · il disoit que les citoiens
ne deuoient estre les vns citoiens
ce qu'il ne falloit assaillir qu'apres auoir
este assailly et forcé a la defense ·
apres la victoire il establit cette belle loy
de oublyance depuys tant imitée et suyuie
d'autres · Auons ne peut il luy mesme auec tant de
iustice et de moderation euiter la peine d'auoir le ciel ma
les perturbateurs de l'estat · car il fut tué en la pugnitio
ainsy qu'il auoit tué en guerre le magistrat · Lamb. 131.
Diodorus Siculus et Xenophon.

pis sıvılar bu tümörün çıktığı bölgeye doğru akarlar.

Aynı şekilde, bir despot kral ilan edildikten sonra toplumun dibindeki tortuyu oluşturan bütün ayaktakımı, haysiyetini yitirmiş, artık ne iyilik ne de kötülük yapmaya muktedir olmayan bir avuç namussuz ve düzenbazı kast etmiyorum, yani ateşli bir ihtirasa ve büyük bir açgözlülüğe sahip olan kişiler kralın etrafına toplanırlar; büyük despotun gölgesinde ganimette pay sahibi olmak isteyen küçük despotlar olarak onu desteklerler.

Büyük hırsızlar ve ünlü korsanlar da böyledirler. Birinciler ülkeyi karış karış gezerler, ikinciler yolcuları takip ederler; birinciler pusuya yatarlar, ikinciler gözetlerler; birinciler katliam yaparlar, ikinciler donuna kadar soyarlar. Bir kısmı hizmetkâr, diğerleri çetenin şefi olarak kendi aralarında farklı konumlara sahip olsalar da ana ganimetin kendisinden olmasa da o ganimet peşindeki arayışın sonuçlarından faydalanmayan bir tek kişi bile yoktur aralarında.

Klikyalı korsanlar bir araya gelerek o kadar büyük bir kalabalık oluşturmuşlardır ki, onlarla baş etmesi için Büyük Pompey'in (Gnaeus Pompeius Magnus)[41] gönderildiği söylenir.

Fakat bunlar, yaptıkları seferlerden dönüşlerinde, sığındıkları küçük limanların bulunduğu güzel şehirleri kendilerine müttefik yapmakla kalmamışlar, kendilerine sakladıkları yağma ganimetlerinden onlara pay vererek kendilerini güvenceye almışlardır.

Despot, işte böyle birilerinin sayesinde diğerlerini kontrol ederek tebaası üzerinde hâkimiyet kurar. Aslında, eğer böyle alçak olmasalardı, kendisini onlardan korumak zorunda kalacağı

41) MÖ 106-48, Roma Cumhuriyeti'nin son dönemlerinde askeri ve politik görevlerde bulunmuş bir lider.

insanlar tarafından korunmaktadır. Fakat söylendiği gibi, ağacı yarmak için, ağaçtan yapılmış takozlar kullanılır.

Okçuları, muhafızları, teber taşıyan askerleri de böyledirler. Tanrının ve insanların lanetlediği bu adamlar, bu sefiller, sadece onun elinden acı çekmekle kalmazlar, bu acıya katlanırlarken kendilerine bunu yaşatana bunun karşılığını verecekleri yerde kendileri gibi olan yani katlanan ve hiçbir şey yapamayan diğerlerinden çıkarırlar bunun acısını.

Yine de ondan ve ona boyun eğmiş halktan bir çıkar elde etmek için despota yaltaklanan insanlara baktığımda, kötülükleri karşısında şaşırdığım kadar aptallıkları karşısında da şaşırıyorum.

Gerçeği söylemek gerekirse, despota yakınlaşmak, özgürlükten uzaklaşmaktan yani köleliğe iki elle sarılmaktan başka nedir?

Bir anlığına tutkularını bir kenara koysunlar, iğrenç açgözlülüklerinden uzaklaşsınlar ve dönüp kendilerine baksınlar, kendilerini bir gözden geçirsinler. Bu köylülerin, ayaklarının altına alıp ezdikleri ve kürek mahkûmları ya da köleler gibi davrandıkları bu çiftçilerin yani bütün bu ezilenlerin, onlardan daha mutlu ve bir bakıma onlardan daha özgür olduklarını göreceklerdir.

Çiftçiler ve zanaatkârlar her ne kadar tahakküm altına almış olsalar da itaat ederek ve hizmetlerini yerine getirerek bu tahakkümden kurtulurlar. Fakat despotun gözü, kendisine yaltaklanarak, onun lütfunu dilenerek etrafını sarmış olanların üzerindedir. Bunların sadece kendilerine emredileni yapmaları yetmez, aynı zamanda despotun ne istediğini de düşünmek zorundadırlar; hatta sık sık, onu memnun etmek için onun arzularını önceden öngörürler.

Sadece ona itaat etmek yetmez, onu hoşnut etmek de gerekir. Onun keyfi yerine gelince kendilerini hoşnut hissettikleri için,

onun işleriyle ilgilenirken kendilerini paralamaları, yırtınmaları, kendilerine eziyet çektirmeleri gerekmektedir. Kendi zevklerini onunkine feda etmeleri, kişiliklerini zorlayıp, doğallığından sıyırmaları gerekmektedir.

Sürekli olarak onun sözlerine, sesine, bakışlarına, en küçük hareketine dikkatlerini yöneltmiş halde olmaları gerekir. Gözleri, ayakları, elleri sürekli olarak onun bütün hareketlerini takip ve taklit etmekle meşgul olmalıdır; onu dikkatlice izleyerek, isteklerini tahmin etmeli ve en gizli düşüncelerine nüfuz etmelidirler. Peki, bu mutlu yaşamak mıdır? Hatta yaşamak mıdır? Dünyada tahammül edilmesi bundan daha zor olan başka bir durum var mıdır? Bunu dünyaya gelmiş bütün insanları kast ederek sormuyorum; kabaca bir sağduyusu olan ve hatta sadece yüzü insan yüzüne benzeyenler için soruyorum. Böyle kendine ait hiçbir şey olmadan; rahatını, özgürlüğünü, bedenini ve yaşamını bir başkasına borçlu olarak yaşamaktan hangi durum daha sefilcedir?

Fakat kendi varlıklarının kendilerine ait olduğunu iddia bile edemezken, kendilerine ait olacak bir şeye sahip olacaklarmış gibi ya da bir despotun baskısı altındayken herhangi biri kendi adına tek bir şeye bile sahip olabilirmiş gibi varlık sahibi olmak için kulluğu kabul ediyorlar ve despota herkesin her şeyini alma ve birine ait olduğu söylenebilecek tek bir şey bırakmama gücünü verenin kendileri olduğunu unutuyorlar.

Yine de malın mülkün insanları bir despotun zulmüne daha fazla boyun eğer hale getirdiğinin, bir despot için en büyük ve ölüm cezasını gerektiren suçun bağımsızlık ya da bir şeye sahip olmak olduğunun; onun sadece zenginliği sevdiğinin ama öncelikle kendilerini ona, sanki onun açgözlülüğünü tahrik etmek istercesine, mezbahaya giden koyunlar gibi besili ve dolgun bir şekilde sunan zenginlere saldırdığının farkındalar.

Bu gözdeler, despotun çevresindeyken pek çok servete konan,

bir zaman süresince altına boğulan ama bir süre sonra, hem mallarını mülklerini hem de hayatlarını kaybedenleri çok fazla akıllarına getirmemelidirler. Başkalarının ne kadar büyük zenginliklere sahip olduklarını, ama bunlardan pek azının bu zenginlikleri korumayı başardığını akıllarına getirmemelidirler.

Bütün eski hikâyelere bakılsın ve incelensin, görülecektir ki, gerek yaltaklanmak gerek onların kötü eğilimlerini okşamak gerekse de basitliklerini suiistimal etmek gibi yüz kızartıcı yollar kullanarak kendilerini prenslere tanıtanların ve yine bu prensler tarafından ezilerek yok edilenlerin sayısının ne kadar yüksek olduğu görülecektir. Bu prensler onları, yükseltirken gösterdikleri aynı hız ve basitlikle vefasızca terk etmişlerdir.

Kötü kralların yanında bulunmuş pek çok sayıda kişinin arasında, bir zamanlar başkalarına karşı kışkırttıkları despotun zalimliğini tecrübe etmemiş ve genellikle despotun lütuflarının gölgesinde ve başkasının malına mülküne konarak zenginleştikleri için başkalarını da kendilerinden alman ganimetlerle zenginleştirmemiş olanların sayısı, hiç şüphesiz, yok denecek kadar azdır.

Hatta bazen iyi insanları da sevebilirler. Uzun zaman öncesinden beri, despotun iyi niyetine mazhar olmuş olsalar da kötülerde bile bir ölçüde saygı uyandıracak kadar parlak bir erdeme ve bütünlüğe sahip olsalar da bu iyi insanlar da despotun yanında tutunamayacaklardır; yaygın olan kötülüğü hissedecekler ve despotizmden kendi paylarına düşeni alacaklardır. Seneca, Burrhus ve Trazeas gibi böyle birkaç kişi sayılabilir. İyi insanların bu kutsal üçlüsünden ilk ikisi, despotla onun işlerinin yönetimini devralacak kadar yakınlaşma talihsizliğini yaşamışlardı.

Her ikisi de despot tarafından saygı ve değer görmüştür. Bunlardan biri despotun eğitimini üstlendiği için, çocukluğundan itibaren ona göstermiş olduğu özeni dostluğunun garantisi olarak görmekteydi. Sonları korkunç olan sadece bu üçü bile,

kötü efendilere çok az güvenilebileceğine yeterli örnekleri teşkil etmemekte midirler?

Aslında, ona itaat etmekten başka hiçbir şey yapmayan, kendi halkından bile nefret edecek kadar katı bir kalbe sahip olan ve sevmeyi bilmediği için kendi ruhunu da fakirleştirip, imparatorluğunu yerle bir eden birinden nasıl bir dostluk beklenebilir ki?

Şimdi, Seneca, Burrhus ve Trazeas'ın bu kötü sona çok iyi insanlar oldukları için uğradıkları söylenecektir; peki o halde, cesurca Neron'un etrafındakilere bir bakılsın, onun lütfuna erişen ve bunu kötülükleri sayesinde başaranların da çok iyi bir sona sahip olmadıkları görülecektir.

Kim, Neron'un Popaea'ya[42] olan aşkından daha ateşli bir aşktan, daha inatçı bir tutkudan bahsedildiğini duymuştur? Kim, bir erkeğin bir kadına böylesine bağlandığını görmüştür? Annesi Agrippine onu tahta çıkarmak için kocası Claudius'u öldürmemiş midir, onu desteklemek için her şeyi yapıp her türlü suçu işlememiş midir? Bunlara rağmen, emzirdiği, kendi elleriyle imparator yaptığı öz oğlu, onun aşağılayıp küçük düşürdükten sonra onun canını almıştır.

Hiç kimse, eğer başkası tarafından da yerine getirilmiş olsaydı, genel olarak alkış alacak olan bu cezalandırılmayı onun hak ettiğini inkâr etmemiştir. Kim, imparator Claudius kadar kolay manipüle edilen, basit ve daha iyi bir tabirle, aptal biri olabilir?

Kim, onun Messelina'ya tutulduğu gibi bir kadına tutulmuştur?

Buna rağmen onu cellâtlara teslim etmiştir. İyilik yapmak söz konusu olduğunda, hayvan despotlar, her zaman hayvandırlar; fakat nasıl olur bilmem, bu kadar az zekâları olmasına rağmen,

42) Roma imparatoriçesi ve İmparator Neron'un ikinci karısı. İmparatoriçe olmak için yaptığı entrikalarla ünlüdür.

en yakınlarında bulunanlara karşı bile zalimliğe başvuracakları zaman, en sonunda, bir zekâ kırıntısı gösterirler.

Çok sevdiği, onsuz yaşamayacağını söylediği karısının açıkta duran boynuna bakarak, "bu güzel boyun, eğer emredersem, biraz sonra kesilecek" diyerek güzel bir övgüde bulunan bir zalimin bu sözü iyi bilinir. İşte bu yüzden, eski despotların nerdeyse tamamı despotluğun doğasını yakından tanıyan, despotun iradesine çok az güvenen ve sürekli olarak onun gücünden sakınan gözdeleri tarafından öldürülmüştür.

Domitien[43] Stephanus tarafından, Commode[44] metreslerinden biri tarafından, Caracalla[45] ise Macrin tarafından kışkırtılan Yüzbaşı Martial tarafından öldürülmüştür ve bunlara benzeyen pek çok örnek vardır.

Hiç şüphesiz despot asla sevmez ve sevilmez. Dostluk kutsal bir sözcük, tanrıdan gelen bir şeydir. Sadece iyi insanlar arasında varolur ve karşılıklı saygıdan doğar. İyilikle olduğu kadar iyi bir yaşam ve geleneklerle de beslenir. Bir dostu diğeri için güvenilir kılan, onun dürüst olduğunun bilinmesidir.

Onu güvenilir yapan, iyi doğası, inancı ve metanetidir. Zalimliğin, sadakatsizliğin ve adaletsizliğin bulunduğu yerde dostluktan söz edilemez. Kötülerin bir araya geldikleri yerde sadece komplodan bahsedilir.

Onları bir arada tutan şey korku olur ve dost değil, sadece suç ortağıdırlar artık.

---

43) Flavius Hanedanı'na mensup Roma imparatoru.

44) Fiziksel cesaretiyle övünen Roma imparatoru. 180-192 yılları arasında imparatorluk yapmıştır.

45) Roma'nın en zalim ve kanlı imparatorlarından biri olarak kabul edilir. 211-217 yılları arasında yönetmiştir Roma'yı.

Bu tür engeller mevcut olmasa bile, sağlam bir dostluk duygusuna sahip bir despot bulmak çok zordur; çünkü herkesin üzerinde olup da kimseyi kendine denk görmediği için çoktan, özü eşitlik olan, iki bacağı da eşit uzunluğa sahip olup topallamadan yürüyen dostluğun sınırlarının ötesine geçmiştir. İşte bu yüzden, denir ki, ganimeti paylaşan hırsızların arasında bir çeşit iyi niyet vardır.

Çünkü onların hepsi birbirlerine denk ve yoldaşlardır ve birbirlerini sevmeseler de en azından, birbirlerinden çekinirler. Birlikteliklerini bozarak, güçlerini zayıflatmayı istemezler. Fakat bir despotun gözdeleri kendilerini bir despotun baskısından asla kurtaramazlar; çünkü her şeye muktedir olduğunu, onu zorlayan ne bir yasa ne de bir görevin olmadığını, isteğinin aklın ta kendisi olduğunu, eşiti olmadığını ve herkesin efendisi olduğunu ona öğreten bu gözdeleridir.

Bu kadar göze sokulan örneğe ve bu kadar gerçek bir tehlikeye rağmen, kimsenin bu acı örneklerden istifade etmeyi istememesi ve bu kadar insanın hâlâ gönüllü olarak despotların yanında yer alması, hasta taklidi yapan aslana, "inine gelip seni seve seve muayene ederdim; ama inine giden pek çok hayvan izi görmeme rağmen, geri dönen tek bir iz bile görmüyorum" diyen tilkinin bu dediklerini despota söyleyecek tek bir cesur ve yiğit kişinin olmaması çok yürek burkucudur.

Bu zavallılar despotun parıldayan hazinesini görürler; görkeminin ışıltısına hayran olurlar ve bu parıltıya kapılmış olarak, kendilerini geri dönüşü olmayacak olan bir ateşe attıklarını fark etmeden, ona yaklaşırlar. Yüzsüz Satir[46] de, fablda anlatıldığı gibi, Prometheus tarafından çalman ateşin parıltısını görünce onu o kadar güzel bulur ki, öpmek için üzerine atılır ve yanar.

Kelebek de zevkin tadını çıkarmak için, parıldadığını gör-

46) Eski Yunan mitolojisinde yer alan yarı insan yarı keçi görünümlü, şehvetleri ve oyuncu kişilikleriyle ünlü orman yaratıkları.

düğü ışığın üzerine atar kendisini ve Lukianos'un[47] dediği gibi, ışığın aynı zamanda yakmak gibi bir özelliği olduğunu görür. Fakat farz edelim ki, bu gözdeler hizmet ettikleri kralın elinden kurtulmayı başardılar ama ondan sonra gelenin elinden asla kurtulamayacaklardır.

Eğer bu yeni gelen iyi biriyse, geçmişi hesaba katarak, en azından şimdiki adaleti kabul etmelidir; ama eğer kötü biriyse ve eski efendilerine benziyorsa, o da hiç şüphesiz, adet olduğu üzere sadece bir önceki gözdelerin yerlerini değil ama mallarını ve yaşamlarını da almak isteyecek kendi gözdelerine sahip olmak isteyecektir.

Peki, böyle büyük tehlikelere ve bu kadar az garantiye bakıldığında, nasıl olur da biri çıkar ve bu kadar tehlikeli, bu kadar zor bir konumu kabul etmek ister, bu kadar büyük riskleri göze alıp da böyle tehlikeli bir efendiye hizmet etmek ister?

Gece gündüz bir adamı memnun etmeye çalışıp da yine de dünyada en fazla ondan korkmak; darbenin hangi taraftan geleceğini anlamak, pusuları keşfetmek, rakiplerinin döşediği mayınları bulmak ve çıkarmak, efendiye ihanet edeni ispiyonlamak için kulağı sürekli kirişte olmak, sürekli etrafı kolaçan etmek; herkesin yüzüne gülüp, sürekli güvensizlik içinde yaşamak, düşmanının ve dostunun kim olduğunu bilmemek, yüzü gülerken kalbi buz kesmek, neşeli olamamak ve üzgün görünmeye de cesaret edememek, bütün bunlar nasıl bir çile, nasıl bir işkencedir yüce Tanrım!

Fakat bütün bu çektikleri büyük çileden sonra ellerine ne geçtiğini; yaşadıkları acıdan ve bu sefilce yaşamdan ne beklediklerini düşünmek gerçekten ilginçtir. Halk, genellikle, başına

47) Samsatlı Lukianos. (125-180) Retorikçi ve hiciv yazarı.

gelen kötülüklerden dolayı despotu suçlamaz; bu despotu idare edenleri suçlar.

Bu insanlar, yani halk, köylülere, ırgatlara kadar herkes bunların isimlerini bilir, kötü yanlarını keşfeder; onlara hakaret ederken, küfürler yağdırırken, bin bir bedduada bulunurken birbirleriyle yarışırlar. Bütün lanetlemelerini onlara yöneltirler.

Tebaa diye adlandırdıkları bu insanlar bütün kötülükleri, bütün salgın hastalıkları, bütün kıtlıkları onlardan bilirler; bazı zamanlar onlara görünürde saygı gösterir gibi olsalar da, kalplerinin en derininde onları lanetlerler ve vahşi hayvanlardan bile daha fazla onlardan korkarlar.

Ve hizmetleri karşılığında elde ettikleri şan, şeref işte budur!

Onların her birinin bedeninden birer parça koparabilselerdi eğer, bana öyle geliyor ki, çektikleri acıyı gidermeyi bırakın, az da olsa teskin bile edemezlerdi.

Bir gün bu despotlar yok olduklarında, onlardan sonra gelen yazarlar bu insan yiyicilerin[48] kapkara anılarını, bin bir türlü yazıyla yaşatacaklardır.

Onurları bin kitapta parçalanmış olarak yer alacak, kemikleri bile gelecek nesillerce çamurlarda sürüklenecektir ve bütün bunlar onları, ölümlerinden sonra da kötü hayatları yüzünden cezalandırmak için yapılacaktır.

Öyleyse, iyilik yapmayı öğrenelim. Gözlerimizi göğe çevirelim ve onurumuz adına, hatta iyilik adına bütün eylemlerimizin şahidi ve bütün hatalarımızın yargıcı olan, her şeye kadir olan Tanrı'ya yakaralım.

48) İlyada'da Homer tarafından krallardan birine verilen isim.

Bana gelince, mademki hiçbir şey despotluk kadar mükemmel derecede doğru ve iyi olan Tanrı'ya aykırı olamaz; o halde, hiç şüphesiz, cehennemin en dibinde korkunç bir ceza despotlar ve suç ortaklarını beklemektedir diyorum ve bu konuda yanıldığımı hiç sanmıyorum.

Étienne de la Boétie'nin el yazmaları yıllar sonra kitaplaştırıldı ilk klasik daktilo baskısı sayfa 75'te *ilk piyasa baskısında kullanılan kapak... (Sayfa 76'da)*

DE

LA SERVITUDE

VOLONTAIRE,

OU

LE CONTR'UN.

DISCOURS

D'ESTIENNE DE LA BOËTIE.

COLLECTION

DES

CHEFS-D'ŒUVRE MÉCONNUS

Etienne de LA BOÉTIE

DISCOURS

DE LA

SERVITUDE VOLONTAIRE

SUIVI DU

MÉMOIRE

TOUCHANT L'ÉDIT DE JANVIER 1562

[inédit]

et d'une LETTRE de M. LE CONSEILLER DE MONTAIGNE

INTRODUCTION ET NOTES

DE PAUL BONNEFON

CONSERVATEUR DE LA BIBLIOTHÈQUE DE L'ARSENAL

Orné d'un portrait gravé sur bois par OUVRE

184869
26-10-2

EDITIONS BOSSARD

43, RUE MADAME, 43

PARIS

1922

La Boétie'de;

*Bakış, Gösteri ve Kulluk**

Yves Citton**

*) "Regard, spectacle et servitude chez La Boétie" revue Expressions, n° 8 (2009), Université de Constantine, Algérie, şu linkten bakabilirsiniz; http://www.umc.edu.dz/expressions/Expresssion-8final4.pdf

**) Université de Grenoble 3 Stendhal – UMR LIRE

Edebi bir metin, kaleme alınmasının üzerinden asırlar geçmesine rağmen, kendisinin içine doğduğu bir dünyadan tamamen farklı bir dünyada yankılanmaya nasıl devam edebilir? Hem "klasik" hem de sonsuz derecede yıkıcı olan bir yazı, Étienne de la Boétie'nin (15301563) Gönüllü Kulluk, hakkında sormak istediğim soru budur işte. Edebiyat tarihçilerinin dediklerine göre, 1546-48 yılları civarında Orléans Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğrenci olan ve belki de retorik dersinde verilen bir ödevi tamamlamaya çalışan genç bir öğrenci tarafından kaleme alınan bu metin, bize bugünkü dünyamız hakkında ne söylüyor?

Bu son derece edebi çalışma, neredeyse çeyrek bin yıl önce oluşturulan bu ustalık parıltısı, her gün burnumuzun dibinde olup da bir türlü olduğu gibi tanımlayamadığımız şeyi görmemizde bize nasıl yardım ediyor? İlgileneceğim sorular işte bunlardır.

Bir Retorik Alıştırması

Bu metnin oluşturulması ve yayılması sürecini —her ne kadar tutku dolu olsa da— hızlıca geçeceğim. Basitçe ifade edelim ki, 16 ya da 18 yaşında genç bir adam tarafından kaleme alınan bu okul ödevi, ününü, kısmen La Boétie'nin daha ileride Montaigne (bu metni, orijinal haliyle, kendisine bir çerçeve oluşturması için Denemeler'in kalbine yerleştirmeyi istiyordu) ile kuracağı dostluğa, kısmen de Saint Barthélémy katliamına tepki gösteren ve bu metni, Katolik "tiranın" öldürülmesine çağrı yapan monarşi karşıtı bir broşür haline getiren Huguenotlar tarafından 1574 yılında Le Réveille Matin des Français'de yayınlanan alıntılara borçludur. Böyle bir suistimal, ne 1563 yılından beri hayatta olmayan yazarın ne de arkadaşının ustaca hazırlanmış mesajının sert bir şekilde tiran katilliğine uyarlanmasından ürkmüş olan Montaigne'nin onayı alınarak gerçekleşmişti. Bunun üzerine, Montaigne, tehlikeli ve tepki uyandıran bir hale gelen bu metni kendi eseri içinde yayınlamaktan vazgeçecektir ve La Boétie'nin makalesi Denemeler'e bir ek olarak ancak 1727 yılında yayınlanacaktır. Gönüllü Kulluk'un (Bir'e Karşı başlığıyla), XIX. yüzyıla kadar, sınırlı ve nerdeyse gizli bir dağıtımı olacaktır. 1835 yılında Lamennais'nin yayınlamasıyla ilk defa bağımsız bir şekilde değerini gösterecektir bu metin. En nihayetinde, birkaç on yıldan beri gerçek anlamıyla keşfedilerek, modern siyasi düşüncenin (yoldan çıkarıcı) klasiklerinden biri haline gelecektir.

Gönüllü Kulluk'un edebiyat tarihinden daha çok beni ilgilendirecek olan, biz düşünce tarihçilerinin radarlarında yeni yeni görünür olmaya başlayan belli bir siyasi düşünce geleneği içinde yer alıyor olmasıdır. XVIII. yüzyıla yönelik çalışmamda bunu "Spinozacılık"* olarak adlandırmıştım; fakat burada

*) Yves Citton, L'Envers de la liberté. L'invention d'un imaginaire spino-ziste dans la France des Lumières, Paris, Éditions Amsterdam, 2006.

Spinoza'dan bir asırdan fazla bir süre öncesinden bahsediyor olmamız bu adlandırmanın ne derecede bir probleme neden olduğunu iyi bir şekilde göstermektedir. O halde, burada –bu isimlendirme sorunlarının esas olmadığını ama tamamen de ilgisiz olmadıklarını aklımda tutarak– "kalabalıkların düşüncesi" şeklinde başka bir terim kullanacağım ve radarlarımızda görünür olmalarını istediğim düşünceleri sabitleştirmek için, bu düşünce geleneğinin gelişiminde temel bir rol oynamış gibi görünen bir dizi düşünürün ve yazarın ismini anacağım: Marsile de Padoue ve 1324 yılında yayınlanan eseri *Defensor Pacis*, elbette La Boétie, 1677 yılında yayınlanan *Tractatus Politicus** ile Spinoza, 17601770 yılları arasındaki düşünceleriyle Denis Diderot ve Léger-Marie Deschamps, XIX. yüzyılın sonundaki sosyolojik teorisiyle Gabrile Tarde, son olarak da Michel Foucault, Gilles Deleuze, Félix Guattari, Antonio Negri, Laurent Bove, Bruno Latour'dan oluşan takımyıldızı ve onların izinde hareket eden periyodik yayınlar topluluğu (*Multitudes* dergisi ile işbirliğim halen sürmektedir).**

İkili bir amacım olacak: Bir yandan, bu düşünce geleneğinin çoklu seküler gelişiminin arka planı üzerinde okunduğunda La Boétie'nin edebi metni içinde görünen siyasi teorinin bazı çetrefil yanlarını ortaya koymak; diğer yandan da dikkatimi La Boétie'nin öne sürdüğü teorik inşanın içinde bakışın oynadığı role odaklamak; ki bu durum edebiyat tarihçileri tarafından daha geleneksel olarak ele alınan alanlara dönmeye izin verecektir. Bütün bu durumlarda ve beni ilgilendirdiği kadarıyla, "edebi" alanı asla terk etmeyeceğiz; çünkü metnin kendisinin

*) Editörün notu: *Teolojik-Politik İnceleme* adıyla dilimize çevrildi.

**) Le site de la revue Multitudes – http://multitudes.samizdat.net – propose tous les articles en libre accès en ligne une année après leur publication dans la revue papier.

bize önerdiği çok anlamlılık, sıçramalar ve anıştırmalar üzerinde oynayacağım —hatta Étienne de La Boétie ismiyle uyuşan tarihsel kişiliğin demek istediğinin (ya da istemediğinin) ötesine geçecek şekilde. Çok açıktır ki Mösyö La Boétie, 1548 yılına yaklaşılırken, bugün Toni Negri ya da Laurent Bove'un kullandıklarına benzer terimler içinde bir "radikal demokrasi" düşünemezdi. Yine de onun metninin bu "radikal demokrasi"nin daha sonraki teorileştirilme safhasında hareket edeceği alanı önemli ölçüde aydınlatan düşünce yapılarına ilham verdiğini ifade edebileceğimi umuyorum.

Klasik Siyasal Edebiyatın Yapılanması

Gönüllü Kulluk'un, ilk iki sayfasını okuyarak başlayalım. Bize, tek bir kişide odaklanan iktidarın gereksizliğini gösterecek olan bu metin, Homeros'un, "Şairlerin Prensi"nin bir sözüyle başlar, fakat bu onu kaidesinden indirmek içindir: Bütün monarklar gibi Homeros da şeyleri "ters yüz" eder ve bize siyaseti "gerçekten çok zamana" uygun olacak bir tarzda resmeder. O halde her şey en önemlilerinden olan ikili bir eylemle başlar. Bir yandan, henüz hiçbir isme sahip olmayan ve "öğrenmekte olanlar" kalabalığında kaybolmuş hukuk ve retorik okuyan küçük öğrenci, "Şairlerin Prensi"ni kibarca bir itaatsizlikle fakat kararlı bir şekilde düzeltme cüretini gösterir; diğer yandan da edebiyat eleştirmeni, zaman ötesi felsefi gerçeklik (ya da karşı gerçeklik) düzlemine yansıtmak için Homeros'un Odyssus'unun sözlerinin "tarihsel" anlamını bir kenara koymak cüretini gösterir: Şu ya da bu kralı, şu ya da bu özel durumu tartışmayacağız; siyasi gücün esasını ele alacağız.

Yazarın, kendi zamanının siyasi düşüncesini genel olarak yapılandıran problematik çeşidini ayırdığı takip eden paragrafta, bu

ikinci eylem daha da radikalleşir. Üç katmanda kategorize edilen ve her biri pozitif ve yozlaşmış olmak üzere farklı birer versiyona eklemlenen yönetim biçimlerinin —bize dediğine göre— göreceli iyi yanlarıyla ilgilenmeyecektir: Tek bir şahsa (monarşi/tiranlık) atfedilen iktidar, azınlığın (aristokrasi/oligarşi) elindeki iktidar ve çoğunluğa (cumhuriyet/demokrasi ya da ayaktakımının yönetimi) teslim edilen iktidar. Bütün siyasal iktidarın yapısını sorgulayan daha radikal bir soruyu ortaya koymak için La Boétie bütün bunları elinin tersiyle süpürür.

Hedef aldığı nesnenin radikalliği üzerine bir vurgu yine de kendisini gösterir. Devamında, iyiler ve "kötü prensler" arasında bir ayrım yapacaktır. Aynı şekilde tiranik/kralcı iktidarın mümkün olan üç kökeni arasında da ayrım yapacaktır: Savaş hakkı, doğumla gelen hak, seçim. Fransa'yı kutsayan "barış zamanı çok iyi, savaş zamanı alçak kesilen" krallar yararına da bir ayrımcılık yapar; çünkü "kitaplarımızı yalanlamak istemek ve böylece şairlerimizin izini çiğnemek saygısızlık olacaktır."

Bütün bu ufak farklar yine de sinyal karışıklığından hatta riyakârlıktan etkilenmişlerdir: *"Kötü Prensler"* hakkındaki detay esas yazmada yoktur; üç köken arasındaki ayrım "yine de doğruyu söylemek gerekirse, bu üç çeşit despotluk tarzı arasında bazı farklılıklar vardır; fakat bir tercihte bulunmayı gerektirecek bir farklılık yoktur" şeklindeki çıkarımla ortadan kaldırılmıştır; sonunda da Fransa krallarına yönelik yapılan ayrımın, gösterilmesi gereken en temel öznenin ötesinde, "şairlerin açtıkları yola" karşı gelmemek örtüsü altında geçiştirildiği görülüyor. Eleştirmen el yazmasında bir kopya hatası görmekle yetinir gibi görünüyor: Yazar şairlerin "topraklarına" yazmak istemiş olacaktı.*

*) Terre sözcüğü Fransızcada toprak/alan anlamlarına gelir, erres sözcüğü ise yol/iz anlamına gelmektedir; burada Fransızcadaki ses ve yazım benzerliği olan sözcüklerden kaynaklanan bir kopya hatasına vurgu yapılmaktadır. çn.)

Başka bir okuma teklif edeceğim: O devrin şairlerinin, mesela Pontus de Tyard, *Les Erreurs Amoureuses* (Aşk Hataları) gibi başlıklar altında antolojiler yayınladıkları bilinmektedir. O halde eşzamanlı olarak hem eserlerine göndermede bulunduğu ve hem de "hatalarına" işaret ettiği için "şairlerimizin açtıkları izden" bahsetmek, metnin açılışında Homeros hakkında söylenenle uyumlu bir şekilde, anlamlı –çifte anlamlı– hale gelecektir.

Kalabalıkların Gücü

Tiran figürüyle söz konusu edilen öyleyse bütün siyasi gücün esasıdır. Oysa bu esas, La Boétie'nin üçüncü paragrafta ortaya koyduğu bir soru üzerine temellenmektedir:

> "Nasıl olur da bu kadar insan, bu kadar şehir, bu kadar millet ona verdikleri güçten başka gücü olmayan, ona katlanma istekleri ölçüsünde onlara kötülük yapma imkânına sahip olan, ona karşı koymak yerine ona tahammül etmeyi tercih etmeseler onlara tek bir kötülük yapamayacak olan tek bir tiranın yönetimine çoğu kez tahammül ediyor?"

Gönüllü Kulluk'un merkezi sorusu, o halde, tiranın tebaasının bedenleri ve ruhlarından kaynaklanan güçten başka bir güce sahip olmamasına rağmen, bu insanlar nasıl oluyor da ona karşı gelmektense onun baskısına katlanmayı tercih ediyorlar sorusunu anlamaktan ibarettir.

Takip eden paragraf netleştirecektir ki, ne erdemine yönelik hayranlık nedeniyle ne de tiranın idare ettiği doğrudan bir şiddetin zorlaması altında olmadan, görünürde izahı mümkün

olmayan bir büyülenme ve çekicilik sayesinde söylem kendisini izah edilmesi gereken bir zorluk olarak ortaya koyuyor.

Bu ilk sözcükler iktidara yönelik ortak görüşümüzü devirmeye yetecektir. İktidar yukarıdan (tepedeki bir) aşağıya (kalabalıklar) doğru uygulanıyor görünmektedir; çünkü aslında kalabalıkların kendisinden kaynaklanan bir gücü kendi çıkarına olacak şekilde ele geçirmeyi becermektedir. Aslında Boétie'de, Negri'nin Spinoza'nın Teolojik-Politik İnceleme'sini* okumasıyla dile getirmeye başlayacağı bir yandan siyasi kurumlar (polis, adalet mekanizması, vs.) temelinde halk üzerinde uygulanan iktidarlapotetas diğer yandan ele geçirilip bu kalabalığın üzerinde yeniden uygulanması (görünürde yukarıdan) için kalabalığın kendisinden kaynaklanan güç *potentia* arasındaki ayrım bulunabilir.*

Bu güç *potentia* neden ibarettir? La Boétie bu soru karşısında olabildiğince nettir: Kalabalığın gücü, kolektiviteyi –gözlerin görebildiği, ellerin üretebildiği, ayakların hareket ettirebildiği, belirli bir toplum içinde etkileşimde bulunan beyinlerin anlayabildiği ve tahayyül edebildiği şey– oluşturan bedenler ve ruhlar çokluğunun birlikte yapabilecekleri şeyden ibarettir. Tebaasının çıkarına karşı kullanmak için tiranın kendisine mal ettiği şey işte budur:

> "Bu efendinin sadece iki gözü, iki eli, bir bedeni vardır ve şehirlerimizin sonsuz sayıdaki sakinlerinden en sonuncusundan farklı olarak hiçbir fazlalığa sahip değildir; aslında, seni mah-

*) Tractatus Politicus / Teolojik - Politik İnceleme / Çev. Reyda Ergün - Cemal Bali Akal, Dost Kitabevi.

**) Cf. Antonio NEGRI, L'Anomalie sauvage. Puissance et pouvoir chez Spinoza (1980), Paris, Éditions Amsterdam, 2006. Voir aussi Laurent BOVE, La Stratégie du conatus. Affirmation et résistance chez Spinoza, Paris, Vrin, 1996.

vetmesi için kendi elinle ona verdiğin güçten daha fazlasına sahip değildir. Sizi takip eden, izleyen bu kadar çok ispiyoncuyu nereden buluyor? Eğer sizinkileri ödünç almıyorsa, size vurmak için bu kadar çok ele nasıl sahip oluyor? Şehirlerinizi çiğneyen ayakları; aynı zamanda sizin kendi ayaklarınız değil mi? Sizler olmasanız, o sizin üzerinizde nasıl böyle bir güce sahip olabilir?"

Tiran katlini haklı göstermek adına, argümanını sahiplenip siyasal şiddete başvuracak olanları önceden işaret eden La Boétie, hemen akabinde, onların baskılarından kurtulmak için tiranların hayatına ya da güvenliğine karşı girişimde bulunmaya ihtiyaç olmadığını belirtme zahmetine girer. Her türlü şiddet eylemi gereksizdir; çünkü tiranın dağılıp un ufak olduğunu görmek için onun iktidarını besleyen gücü onlara sağlamayı durdurmak yeterlidir:

"Fakat hiçbir şiddete başvurmadan onlara, sadece, hiçbir şey verilmezse; onlara asla itaat edilmezse çıplak kalırlar ve çözülürler, tıpkı kökü beslenmediği zaman dalları kuruyup ölen bir ağaç gibi. (...) hizmet etmeme konusunda kararlı olun ve işte özgürsünüz."

Metnin ortaya koyduğu bu ilk soru, o halde, "bu inatçı hizmet etme isteği bu kadar derine nasıl kök salmıştır?" şeklindeki ikinci bir sorgulamaya yol açar. La Boétie bu ikinci soruya mümkün olan üç yanıt sunar ve üçü de ortaya konuldukları andan itibaren bakışın problematiğini öne çıkarırlar.

Alışkanlık Sadece Verili Olanla İlgilidir

"Gönüllü Kulluk"un ilk nedeni alışkanlıktır." Tebaalar tiranın

hakimiyeti altında olmayı kabul ederler; çünkü tiranlığa alışmışlardır ya da daha da kötüsü, hayatlarında başka bir yönetim biçimi tanımamışlardır. "İnsanlar ne (yani kültür) yerlerse odurlar." O halde, kendilerini tiranlığa bırakan insanları mahkûm etmek ya da lanetlemek hiçbir işe yaramaz. Eğer böyle bir yönetim altında doğmuşlarsa, varlığından bile şüphe etmedikleri bir şeyi (özgürlük) arzu etmiyorlar diye onlara kızılamaz:

> "Eğer özgürlüğün gölgesini bile görmemişlerse, ondan bahsedildiğini hiç duymamışlarsa onları mazur görüp affetmemiz gerekir; çünkü köle olmanın üzüntüsünü hissedemezler."

Bu alışkanlığın, bakışın alanına giren bir analoji sayesinde kendini ifade ettiğinin altını çiziyorum:

> "Homer'in Kimmerler'den bahsederken anlattığı gibi, güneşin altı ay boyunca aydınlattıktan sonra, diğer altı ay boyunca yerini karanlığa bırakarak kendisini bizim güneşimizden tamamen farklı bir şekilde gösterdiği bir ülke olsaydı eğer, altı aylık bu uzun gece zarfında doğanların, şayet aydınlıktan bahsedildiğini hiç duymamışlarsa ve günün aydınlığını hiç görmemişlerse, içine doğdukları karanlığa alışmalarına ve ışığı hiç arzu etmemelerine şaşırılabilir miydi?"

Bir şeyden pişmanlık duymak ya da onu arzulamak için onu görmek (ya da bahsedildiğini duymak) fırsatına sahip olmak gerekir. Arzu nesnesinin imajı olmaksızın bu nesneye yönelik arzunun var olması mümkün değildir. Eğer tiranlıktan başka bir şey görmek fırsatının yokluğu alışkanlığı izah edebilirse –ki bu da gönüllü kulluğu açıklamak için yeterli olabilir– ve eğer tiranlığın kurbanlarını mahkûm etmek söz konusu değilse, La Boétie yine de bakışın problematiğinde tiranlığın bu görünürdeki doğallığını aşacak bir şey bulunabileceğini ima eder, hatta

sadece sütannenin sütüyle beslenmiş olan için ve hep Kimerlerin gecesinde yaşamış olan biri için bile. Boyun eğmişlik içinde yaşayanlar için aslında şöyle der, "Böylece, boyunduruk altında doğan, kölelik altında karınları doyan ve yetişen insanlar, daha ötesini düşünmeden, doğdukları gibi yaşamakla yetinirler." O halde sorun, bize gerçeklik tarafından sunulduğu haliyle günlük yaşam çevremizin izin verdiğinin daha ilerisine bakılıp bakılamayacağı ve nasıl bakılabileceğidir.

Oysa, La Boétie az sonra, tiranlık yönetiminin en kötüsünde doğmuş olsalar bile kendilerinde özgürlüğü arzulayacak bir şey bulan bazı bireyleri tasvir edecektir net bir şekilde:

> "Her zaman diğerlerinden daha gururlu ve daha akıllı olup da boyunduruğun ağırlığını hisseden, onu sallamadan duramayan (...) Bunlar, net bir anlayışa ve açık bir zihne sahip olan insanlardır ve kendi kabuğuna çekilmiş cahillerin tersine, ne gerilerine ne de önlerine bakmasızın ayaklarının dibinde olanı görmekle yetinmezler; tam tersine, bugünü sağlıklı bir şekilde değerlendirmek ve geleceği öngörmek için geçmişte yaşananları hatırlarlar. Bunlar kendilerinde çalışma ve bilgiyle zenginleştirdikleri doğru bir ruh barındırırlar. Yeryüzünde özgürlük tamamen yok edilip yasaklandığında, onu geri getirecek olanlar bunlardır; zira özgürlüğü çok canlı bir şekilde hissettikleri, tadını bildikleri ve onun tohumunu ruhlarında muhafaza ettikleri için, ne kadar kılık değiştirirse değiştirsin kölelik onları asla cezbedemez."

Libertin'in (etimolojisi Latince libertinus'a gönderme yapan, "özgür bırakılmış köle" anlamında) bu çok güzel portresi dahilinde, onu "ayak takımının" karşısına yerleştiren aristokratik anıştır-

ma silinirse eğer, aracısız olarak verilmiş olanın (görülen, duyulan, koklanan) sınırlarının algısını aşma kapasitemizin değerlendirilmesine vurgu yapılabilir. Bu aşma geçmişe ve hafızaya (libertinler seleflerini ve ilk hallerini hatırlayabilirler) yönelik belli bir ilişkiye işaret etmektedir. Aynı zamanda kendini gelecekte düşünmek kapasitesine de işaret eder ki bu da şimdinin (gelecek zamandakileri değerlendirmek ve şimdiki zamandakileri ölçmek için geçmiş şeyleri hatırlarlar) doğru bir şekilde değerlendirilmesi için gereklidir. Burada bilginin alanına (olgusal, akılcı) girmeyen; fakat tahayyüllün, hislerin ve zevkin (özgürlük tamamen kaybolduğunda ve dünyanın dışına çıktığında libertinler onu zihinlerinde tahayyül ederler ve hissederler ve üstelik tadını çıkarırlar) alanında yer alan bir açık görüşlülük kapasitesinin ortaya çıktığı görülür.

Libertinlerin bu tanımı çok net olarak alışkanlık halini almış tiranlığın boyunduruğu altında olanların yapamayacakları şeyi formüle etmektedir: İleriye bakmak. Boyun eğmişliğe karşı önde gelen aracımız verili olanın ötesine bakma kapasitemizdir, gözlerimizi burnumuzun dibinde olandan kaldırıp ufka bakmak ve ötesinde olanı ve dolayısıyla bakmakla görülemeyen; fakat kendisini bir görüntü olarak göstereni hayal etmektir.

Gösteri Yoluyla Şartlandırma

Belli bir bakış tarzı bizi gönüllü kulluktan özgür kılsa da başka bir bakış tarzı, bizim gönüllü kulluğa alışmamıza katkıda bulunabilir. La Boétie iktidarın kalabalık üzerindeki etkisini sağlamlaştıran pek çok sahneleme yöntemine anıştırmada bulunur. İlki, doğaüstü bir görünüme sırtını yaslayarak siyasal iktidarı saygın ya da ürkütücü kılmak için sahte mucizelere ya da etkileyici dini törenlerin görkemli görüntüsüne başvurmadır. İkincisi

ise, tam tersine, tebaası olan insanlar, gerçek kişiliğini olduğundan daha korkutucu bir kişilik olarak düşünsünler diye iktidarı elinde tutanı görünmez kılmaya yöneliktir.

Üçüncü sahneleme yöntemi, iktidarı elinde tutanın kendisini hedeflemeyip de antik dünyanın *Panem et circenses** –halka ekmek ve oyun verin sakinleşmesi için– şeklinde tanımladığı gösterilerin (her çeşit) kullanılmasını ilgilendirdiği ölçüde daha çok ilgimi çekmektedir. İktidarların, boyun eğmişliğimizin sürekliliğini sağlamak için bize görmemiz için verileni tam yerinde nasıl kullandıklarını göstermek için, La Boétie, burada Kimmerlere değil de Lidyalılara göndermede bulunur:

> "Böyle güzel bir şehri yağmalamak hem de düzeni sağlamak için bir ordu bulundurmak zorunda kalmak istemediği için orada hakimiyeti sağlamaya yönelik sıra dışı bir çözüm buldu, Sirus. Genelevler, tavernalar kurdurdu ve halka yönelik oyunlar icat etti, bütün şehir halkını bütün bu kötülüklere katılmaya zorlayan bir emir yayınladı. Bu davranışı öyle etkili bir sonuç verdi ki bir daha Lidyalılara kılıç çekmek zorunda kalmadı. Bu zavallı insanlar her türden oyun icat ederek kendilerini eğlendirdiler (...) Tiyatrolar, oyunlar, şaklabanlıklar, gösteriler, gladyatörler, garip hayvanlar, madalyalar, tablolar ve bu türden diğer uyuşturucular, antik halklar için kölelilliğin yemleri, hayalini kurdukları özgürlüklerin tesellisi ve despotluğun araçlarıydılar."

Burada La Boétie'nin düşüncesinin karmaşık yapısı iyice hissedilir: Bu aynı tahayyül yeteneği, olmayanı bana göstererek beni özgürleştirebilir ama işte, baskı altında olduğum gerçeğini

*) Ekmek ve sirk. çn.

bana unutturmak ve tiyatro, komiklikler ve oyunlardan oluşan bir dünyada beni yaşatmak için de kullanılabilir. Kısacası, Guy Debord'un dört yüzyıl sonra *gösteri toplumu* olarak tanımladığı şeydir bu.**

Burada gösterilerin kışkırttığı zevklerimiz de söz konusudur. La Boétie'nin başvurduğu uyuşturucular terimi metninin içindeki düşüncenin dengesizliğini ortaya koyar: Bir yandan bazı halüsinojeniklerin bizlerin zihin gözlerimizi açtığı söylenebilir (XIX. yüzyılın bazı şairlerinin deneyimlediği gibi ya da 1960'lı yıllarda olduğu gibi); diğer yandan metin, genellikle uyuşturucu kullanımının izini taşıyan kaçışın ve bağımlılığın mantığını gözler önüne serer.

Yine de bir "iyi" ve bir "kötü" tahayyül arasında, verili olanın ötesini görmeye yarayan özgürleştirici bir kapasite ve bir yanılsama dünyasında kaybolmaya neden olan yabancılaştırıcı bir eğilim arasında bir ayrım yapılmak istenilirse, bir yandan libertinlerin diğer yandan da Lidyalıların ortaya koyduğu imajların üretimi ve tüketimine yönelik çok farklı tarzlara bakılabilir. Birincisinde La Boétie her bireyin asla görme fırsatı olmadığı şeye yönelik kendi görüntülerini, geleceğe yönelik kendi umutlarını, geçmişe yönelik kendi anılarını üretmeye davetli olduğu bir çabayı salık veriyor. Lidyalılarda, tersine, her bireyin tamamen tüketmeye çağırılı olduğu ortak imajları, mevcut iktidara yakın olan kurumlar üretirler. İmajların kendilerini (biçimleri, içerikleri) olduğu kadar, özgürleştirici ya da yabancılaştırıcı karakterlerini belirlemede de dolanımda olma tarzları belirleyicidir. Marshall McLuhan'ın sezgisine uygun olarak, ortam, mesajdır.

*) Guy Debord, *Gösteri Toplumu*, Çev. Ayşen Ekmekçi, Okşan Taşkent, Ayrıntı Yayınları (Ed. notu.)

İktidarın Göz Kamaştırıcılığı

La Boétie, siyasal iktidar alanında her şeyin imaj işi olacağına inanacak kadar naif biri değildir. Gönüllü kulluğun görünürdeki izahı üzerine sunduğu üçüncü izah "Despot işte böyle birilerinin sayesinde diğerlerini kontrol ederek tebaası üzerinde hâkimiyet kurar" prensibi sayesinde oluşturulan hâkimiyet altına alma piramidi üzerine kurulur. Despot, despotluktan yararlanan tek insan değildir asla; etrafında her zaman beş altı kişiden oluşan ve "bütün ülkeyi boyunduruk altında tutan" bir dalkavuklar çemberi vardır:

> "Bu altı kişi, kendilerine bağlı altı bin kişiyi beslerler. Desteklesinler, emirlerini tam zamanında yerine getirsinler, bulundukları yerlerde pek çok kötülük yapsınlar ve sadece kendilerinin vesayetleri ve koruması altında oldukları takdirde yasalardan ve cezadan muaf olsunlar diye onlara makam ya da kamunun parasını diledikleri gibi kullanma hakkını verdirirler ve taşranın yönetimini onlara bırakırlar."

İktidarın kalabalık üzerindeki günlük uygulaması, o halde, kalabalığın kendisinin de eklenmesiyle sayıları artan bir aracılar grubunun ortak çıkarından geçmektedir. O andan itibaren, her biri çıkarını ya despota yardım etmekte ya da komşusunu baskı altına almak için despotun adamlarından bazılarına yardım etmekte görür.

Burada, yine, La Boétie bu iktidar piramidinin dinamiğinde rol oynayan belli bir bakış tarzı üzerine vurgu yapar:

> "Bu zavallılar despotun parıldayan hazinesini görürler; görkeminin ışıltısına hayran olurlar ve bu parıltıya kapılmış olarak, kendilerini geri dönüşü olmayacak olan bir ateşe attıklarını

fark etmeden, ona yaklaşırlar. (...) Kelebek de kendisini, zevkin tadını çıkarmak için parıldadığını gördüğü ışığın üzerine atar ve ışığın aynı zamanda yakmak gibi bir özelliği olduğunu görür."

La Boétie, despotun suç ortaklarının, sayıları ne kadar fazla olursa olsun, üstlerinin gözünde değer kaybından ya da astlarının ayaklanmasından kaynaklanabilecek kaderin tersine dönmesinin endişesi altında nasıl çekilmez bir yaşam sürdürdüklerini göstermeye çalışır. Fakat böyle bir durumun rahatsızlığının ötesinde, bir böceğin kendisini dayanılmaz bir şekilde cezbeden ateşin ışığı nedeniyle kendisini ateşe atmasındaki intihar davranışıyla bunun aynı olduğunu ima eder. Az önce gösteriler hakkında Lidyalılardan bahsederken değinilen "baştan çıkarıcılık" kavramına geri döneriz.

Burada yine, bakış gerçekliğin (verili) gördüğü bir bölümüyle (parıldayan, göz alan) görmediği bir bölümü arasında analiz edilir; çünkü gerçeklik göze hemen görünmez (ateşin sıcaklığı, yani iktidarın merkezine çok yaklaşmaktaki tehlike). Bu durum daha ileride, bugün daha çok "büyüleyicilik" kavramı olarak anladığımız, La Boétie'nin "şaşkınlık" olarak adlandırdığı bir tarza göre, iktidar bakışı ele geçirme kapasitesi –ve onun aracılığıyla da astlarının arzularını ve inançlarını ele geçirme– nedeniyle yerini korur.

Büyülenmiş bir bakış, nesnesine öyle bir odaklanır ki, özne bu nesneye o kadar çok arzu duyar ki, onun gerçek kullanımına uygun düşecek eylemi gerçekleştirme alanına yönelme kapasitesini kaybeder. La Boétie'nin burada bahsettiği siyasi iktidar hırsının özel durumu ötesinde bu tür davranışlar aşk duygusunun, üne susamışlığın ya da tanınma açlığının etkisi altındayken hissedilebilir ancak. Bu aşırı coşku bazen intihara bile sürükleyebilir.

Daha az trajik olan ama daha yaygın olan bir ölçekte bu tür bir büyülenme günümüz insanlarını, "zengin" ülkelerde, ekranlarda (büyük ve küçük) ve zihinlerimizde yer işgal eden reklam çeşidi imajların büyüleyici çekiciliği altında borç sarmallarının cehennemine sürükler.

Güçlü Kılma (*Encapacitation çn.*)

Gönüllü Kulluk'taki harika bir şekilde damıtılmış analizinde, La Boétie, bizi görmenin iktidar kelimesinin yarısı olduğu olgusuna duyarlı kılıyor. Gün yüzüne çıkardığı baskı ve aynı şekilde özgürleşme mekanizmaları, görüş ve bakış şemaları üstünde şekillenmektedir. Sosyal yapılar bakışın kanalize edilmesinin formları olarak görünmektedir.

Kim kim tarafından, kime ya da neye bakmaya sevk edilmektedir? Şu veya bu şekilde, saray entrikasının ya da seçim sürecinin sonucundan çok daha önce, siyasi alanı yapılandıran ve belirleyen şey budur.

Bu noktada Gönüllü Kulluk'un bize verdiği dersleri bir araya getirmeye çalışalım; bütün bunları yeni sözcük üretimine neden olan üç başlık altında bir araya getireceğim: Güçlü kılma (*encapacitation*), tek bir bakışta bütünü görme (*synopticon*) ve gözünde canlandırma (*visionnarisme*).

Kolunu kanadını kaptıracak şekilde bir gücün hâkimiyetine teslim olup köleliği seçenler bunu bir çeşit körlüğün etkisiyle yapıyor görünmektedirler. Bununla birlikte, burada Platon'la birlikte kök salmış ve Aydınlanma'dan itibaren iyice görünür olan ve kendisini bütün bir düşünce geleneği içinde ifade eden körlükten farklı bir körlük hakkında konuştuğumuzu belirtmek

gerekir. "*Epistemokratik*"* olarak adlandıracağım bu gelenek bize kitlelerin gerçek çıkarlarına karşı kör olduklarını söyler. Eğitimsizlik nedeniyle gerçekten kendi çıkarlarına uygun olanı kendi başlarına görememektedirler. Bu noktadan itibaren epistemokratik çözüm ikili bir yapıya sahiptir. Birbirini takip eden bir şekilde ya da aynı anda yürütülecek şekilde, bir yandan halkı aydınlatmak (onu eğitmek, şeyleri görülmeleri gerektiği gibi görmelerini öğretmek); halkın aydınlanması beklenirken de diğer yandan bilgeleri iktidara getirmek (felsefeci krallar ya da ekonomi uzmanları kimliği altında) önerilir. Her iki çözümün de sonucu, ilkesel olarak, aynı olmalıdır, ülke görmeyi öğrenecek ve gerek iyi eğitimli yöneticilerin zorlamasıyla gerekse iyi niyet-

*) Epistemokratik; Siyaset felsefesi dilinde kullanılan bir kavram. (People with the most ability, yani bizdeki karşılığı 'bilge' sözcüğüyle karşılanabilir) Bilgiyi elinde tutan insanların gücü de elinde bulundurdukları sistem anlamında kullanılıyor daha çok. Tam olarak Türkçe karşılığı bulunmadığından dolayı veya bulamadığımızdan dolayı açıklayıcı bilgi olarak bkz; *Siyah Kuğu*** adlı kitabın 12. kısmında yer alan, 'Bir Hayal: Epistemokrasi' konusu şöyle geçer:

"Epistemik kibri düşük olanlar kokteyl partilerindeki utangaç insanlara benzer, fazla göze çarpmazlar. Nitekim bizler hüküm vermeyi ertelemeye çalışan, mütevazı insanlara saygı göstermeye yatkın değiliz. Şimdi epistemik tevazu meselesini düşünelim. Son derece derin ve ayrıntılı düşünen, kendi bilgisizliğinin farkındalığıyla acı çeken birini düşünün. Aptalın cesaretinden yoksun ama nadir görülebilecek bir cesarete sahip: 'Bilmiyorum' diyebiliyor. Bir aptal ya da daha kötüsü bir cahil gibi görünmeyi umursamıyor. Duraksıyor, hata yapmayacak, hatalı olmanın sonuçları ona acı veriyor. Düşünüyor, düşünüyor, fiziksel ve sinirsel anlamda bitkin düşene dek içinden düşünüyor.

Bu onun mutlaka güven eksikliği duyduğu anlamına gelmez, yalnızca kendi bilgisine şüpheyle yaklaşmaktadır. Böylesi bir insanı 'epistemokrat', yasaların bu türden bir yanılma payı çerçevesinde oluşturulduğu bir ülkeyi ise 'epistemokrasi' olarak adlandırıyorum."

Bu bağlamda en önemli modern epistemokrat, Montaigne'dir. (Ed. notu)

**) Siyah Kuğu - Olasılıksız Görünenin Etkisi - Nassim Nicholas Taleb, Varlık Yayınevi

li uzmanlar sayesinde en yüksek sayıdaki insanın mutluluğunu maksimize edecek politikaları yürürlüğe koyacaktır.

Böyle bir epistemokratik yaklaşımın tuzakları bilinmektedir. Uzmanların iyi niyetli ve çıkardan uzak olduklarını garanti eden hiçbir şey yoktur. Daha da kötüsü, Jacques Rancière'in Cahil Hoca isimli güzel fablında anlattığı gibi, bilgeler tarafından yürütülen ve cahil kitleleri kendi seviyelerine çıkarmayı umdukları süreç, sıklıkla, aralarını doldurmayı istedikleri yapısal eşitsizlikleri yeniden üretmekten ve güçlendirmekten başka bir sonuç vermemektedir.*

La Boétie'nin kitlelerin körlüğüne ait şemaya katkıda bulunduğu ufak farkın önemi buradan kaynaklanmaktadır. La Boétie'ye göre yığınlar, bilgelerin onlar için hesaplayıp ortaya koyacakları çıkarlarına yönelik körlük içinde olmadan önce sadece kendilerinde mevcut olan kendi güçlerine karşı da kördürler. La Boétie'nin bizi davet etmek istediği özgürleştirme siyaseti bir krallık aristokrasisinde birkaç filozofu (kendi başımıza açık ve net bir şekilde görene kadar gözü kapalı bir şekilde takip edilecek olan) öne çıkarmaktan ibaret değildir; tam tersine bizden kaynaklanan ve bizi baskı altına alan mekanizmaları besleyen gücü görmek ve ölçmek önemlidir.

Özgürleşme bu noktadan itibaren, İngilizcedeki "empowerment" sözcüğünün şeklini alır ve Fransızcaya yeni bir sözcük aracılığıyla tercüme edilebilir: *Encapacitation* (bu sözcükle eyleme geçme gücümüzün arttırılması ifade edilir)** Eğer filozoflar kitlelerin özgürleşmesine gerçekten yardım etmek istiyorlarsa

*) Jacques Rancière, Le Maître İgnorant. Cinq leçons sur l'émancipation intellectuelle, Paris, Fayard, 1987. / Cahil Hoca / Zihinsel Özgürleşme Üstüne Beş Ders, Çev. Savaş Kılıç, Metis Yayıncılık. Ed. Notu.

**) Bunu Türkçeye "güçlü kılmak" olarak çevirebiliriz, makalenin devamında da bu şekilde bahsedeceğim bu sözcükten. çn.

"*empowerment*"ı eylemlerine rehber olarak alabilirler. Güçlü kılma*, sözcüğün zayıf anlamıyla, birine onda eyleme geçme gücü yaratacak araçları vermekten ibarettir. Atasözü de der ki: "Balık vereceğine balık tutması için olta ver." Burada, bir şeye sahip olan ve onu vererek destek olanla, o şeyden mahrum olan ve verileni kabul eden arasındaki statü eşitsizliğini varsayan çok klasik bir yardım etme şekli söz konudur. Bu yüzden, destek olunandan bir minnet duygusu ve boyun eğme beklenir sıklıkla.

Güçlü kılmanın (sözcüğün güçlü anlamında), çok daha ilginç ve radikal olan ikinci şeklinde ise, dışarıdan gelen bir gücü vermek ve kabul etmek (destek olandan destek olunana aktarılan) söz konusu değildir; söz konusu olan, zaten çok daha önceden kendinde var olan; fakat şimdiye kadar "ayrı" kalınmış olan bir güce erişim kazanmaktır. Buradaki temel hareket –çağdaş pek çok teorisyenin siyasal eylemin merkezine yerleştirdiği– almaktan ya da vermekten değil– almaktan, bende var olan gücü kavramaktan, benden kaynaklandığının farkına vardığım için doğal olarak bana ait olanı almaktan ibarettir.

La Boétie'nin, kalabalığı, despotla olan ilişkisine yönelttiği hareket ne de güzeldir; despotun sizi ezdiği güç (potestas) sizin kendi gücünüzden (potentia) başkası değildir. Onun hizmetine girerek kendi gözleriniz, kendi elleriniz, kendi ayaklarınız ve kendi zihinlerinizdir sizleri ezen. Köleleşmenizden çok özgürleşmenize katkıda bulunacak olan kolektif kurumlara onu aktarmak için, sizden gelen bu gücü "geri almak" sadece size bağlıdır.

Özgürleşmenin bu ikinci formu verili olanın ve verili olanın ötesindekinin (mümkün, potansiyel, tasavvur edilebilir) algısı üzerine bir çalışmayı gerektirdiği için La Boétie'nin bakış üze-

*) Encapacitation. çn.

rine düşüncesi onun siyasal iktidar analizinde merkezidir: Bakışım büyülendiği, esir alındığı, oyalandığı içindir ki genel olarak gücümden ayrı düşerim; yani benim olmasına rağmen bu güç üzerinde hakimiyet kurmaktan âcizimdir.

Tek Bir Bakışta Görme (*Synopticon çn.*)

O halde kulluk bir görülebilirlik sisteminden geçiyor; bu sistemde görülür olmak bakışının esir alınmasından daha az öneme sahiptir. Gözetlemek ve Cezalandırmak'ta* Michel Foucault, Jeremy Bentham'ın Panopticon'unun yeni bir okumasını yaptığından beri vatandaşın iktidarla olan ilişkilerinin, bana bir *Big Brother*'ın bakışına görünür kılan kurumlar ve makineler aracılığıyla düşünülmesi alışkanlığı yerleşmiştir: İster Bentham tarafından düşünülen ve içindeki hükümlülerin hepsinin ve hücrelerin merkezi bir yere yerleştirilmiş olan bir gardiyan tarafından görülür olduğu hayali hapishane söz konusu olsun; isterse üretici performansımızı ölçülebilir kılmakla yükümlü yönetimsel prosedürler söz konusu olsun ya da günlük olayları ve her birimizin faaliyetlerini ispiyonlayan, kayıt altına alan kameralar, yol radarları, kredi kartları ve diğer bilişsel çerezler söz konusu olsun, bizi Büyük Engizitör'ün, bu devlet ya da bir tüccar olabilir, bakışına maruz bırakan şeyle "özgürlüklerimizi" tehdit eden şeyi özdeşleştiririz sıklıkla.

La Boétie bizi esasın başka bir yerde olabileceği konusunda uyarıyor. Bizi yoldan çıkaran belki de başkasının bakışına maruz kalmaktan çok kendi bakışımızı, disiplinli bir zorlamanın yokluğunda, şu ya da bu nesneye olabilecek en "gönüllü" şekilde yöneltmemizdir. Yoldan çıkmamızın esasında, yakacağını unutup

*) *Gözetlemek ve Cezalandırmak* yani *Surveiller et Punir: Naissance de la Prison* ismiyle 1975 yılında yayımlanan kitap dilimize *Hapishanenin Doğuşu* olarak çevrilmiştir. Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu, Çev, Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi. (Ed. notu)

da ateşin parıltısına kendisini atan gönüllü olarak La Boétie'nin hercai kelebeğinin yaptığı gibi herkesin bakışlarını büyüleyen bazı imajlara yönelmemiz yok mudur? Çağdaşlarımızın büyük çoğunluğuna bugün acı çektiren şey, yol radarlarından, vergi cezalarından, başörtüsünün zorunlu kılınmasından ya da yasaklanmasından daha çok, örneğin, kadınların büyük çoğunluğunu üzüntüye, anoreksiyaya hatta depresyona sürükleyen gazetelerde ya da ekranlarda boy gösteren belli bir kadın bedeni imajı değil midir? Hapishanelerden ve baskılayıcı yeni icatlardan daha az olmamak üzere, itaatimizi kulluğa dönüştüren televizyonun sosyal yapısı değil midir?

İskandinavyalı bir kriminoloji uzmanı olan Thomas Mathiesen, Foucaultcu Panopticon modelinin, temel yapısı nüfusun büyük çoğunluğunu her akşam küçük ekranları başına toplayacak bir tek bakışta görme (synopticon) modeline dönüştürülmesini önerir.* Böylece bakışın kaynağı olan merkezi bir pozisyondan (Bentham'da mahkûmlar topluluğunu izleyen tek bir gardiyanın pozisyonu) etrafta dağınık olarak bulunan kalabalıktan kaynaklanan bütün bakışların objesi olan merkezi bir pozisyona (küçük ekran) geçilir.

Küçük ekranlarımızın sunduğu ve "baştan çıkarıcılıkları" "kulluğa yem" işlevi gören "oyunlar, şakalar, gösteriler, müsabakalar, ilginç hayvanlar, madalya törenleri, tablolar ve diğer uyuşturuculardaki" onların arzuladıklarından daha da fazla bir şekilde bizi aptallaştıranı nasıl göremeyiz?

Burada yine, özellikle de burada, liberal toplumlarımızda "iradenin" süslediği bütün meşru iktidarı patlatmak içindir ki bu kulluk "gönüllü" olarak görülür. Ekmek, oyunlar ve televizyon

*) Thomas Mathiesen, *"The Viewer Society. Foucault's Panopticon Revisited"*, Theoretical Criminology, No 1, Vol 2, 1997, 215-234.

iradelerimizi şekillendiren –bilgi veren, şartlandıran– şey ve aynı zamanda onun sonucu olarak görülür.

Bu andan itibaren, bütün özgürleşme çabası, iradelerimizi ve bakışlarımızı şartlandıran bu imaj ve bilgi bolluğunun dolaşım tarzları üzerine yöneltilmelidir tam olarak: La Boétie'nin sonunda "sadece özgürlüğün gölgesini görmüş oldukları için", "boynunda boyundurukla doğanları" lanetlemekten sakınması gibi biz de bakışlarımızı küçük ekranlarımızda bilgiye, düşünceye ve sanata yer vermeyen parlak, büyüleyici ve körleştirici gösterilere mahkûm eden üretim şartlarını parçalarına ayırmaya çalışmalıyız.

Gözünde Canlandırma *(Visionnarisme çn.)*

Güç sistemleri ve görülür olma sistemleri arasındaki ilişkiler üzerine düşüncesi çerçevesinde La Boétie'nin önerdiği üçüncü ders "özgürleştirici bakışın" bizzat kendisini sorunsallaştırmaktadır. Buraya kadar, bir şeyin fark edilmeden önce görünür olması gerektiğine dair prensibi kabul ettik.

Hastalıklı derecede zayıf olan manken görüntüleri, televizyon oyunları, hız sınırlarını aşan arabalarla yapılan takipler: Bütün bunlar, içinde bakışlarımızı şu ya da bu nesneye yöneltmeyi seçtiğimiz gerçekliğimizin parçasını oluşturuyorlar ve bütün bunlar bakışların yöneltilmesi ve şartlanması aygıtlarının içinde az çok sessiz ya da az çok yoldan çıkarıcı şekilde gerçekleşiyor. La Boétie, benim "libertinler" olarak nitelendirdiklerime değindiğinde, kendi bakışımız üzerindeki kontrolümüzün tekrar kazanılmasını daha ileriye götürmeye davet eder bizleri.

Bunların farkı, "boyunduruğun ağırlığını hisseden büyük çoğunluğun" aksine "burunlarının dibinde durana bakmakla yetinmiyor" olmalarıdır.

Daha önce de bahsettiğimiz gibi, libertinler "ileride ve geride olanı görürler", gelecekte olacakları değerlendirmek ve şimdiki zamandakileri ölçmek için "geçmiş şeyleri hatırlarlar". Başka bir deyimle, onların bakışını niteleyen görünmeyeni, görüşe asla sunulmayanı, verili olanın ötesinde olanı görmeye muktedir olmalarıdır. Söz konusu olan sürekli olarak bakışı yöneltmek ama daha önceden mevcut olan nesnelerle sınırlandırmamaktır: aksine, olmayanı hayal etmek, bir vizyona sahip olmak gerekir, bu da sanrı, yanılsama ya da delilik tehdidini getirir beraberinde.

Hiç şüphesiz Gönüllü Kulluk kaleme alınışından beş asır sonra hiç bu kadar güncel olmamıştır. Uzman bakışının sahte vaatleri ile televizyonun sersemleştirici "synopticism"i* arasında, La Boétie bize bu tatlı yanılgımızı yapı sökümüne uğratmamıza yarayacak mükemmel derecede özel aletler veriyor. Fakat o, gösterinin kulluğundan bakışımızı özgürleştirecek yolları özellikle çiziyor. Kendi gücümüzü görmeyi öğrenelim ve kendimizi görünmeyeni hayal etmeye zorlayalım: Hâlâ icat edilmeyi bekleyen bakış hijyeninin ve etiğinin ilk iki kuralı bunlardır.

La Boétie'nin bu son dersi, kurgu ve fantezi dünyasına hitap ettiği ölçüde, bizi edebiyatın kıyısına taşıyor. Gözlerini verili olandan ayırmayı bilenler dışında hiç kimse için mümkün olan bir özgürlük yoktur ve işte tam da burada bize diğer mümkün olan dünyaları hayal ettiren edebiyatın (genel olarak sanatın) temel işlevi yer almaktadır. Oldukları haliyle eğlenceler, gösteriler değillerdir kulluğumuza yol açanlar, bu verili olanın akılcı bir incelemesi kadar olmasa da bize verili olanın ötesindeki mümkünlükleri şöyle bir gösteren "oyunlar, komediler, göste-

*) Bir bakışta görme. çn.

**) Yves Citton, Lire, actualiser, interpréter. Pourquoi les études littéraires, Paris, Éditions Amsterdam, 2007.

riler ve tablolar" da gereklidirler ve özgürleştiricidirler. Zaten, işte bu aynı ilke adına La Boétie okumama anakronik bir şekilde demokrasinin, radarların ve televizyonların dünyasına yansıtılmış olan "yorumlayıcı libertinlik"in damgasını vurduğunu teyit ederim.**

Edebiyat incelemeleri metinlere tarihsel amaçların ve yazarlarının amaçlarının işaret ettiğinin ötesindekini görecek şekilde bakmayı mümkün kıldığı ölçüde, bana öyle geliyor ki, özgürleşmemize ve düşünce çabamıza bir katkıda bulanabileceklerdir.

Dizin

A

Aeneas 60
Agamemnon 46
Agrippine 69
Akropol 42
Alain Badiou 19
Antonio Negri 81
Aristogeiton 50
Aristokrasi 17, 103
Aşk Hataları 84
Asur 59
Athena 61
Atina 31, 42, 45, 50, 61
Ayak Takımı 88
Aydınlanma 6, 19, 94
Aydınlanma Nedir? 103
Ay Günü 55

B

Baif 61
Beden 38
Bellay 61
Bentham 98, 99
Berberi 54
Big Brother 98
Bodin 10, 11, 15, 19
Borges 22
Bruno Latour 81
Brutus 50
Bulis 46
Burrhus 68, 69
Büyük Efendi 44
Büyük Engizitör 98
Büyük İskender 42
Büyük Pompey 65
Büyük Türk 44, 49

C

Cahil Hoca 96
Çanakkale Boğazı 52
Caracalla 70
Cassius 50
Cato 47
Cenevreli Felsefeci 10
Claudius 69
Clovis 61
Colosseum 59
Commode 70
Cumhuriyet 17, 47

D

Darius 45
Defensor Pacis 81
Denemeler 80
Denis Diderot 81
Despot 40, 47, 54, 56, 63, 65, 67, 68, 70, 71, 91, 92
Despotlar 50, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 65, 69, 73, 74
Despotluk 41, 58, 74, 83
Devlet 2, 56
Diktatörlük 9
Din 59, 60, 89
Dion 50
Dionysius 42, 50
Doğa 38
Domitien 70

E

Edebiyat Tarihçileri 79
Eğitimsizlik 95
Empowerment 96
Encapacitation 94, 96
Entelektüel 35
Epirus 59
Epistemik 95
Epistemokratik 94, 95
Erdem 31
Erikhthonios 61
Étienne de la Boétie 9, 11, 74
Etimoloji 88

F

Fabl 71
Farabi 18, 19
Félix Guattari 81
Felsefeci Krallar 95
Flavius Hanedanı 70
Franciade 61
Fransa 6, 54, 60, 61, 62, 83
Fransızca 3, 4, 5, 6, 55, 96

G

Gabrile Tarde 81
Genç Cato 47
Gilles Deleuze 81
Gladyatör 22
Gnaeus Pompeius Magnus 65
Gönüllü Kulluk 2, 3, 5, 7, 17, 19,

21, 27, 79, 80, 82, 84, 86, 94, 101
Gösteri 19, 20, 77, 89, 90
Gösteri Toplumu 90
Gözetlemek ve Cezalandırmak 98
Güçlü Kılma 94, 96, 97
Guy Debord 90

H

Halk 10, 15, 17, 21, 22, 23, 41, 44, 45, 56, 57, 59, 73, 85
Hannah Arendt 19
Hannibal 54
Hapishanenin Doğuşu 98
Harmodius 50
Hastalıklar 52
Hava, Su ve Mekanlar Üzerine 52
Hegemonya 9
Hellespont 52
Hephaistos 50, 61
Hiero 53
Hieron 54
Hipokrat 52
Homer 48, 63, 73, 87
Homeros 29, 82, 84
Huguenotlar 80
Hükümdar 17
Hydarnas 46
Hystanes 52

İ

İktidar 9, 10, 17, 83, 85, 91, 92, 93, 94, 97
İktidar 85
İktidarın Göz Kamaştırıcılığı 91
İlyada 73
İmparator 69
İmparatoriçe 69
İngilizce 96
İskandinavya 99
İsrail 42
İtaat 17, 29, 30, 31, 32, 35, 38, 40, 42, 62, 66, 69, 86

J

Jacques Rancière 19, 96
Jeremy Bentham 98
Julius Caesar 50, 57

K

Karl Marx 19
Kartaca 54
Kimmerler 48, 87
Kiros 54, 55
Klasik Siyasal Edebiyat 82
Köle 31, 34, 39, 40, 42, 43, 47, 48, 87, 88
Köleleştirmek 62
Köleliğin Zincirleri 19
Kölelik 34, 39, 43, 48, 49, 63, 88
Korsan 65
Kötü Prensler 83
Kral 18, 41, 44, 46, 54, 56, 60, 61, 65

Krezüs 55
Ksenofon 53
Kserkses 45, 46
Kulluğa Yem 99
Kulluk 9, 17, 22, 43, 52, 98, 99
Kutsal 23, 52, 57, 59, 60, 68, 70
Kutsallık 59

L

La Boétie'de Bakış Gösteri ve Kulluk 20
Lamennais 80
Latin 61
Latince 55, 88
Laurent Bove 81, 82
Léger-Marie Deschamps 81
Leonidas 34
Le Réveille Matin des Français 80
Liberal 99
Libertin 88, 89
Libertinler 88, 89, 100
Libertinus 88
Lidya 54, 55, 90
Lidyalı 90
Lidyalılar 55, 90
Likurgus 45
Luis Althusser 19
Lukianos 72
Lūnae Dīēs 55
Lundi 55

M

Machiavelli 9, 10, 15, 19
Macrin 70
Manipülasyon 10
Maraton Muharabesi 34
Marcus Porcius Cato Uticensis 47
Marshall Mcluhan 91
Marsile de Padoue 81
Martial 70
Med Ülkesi 58
Merkezi Devletler 9
Messelina 69
Mevki 39, 47
Michel Foucault 2, 19, 81, 98
Militades 34
Minerve Kulesi 62
Mithridates 43
Mısır 58
Momus 50
Monarşi 17, 30, 80, 83
Monark 82
Montaigne 6, 15, 20, 80, 95
Multitudes 6, 81

N

Nassim Nicholas Taleb 95
Neron 56, 57, 69
Numidya 57
Nutuk 58

O

Odysseus 15, 29, 30, 49, 82
Olgusal 89
Oligarşi 17, 103
Oligark 31
Orléans Üniversitesi 6, 79
Ortaçağ Düşüncesi 9

Osmanlı Sultanı 44, 49
Özgürleşme 96
Özgürlük 36, 39, 41, 43, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 63, 87, 88, 89, 101

P

Panem Et Circenses 90
Panopticon 98, 99
Peisistratos 42
Peleponez Savaşı 31
Pencap 54
Pers 45, 46, 47, 52, 53
Persler 34, 45
Pesis-Trate 50
Pierre Bourdieu 19
Pierre de Ronsard 61
Pirus Zaferi 59
Platon 56, 94
Pontos 43
Pontus De Tyard 84
Popaea 69
Potentia 85, 97
Potestas 97
Prens 19, 40
Prometheus 71

R

Retorik 80
Rıza 9, 34
Roma 47, 50, 52, 54, 57, 59, 62, 65, 69, 70
Romalı 47, 54, 56
Rönesans 61
Ronsard 61
Rousseau 10, 19
Ruh 38, 49, 88

S

Saint Barthélémy 80
Şairlerin Prensi 82
Salamis Deniz Muharebesi 34
Samuel Kitabı 42
Sardes 54
Satir 71
Şaul 42
Savaş Hakkı 83
Scipio 54
Seneca 68, 69
Serf 43
Siblyl 60
Sicilya 42, 59
Simonides 53
Siraküza 42, 50, 54
Siyah Kuğu 94, 95
Siyasal İktidar 83, 91, 97
Siyaset Bilimi 9
Siyaset Felsefesi 94
Soyluluk 39
Sparta 31, 42, 45
Spartalı 45
Sperthies 46
Spinoza 6, 20, 81, 85
Spinozacılık 80
Stendhal 6, 20, 77
Stephanus 70
Sulla 47
Surveiller Et Punir: Naissance De La Prison 98

Synopticism 101
Synopticon 94, 98, 99

T

Talthybios 46
Tanah 42
Tanrı 38, 39, 73, 74
Teba 85, 86
Teokrasi 17
Teolojik-Politik İnceleme 81, 85
Terentius 54
Termopylae Muharebesi 34
Themistocles 34
Thomas Mathiesen 99
Thrason 54
Tiberius 56
Tiran 50, 80, 83, 84, 88
Tiran Katli 86
Tiranlık 9, 83, 88
Toni Negri 82
Toplum Sözlemesi 80
Tractatus Politicus 81, 85
Trazeas 68, 69
Tyrannicide 50

V

Vatanın Babası 57
Venedikliler 44
Vespasian 59
Virgilius 60, 61
Visionnarisme 94, 100
Vulcan 50

Y

Yahudi 42
Yaşlı Cato 47
Yunan 34, 46, 50, 53, 54, 71
Yunanistan 34, 45, 54
Yurttaş 31
Yves Citton 6, 20, 77, 80, 101

Z

Zama Muharebesi 54
Zihinsel Özgürleşme Üstüne Beş Ders 96

Avrupamerkezcilik
Samir Amin

Çev. **Mehmet Sert**
288 Syf. ISBN 975-9187-28-6

Devrimi'nin insanlığa armağanı olan "özgürlük, eşitlik, kardeşlik", günümüzde demokrasi, toplumsal eşitlik, evrensel hümanizm kavramlarıyla ifade ediliyor... Bunların geri dönmemecesine gerçekleştiklerini söylemek çok zordur. Peki hiç değilse bu formülleri giderek daha çok kullanmayı hedef alan geleceğin kapılarını açabilecek kavramsal anahtarlara sahip miyiz? Kitap, kapitalizmin kültürü, Avrupamerkezli olmayan bir tarih görüşü, Avrupa ve Ortadoğu'da haraçlı ideoloji, Avrupa feodalizmi, Avrupamerkezcilik ve kölecilik, ulus kuramı ve çağdaş emperyalizmin bunalımı gibi sorunları tartışıyor... Avrupamerkezcilik, yani modern toplumsal ideoloji ve kuramın öne sürdüğü, ama körelmeye yüz tutmuş evrensellik iddialarını açığa çıkarıyor.

Marx'ın Sosyolojisi
T.B. Bottomore / M. Rubel

Çev. **Zuhal Bilgin**
328 Syf. ISBN 975-9187-09-5

Hiçbir düşünce sistemi ne kadar parlak bir beynin ürünü olursa olsun, kişisel araç ve icatlarla yaratılmamıştır. Herkes kendi çağının ürünüdür. Ve yine herkes çağını aşacak kavram ve kuralları bile ancak o çağın kazanımları içinde oluşturur ve geliştirir. Sözlerin büküldüğü anlar vardır... Kendi çağının ötesinde bütün geçmişe ve geleceğe ilişkin söyledikleriyle heretik bir söylemin dolaysız temsilcisidir... Marx, kapkara sakalı ve boncuk gözleriyle tarihe derkenar olma talihsizliğine düşmüş yığınla unutulmuşun arasından günümüze ve sonrasına damgasını vurmuş önemli bir kimliktir. Moderni, oportünisti, yenisi, post'u, batısı, doğusu yığınla versiyonu arasında Marksizm yaratıcısının ışıltılı aklını yansıtmaya devam etmektedir.

Daha Fazla Ayrıntı ve Tüm Kitaplarımız İçin

bilgi için: **www.chiviyazilari.net** satın almak için: **www.chiviyazilari.org**

http://twitter.com/Chiviyazilari http://www.facebook.com/Chiviyazıları Yayınevi

Meslek Olarak Siyaset
Max Weber

Çev. **Afşar Timuçin-Mehmet Sert**
120 Syf. ISBN 975-9187-08-6

Siyaset yapmanın iki yolu vardır: Ya siyaset 'için' yaşanır ya da siyasetin 'sırtından' yaşanır. Siyaset için yaşayan kişi onu terimin en geniş anlamında 'yaşamın amacı' durumuna getirir; çünkü hem iktidarı elde bulundurmakta bir doyum yolu bulur hem de bu etkinlik ona ruhsal dinginliğini bulmak ve yaşamına anlam kazandıran bir 'ideal'e hizmet ederek kişisel değerini ortaya koymak olanağı sağlar. Siyaset mesleği elbette en önce güçlülük duygusu verir. Başka insanlarda etki uyandırmanın bilinci, iktidarı yaşamak duygusu ve özellikle de tarihin önemli bir gücünü ellerinde tutanlar arasında bulunmak, meslekten siyaset adamını, hatta ikincil bir yerde bulunan kişiyi gündelik yaşamın sıradanlığından kurtarabilir.

Marx'tan Sonra
Michel Foucault
SÖYLEŞİ: DUCCİO TROMBADORİ

Çev. **Gökhan Aksay**

"Bataille, Klossowski, Bachelard ve Levi-Strauss gibi isimlerin öne çıktığı çağdaş Fransa'nın tarihsel ve kültürel panoramasını temel alan sıra dışı bir entelektüelin biyografisi ana çizgileriyle beliriyor bu söyleşilerde. Foucault; başta 1968 Çekoslovakya olaylarına yaptığı etkili göndermelerde ihsas ettiği Sartre olmak üzere, varoluşçuların "kuramsal hümanizmi" ile yüzleşiyor, Frankfurt Okulu'nun Marksizmi ile polemiğe giriyor burada. Son olarak, dil temasına etkili bir biçimde geri dönerek, çalışmalarındaki gerçeklik/deneyim ilişkisi ile ilgili olarak dile getirdiği hazırlayıcı gözlemlerine ve onu "kendini değiştirmek, aynı şekilde düşünmeye devam etmemek amacıyla" kitaplar yazmaya yönelten, bu yanıyla "aracı/yardımcı" olabilen, "hayal etmeyi" özendiren kişiliğine dikkat çekmek istiyorum." DUCCİO TROMBADORİ

Daha Fazla Ayrıntı ve Tüm Kitaplarımız İçin

bilgi için: **www.chiviyazilari.net** satın almak için: **www.chiviyazilari.org**

http://twitter.com/Chiviyazilari http://www.facebook.com/Chiviyazıları Yayınevi

Modern Devlet
Christopher Pierson

Çev. **Neşet Kutluğ-Burcu Erdoğan**
312 Syf. 978-605-5708-52-8

Modern devlet, gündelik hayatımızda çok büyük bir önem taşımaktadır... Bizlerden gelirimizin neredeyse yarısını vergi olarak alır... Doğum, evlilik ve ölümlerimizi kayıt altında tutar. Çocuklarımızı eğitir ve emekli maaşlarımızı öder... Benzersiz bir zorlama gücüne, hatta bazı durumlarda da hayat kurtarma ya da ölüm emri verme yetkisine sahiptir... Yine de birçoğumuz devletin tam olarak ne olduğunu söylemekte zorlanırız...
Devleti, modernitenin doğuşundan itibaren tarihsel kökleriyle ele alarak, yirmi birinci yüzyıl küreselleşmiş siyaseti içerisinde, tehlike altındaki konumuna kadar irdelemektedir.

Bilgeliğin Yedi Sütunu
T.E. Lawrence

Çev. **Bilal Çölgeçen**
760 Syf. *Büyük Boy Haritalar ve 16 x 24 eb. İplik Dikiş* 978-605-5708-92-4

Arap Başkaldırısının Gayri Resmi Tarihi

"Bu günün hayalperestleri tehlikeli insanlardır, hayallerini gözleri açık gerçekleştirirler. Ben de böyle yaptım."
Tarihi bilgiler, I. Dünya Savaşı sırasında Arapların Türklere karşı başlattığı başkaldırı hareketinin bizzat mimarı, yönlendiricisi olan bir İngilizin gözüyle verilmektedir. Çağımızın en efsanevi casusu "Arabistanlı Lawrence" Osmanlının bölgedeki egemenliğine son verirken, bölgeye görevlisi olarak geldiği İngilizlerin de oyunlarını boşa çıkarmıştır.
Arabistan'da Türklere karşı ayaklanmada bir İngiliz görevli... Ordu günlüğünü, çadır direğinin etrafında betimler. Görevine müşkülpesent bir bilgelik, kusursuz bir hafıza, cesaret ve Oxford karakteriyle örülmüş bir stille, kendinden kuşkuya düşmesini engelleyen bir gözlem...

Daha Fazla Ayrıntı ve Tüm Kitaplarımız İçin
bilgi için: **www.chiviyazilari.net** satın almak için: **www.chiviyazilari.org**
http://twitter.com/Chiviyazilari · http://www.facebook.com/Chiviyazıları Yayınevi

ÉTIENNE DE LA BOÉTIE

Gönüllü Kulluk

Sadece Desteğinizi Geri Çekin!

"Gücünü halktan alanlara gelince, bunlar daha tahammül edilebilir gibi durmaktadırlar ve sanırım ki kendilerini, diğer herkesin üzerinde, bu kadar yüksek bir mevkiye yükselmiş görür görmez; büyüklük denilen, ne olduğu belli olmayan bir şeyle gururları okşanır okşanmaz bir daha bulundukları yerden aşağıya inmeme şeklinde sıkı bir karar alırlar. Neredeyse hemen her zaman, halkın onlara verdiği iktidarı çocuklarına devretme isteğine sahiptirler. Böyle olunca da, bu uğursuz düşünce akıllarına düşer düşmez, her türlü kötülükte ve hatta zalimlikte diğer bütün despotları nasıl geride bıraktıklarını görmek çok ilginç olur."

Bu metinde yazılanlar içine doğmadığımız bir dünyanın gerçekleridir. Bu kitabı sizlerle buluşturmak istememizdeki amaç, şu dönemi, eskiye bakarak anlamaya çalışan ve daha iyi değerlendirip gücünün farkına varmak isteyen okuyuculara, Boétie aracılığıyla kılavuzluk etmektir. Boétie'nin söylevi, sadece 16. yy için değil, sadece monarşi toplumları için değil, günümüz iktidarları ve ona destek sağlayan halkları için de önem taşıyıyor. 21. yy demokrasilerinde, seçimle başa gelenlerin de nasıl egemenlik kurabileceklerine dikkat çekmek istiyor bu çalışma.

Destek vermenin ve desteği çekmenin ne kadar anlamlı olduğuna işaret ediyor. Bu önemli çalışmayı, içinde bulunduğumuz toplumlar ve iktidarlarla da ilişkilendirerek gücün ve egemenliğin kaynağını göreceksiniz.

Size savaşın demiyor la Boétie, sadece desteğinizi geri çekin!

ISBN 978-605-4959-34-1
BARKOD 9786054959341
www.chiviyazilari.net
http://twitter.com/Chiviyazilari
http://www.facebook.com/Chiviyazıları Yayınevi
İnternetten Sahıs: **www.chiviyazilari.org**